

HO

De Ilias van Homerus

ME

Alessandro Baricco

RUS

DE GEUS

Baricco, Alessandro

De Ilias van Homerus / Alessandro Baricco ; uit het Italiaans vert. door Manon Smits. - Breda : De Geus, cop. 2006. - 189 p ; 21 cm.
Vert. van: Omero, Iliade. - Milano : Feltrinelli, 2004.

ISBN 90-445-0713-3

Hedendaagse navertelling van het Oud-Griekse epos over het beleg van Troje.

Smits, Manon (A) - Homerus (A) - Trojaanse Oorlog (TW)*

hist

2006-21-0006

Openbare Bibliotheek
Cinétol

Tolstraat160

1074 VM Amsterdam

Tel.: 020 - 662.31.84

Fax: 020 - 672.06.86

afgeschreven

W. J. G. M.

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

De Ilias van Homerus

Alessandro Baricco

DE ILIAS VAN HOMERUS

UIT HET ITALIAANS VERTAALD

DOOR MANON SMITS

Openbare Bibliotheek
Cinétol

Tolstraat 160

1074 VM Amsterdam

Tel.: 020 – 662.31.84

Fax: 020 – 672.06.86

DE GEUS

De vertaalster ontving voor deze vertaling een werkbeurs van
de Stichting Fonds voor de Letteren

Oorspronkelijke titel *Omero, Iliade*, verschenen bij
Giangiacomo Feltrinelli Editore Milano

Oorspronkelijke tekst © Alessandro Baricco, 2004
All rights reserved

Nederlandse vertaling © Manon Smits en De Geus bv, Breda 2006

Omslagontwerp Robert Nix

Foto auteur © Chico de Luigi

Druk Koninklijke Wöhrmann bv, Zutphen

ISBN 90 4450 713 3

NUR 302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of
op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van De Geus bv, Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland.

Telefoon: 076 522 8151. Internet: www.degeus.nl

Inhoud

Noot bij de tekst 7

Chryseïs 15

Thersites 23

Helena 35

Pandaros, Aeneas 43

De voedster 59

Nestor 65

Achilles 75

Diomedes, Odysseus 83

Patroklos 95

Sarpedon, Ajas van Telamon, Hektor 105

Foinix 121

Antilochos 133

Agamemnon 141

De rivier 147

Andromache 155

Priamos 161

Demodokos 171

Een andere schoonheid. Kanttekening bij de oorlog 181

Noot bij de tekst

Enkele regels om uit te leggen hoe deze tekst is ontstaan. Een tijd geleden bedacht ik dat het geweldig zou zijn om de hele *Ilias*, urenlang, voor een publiek voor te lezen. Toen ik iemand bereid vond om de onderneming te produceren (RomaEuropa festival, waarbij zich achtereenvolgens ook TorinoSettembreMusica en Musica per Roma aansloten) realiseerde ik me direct dat de tekst, zoals hij was, in feite onleesbaar was: dat zou zo'n veertig uur en een wel heel geduldig publiek hebben gevergd. Dus besloot ik ingrepen te doen in de tekst, en hem zodanig aan te passen dat hij geschikt werd om voor te dragen. Er moest een vertaling gekozen worden – uit de vele gezaghebbende vertalingen die beschikbaar zijn in het Italiaans – en ik heb die van Maria Grazia Ciani gekozen (Edizioni Marsilio, Venetië 1990, 2000) omdat die in proza was en omdat de stijl het dichtst bij mijn beleving lag.* Vervolgens heb ik een aantal ingrepen gedaan.

Als eerste heb ik stukken weggelaten om het lezen te beperken tot een duur die overeenkomt met het geduld van een hedendaags publiek. Ik heb vrijwel geen complete scènes geschrapt, maar heb me er, voorzover mogelijk, toe beperkt de herhalingen die veelvuldig voorkomen in de *Ilias* weg te laten, en de tekst een beetje soberder te maken. Ik heb geprobeerd samenvattingen te vermijden, maar in plaats daarvan liever wat meer beknopte sequenties te maken,

* Noot van de vertaler: Op basis van dezelfde criteria heb ik de vertaling van H.J. de Roy van Zuidewijn (De Arbeiderspers, Amsterdam 1980, 1993) gekozen als leidraad voor het gebruik van eigennamen en termen.

gebruikmakend van originele stukken uit de tekst. De bakstenen zijn dus nog steeds die van Homerus, maar de muur is wat meer tot zijn essentie teruggebracht.

Ik zei dat ik vrijwel geen complete scènes heb geschraapt. Dat is de regel, maar ik moet de opvallendste uitzondering wel noemen: ik heb alle verschijningen van de goden geschraapt. Zoals bekend komen de goden redelijk vaak tussenbeide in de *Ilias*, om de gebeurtenissen te sturen en de uitkomst van de oorlog te bekrachtigen. Die stukken zijn waarschijnlijk het meest bevreemdend voor de hedendaagse toehoorder, en vaak onderbreken ze het verhaal en remmen ze de vaart die er juist zo goed in zit. Ik zou ze trouwens niet geschraapt hebben als ik ervan overtuigd was geweest dat ze onmisbaar waren. Maar dat zijn ze niet – tenminste niet in narratief opzicht, en alleen daarin niet. De *Ilias* heeft een stevig seculier geraamte dat aan de oppervlakte komt zodra de goden tussen haakjes worden gezet. Achter de handeling van de god beschrijft de homerische tekst bijna altijd een menselijke handeling die de goddelijke handeling herhaalt en deze, om het zo te zeggen, aards maakt. Voorzover de goddelijke handelingen staan voor de ongrijpbare gebeurtenissen die zich vaak voordoen in het leven, toont de *Ilias* een verbazingwekkende volharding om hoe dan ook een logica voor de gebeurtenissen te zoeken, waarbij de mens de uiteindelijke veroorzaker is. Als de goden dus worden weggehaald uit die tekst, blijft er niet zozeer een verweesde, onverklaarbare wereld over, maar juist een zeer menselijk verhaal waarin de mensen hun eigen leven leiden zoals ze een geheimtaal zouden kunnen lezen waarvan ze de code bijna helemaal kennen. Hoe dan ook: de goden weglaten uit de *Ilias* is waarschijnlijk geen goede manier om de homerische beschaving te kunnen doorgronden, maar het lijkt me een uitstekende manier om het verhaal zelf te behouden

door het terug te brengen in de baan van vertellingen uit onze tijd. Zoals Lukács al zei: de roman is het epos van de wereld die door de goden is verlaten.

Mijn tweede ingreep heeft betrekking op de stijl. De vertaling van Maria Grazia Ciani is al in een levendig Italiaans geschreven, in plaats van in een filologisch jargon. Ik heb getracht op die weg verder te gaan. In lexicaal opzicht heb ik geprobeerd alle scherpe archaïsche randjes bij te schaven, die de aandacht afleiden van waar het om gaat. En verder heb ik een ritme gezocht, de samenhang van een passage, de ademhaling van een bijzondere vaart en van een speciale traagheid. Dat heb ik gedaan omdat ik geloof dat als je een tekst ontvangt die van zo ver komt, dit boven alles inhoudt dat je hem moet brengen op de muziek die wij kennen.

De derde ingreep is meer in het oog springend, zij het ook weer niet zo belangrijk als hij lijkt. Ik heb het verhaal in de eerste persoon gezet. Ik heb een reeks personages uit de *Ilias* gekozen en in plaats van de externe, homerische verteller heb ik die personages het verhaal laten vertellen. Het is voornamelijk een puur technische kwestie; in plaats van te zeggen: 'De vader nam zijn dochter in zijn armen', heb je in mijn tekst de dochter die zegt: 'Mijn vader nam me in zijn armen'. Het is uiteraard een foefje dat is ingegeven door de bedoeling van dit werk: in een voorstelling waarin een tekst voor publiek wordt voorgedragen is het voor een spreker prettig om een klein beetje een personage te hebben waaraan hij zich kan vasthouden, zodat hij niet vervlakt tot een vreselijk saaie onpersoonlijkheid. Bovendien kan een hedendaags publiek zich gemakkelijker inleven als het verhaal wordt verteld door iemand die het zelf heeft meegemaakt.

Vierde ingreep: uiteraard heb ik de verleiding niet kunnen weerstaan om enkele, zij het zeer weinig, toevoegingen aan de tekst te doen. Hier, in de gedrukte tekst, zijn ze in cursief

weergegeven, zodat er geen twijfel kan bestaan. Ze zijn te vergelijken met overduidelijke restauraties, in staal en glas, op een gotische gevel. In kwantitatief opzicht beslaan deze ingrepen een miniem percentage van de tekst. Voor het merendeel brengen ze nuances naar boven die de *Ilias* niet hardop kon uitspreken, maar die wel tussen de regels verborgen zaten. Soms borduren ze voort op de geschiedenis zoals die in andere, latere vertellingen aan ons is overgeleverd (Apollodorus, Euripides, Philostratus). Het opvallendste voorbeeld, maar in zekere zin uitzonderlijk, is de laatste monoloog, die van Demodokos. Zoals bekend eindigt de *Ilias* met de dood van Hektor en met de teruggave van zijn lijk aan Priamos; geen spoor van het paard en de val van Troje. Met de lezing voor publiek in gedachten leek het me echter wreed om niet te vertellen hoe die oorlog ten slotte, eindelijk, ten einde is gekomen. Daarom heb ik een tafereel genomen dat afkomstig is uit de *Odyssee* (boek VIII: aan het hof van de Phaiaken zingt een oude zanger, Demodokos, in het bijzijn van Odysseus over de val van Troje) en daarin heb ik als het ware de vertaling van enkele passages uit *De inneming van Ilion* van Tryphiodorus gegoten; een boek dat niet gespeend is van een heel eigen posthomerische charme, waarschijnlijk daterend uit de vierde eeuw na Christus.

De tekst die ik op deze manier heb verkregen is daadwerkelijk voor publiek voorgedragen in Rome en in Turijn, in het najaar van 2004, en zal waarschijnlijk ook in de toekomst nog vaker worden voorgedragen, telkens als een of andere dappere producent het geld ervoor bijeen weet te krijgen. Voor de volledigheid wil ik zeggen dat er meer dan tienduizend (betalende) bezoekers aanwezig waren bij de twee voorstellingen, en dat de Italiaanse radio de voorstelling in Rome rechtstreeks heeft uitgezonden, tot grote vreugde van automobilisten en thuisblijvers van verschil-

lende pluimage. Er zijn talloze meldingen geweest van mensen die urenlang in de auto zijn blijven zitten, nadat ze hadden geparkeerd, omdat ze niet in staat waren de radio uit te zetten. Nou ja, dat kan ook zijn geweest omdat ze de buik vol hadden van hun familie, maar goed, ik wil maar zeggen dat het een groot succes is geweest.

Nu staat de tekst van die vreemde *Ilias* op het punt om in talloze talen te worden vertaald, op reis door de wereld. Ik realiseer me dat hiermee paradox op paradox wordt gestapeld. Een Griekse tekst vertaald in een Italiaanse tekst die wordt bewerkt tot een andere Italiaanse tekst en ten slotte vertaald in een, om maar wat te noemen, Chinese tekst. Borges zou ervan hebben gesmuld. Alleen al het risico om de kracht van het homerische origineel te verliezen is ongetwijfeld groot. Ik kan me geen voorstelling maken van wat er zal gebeuren. Maar ik wil de uitgevers en de vertalers die hebben besloten zich in een dergelijke onderneming te storten hartelijk groeten: ik beschouw hen als mijn reisgenoten op een van de meest bizarre avonturen die ik ooit heb beleefd.

Aan de dankbaarheid die ik hun verschuldigd ben wil ik graag mijn lof toevoegen voor drie mensen die me zeer hebben geholpen met de totstandkoming van deze tekst. Waarschijnlijk had ik nog steeds zitten dubben of ik nou de *Ilias* of *Moby Dick* zou doen, als Monique Veaute niet had bepaald, met het optimisme dat haar zo uniek maakt, dat ik éérst de *Ilias* zou doen en daarna *Moby Dick*. Alles wat ik eerst niet wist en nu wel weet over de *Ilias*, heb ik volledig te danken aan Maria Grazia Ciani: zij heeft deze vreemde onderneming gevolgd met een welwillendheid waar ik nooit op had durven hopen. Dat deze onderneming ten slotte een boek is geworden, heb ik opnieuw te danken aan de toewijding van Paola Lagossi, mijn leermeester en vriendin.

AB, maart 2005

DE ILIAS
VAN HOMERUS

CHRYSEÏS

Het begon allemaal op een dag vol geweld.

Al negen jaar belegerden de Achaeërs Troje: vaak hadden ze voedsel of dieren of vrouwen nodig, en dan verlieten ze de belegering en haalden wat ze nodig hadden door de naburige steden te plunderen. Die dag was de beurt aan Thebe, mijn stad. Ze pakten er alles wat ze pakken konden en namen het mee naar hun schepen.

Een van de vrouwen die ze meenamen was ik. Ik was mooi: toen de Achaeïsche vorsten in hun kampement de buit verdeelden, zag Agamemnon mij en wilde hij me voor zichzelf. Hij was de koning der koningen, de leider van alle Achaeërs: hij nam me mee in zijn tent, en in zijn bed. Hij had in zijn vaderland een vrouw, die Klytaimestra heette. Hij hield van haar. Die dag zag hij mij, en wilde hij me voor zichzelf.

Maar enkele dagen later kwam mijn vader in het kamp. Hij heette Chryses, hij was een priester van Apollo. Hij was oud. Hij bracht prachtige geschenken mee en vroeg de Achaeërs om mij in ruil daarvoor vrij te laten. Ik zei het al: hij was een oude man en hij was een priester van Apollo; nadat de Achaeïsche vorsten hem hadden gezien en naar hem hadden geluisterd, waren ze er allemaal voor om de losprijs te aanvaarden en eer te betonen aan de edele man die zijn smeekbede tot hen gericht had. Slechts één van hen was niet onder de indruk: Agamemnon. Hij stond op en schreeuwde bars tegen mijn vader: 'Verdwij, oude man, en laat je hier nooit meer zien. Ik laat je dochter niet gaan; ze zal oud worden in Argos, in mijn huis ver van haar vader-

land, waar ze aan het weefgetouw zal werken en het bed met mij zal delen. Maak nu dat je wegkomt, als je heelhuids terug wilt keren.'

Mijn vader was geschrokken en gehoorzaamde. Hij vertrok zwijgend en verdween naar de rand van de zee, je zou haast zeggen in het geruis van de zee. Toen gebeurde het plotseling dat de Achaeërs werden getroffen door dood en ellende. Negen dagen lang werden mensen en dieren gedood door vele pijlen, en onophoudelijk schitterden de brandstapels met de lijken. Op de tiende dag riep Achilles het krijgsvolk bijeen. Toen iedereen er was zei hij: 'Als dit zo doorgaat, zullen we om aan de dood te ontkomen genoodzaakt zijn onze schepen te nemen en terug naar huis te keren. Laten we een ziener vragen, of een droomuitlegger, of een priester die ons kan verklaren wat er aan de hand is en die ons kan verlossen van deze ramp.'

Toen stond Kalchas op, de beroemdste aller profeten. Hij was op de hoogte van alle dingen die waren geweest, die zijn en die zullen komen. Hij was een wijs man. Hij zei: 'Jij wilt de reden voor dit alles weten, Achilles, en die zal ik je vertellen. Maar zweer me dat je me zult beschermen, want wat ik te zeggen heb kon wel eens verkeerd vallen bij een man die macht heeft over alle Achaeërs en aan wie alle Achaeërs gehoorzamen. Ik riskeer mijn leven: zweer dat je me zult beschermen.'

Achilles antwoordde hem dat hij niet bang hoefde te zijn, en dat hij moest zeggen wat hij wist. Hij zei: 'Zolang ik leef zal niemand van de Achaeërs een vinger naar je durven uitsteken. Niemand. Zelfs Agamemnon niet.'

Daarop vatte de waarzegger moed en hij zei: 'Toen we die oude man krenkten, is dit leed over ons gekomen. Agamemnon heeft de losprijs afgewezen en de dochter van Chryses niet vrijgelaten – en toen is dit leed over ons gekomen. Er is

maar één manier om ervan af te komen: het meisje met de heldere ogen aan Chryses teruggeven, voor het te laat is.' Zo sprak hij, en toen ging hij weer zitten.

Daarop kwam Agamemnon overeind, zijn hart vervuld van een duistere woede en zijn ogen lichtend als vuren. Hij keek Kalchas vol haat aan en zei: 'Onheilsprofeet, nooit heb je eens goede voorspellingen voor mij, je wilt altijd alleen het slechte onthullen, nooit iets goeds. En nu wil je me Chryseïs afnemen, die me liever is dan mijn eigen vrouw Klytaimestra, en die niet voor haar onderdoet in schoonheid, intelligentie en eerzaamheid. Moet ik haar teruggeven? Ik zal het doen, omdat ik wil dat het leger gered wordt. Ik zal het doen, als het zo moet zijn. Maar bezorg me direct een geschenk dat haar kan vervangen, want het is niet eerlijk dat ik van de Achaeërs de enige ben die geen eergeschenk heeft. Ik wil een ander geschenk, voor mezelf.'

Daarop zei Achilles: 'Hoe moeten we een geschenk voor jou vinden, Agamemnon? De hele buit is al verdeeld, het gaat te ver om daarop terug te komen en van voor af aan te beginnen. Geef dat meisje terug en we zullen je drie, vier keer zoveel geven zodra we Ilion innemen.'

Agamemnon schudde zijn hoofd. 'Je houdt me niet voor de gek, Achilles. Jij wilt je eigen eergeschenk houden en mij met lege handen laten staan. Nee, ik zal dat meisje teruggeven en daarna kom ik halen wat ik wil, misschien pak ik het wel af van Ajas, of van Odysseus, of misschien wel van jou.'

Achilles keek hem vol haat aan: 'Jij onbeschaamde, hebzuchtige man,' zei hij, 'en jij verwacht dat de Achaeërs jou in de strijd zullen volgen? Ik ben niet hierheen gekomen om te vechten tegen de Trojanen, die hebben mij niets misdaan. Ze hebben geen runderen of paarden van me gestolen, ze hebben mijn oogst niet vernield; beschaduwde bergen

scheiden mijn land van het hunne, en een bruisende zee. Alleen om jou een dienst te bewijzen ben ik hier, jij schaamteloze vent, om eerherstel te verkrijgen voor Menelaos en jou. En jij, smeerlap, vuile hond, jij trekt je daar niks van aan en dreigt me de ereprijs af te nemen waarvoor ik zoveel geleden heb? Nee, ik kan beter naar huis gaan in plaats van hier te blijven en me te laten beledigen en te strijden om jou schatten en rijkdommen te bezorgen.'

Daarop antwoordde Agamemnon: 'Ga maar, als je wilt, ik zal je niet smeken om hier te blijven. Anderen zullen eer behalen aan mijn zijde. Ik mag jou niet, Achilles: je houdt van ruzie, strijd, oorlog. Je bent sterk, dat is waar, maar dat is niet je eigen verdienste. Ga maar gauw terug naar huis om daar de baas te spelen, ik trek me niets van jou aan, ik ben niet bang voor je boosheid. Ik zal het je nog sterker vertellen: ik zal Chryseïs terugsturen naar haar vader, op mijn eigen schip, met mijn eigen bemanning. Maar daarna kom ik persoonlijk naar jouw tent om de mooie Briseïs weg te halen, jouw ereprijs, opdat jij zult weten wie de sterkste is en opdat iedereen leert mij te vrezen.'

Zo sprak hij. En het was alsof hij Achilles recht in het hart had getroffen. Het was zo erg dat Peleus' zoon zijn zwaard al uit de schede wilde trekken, en hij zou Agamemnon beslist vermoord hebben als hij zijn drift niet op het laatste moment had weten te beheersen en zijn hand op het zilveren gevest had weten te bedwingen. Hij keek Agamemnon aan en zei nijdig: 'Jij met je hondenkop en de moed van een hinde, lafbek die je bent. Ik zweer bij deze scepter dat de dag zal komen waarop alle Achaeërs mij bitter zullen missen. En jij zult met hen treuren, maar je zult er niets aan kunnen doen. Je zult alleen kunnen terugdenken aan het moment dat je de beste man van de Achaeërs zijn eer hebt ontnomen, en dan zul je gek worden van wroeging en woede. Die dag

zal komen, Agamemnon. Ik zweer het je.'

Zo sprak hij, en hij wierp de met gouden knoppen beslagen scepter op de grond.

Toen de raad werd ontbonden liet Agamemnon een van zijn schepen in de golven trekken, hij koos twintig mannen en gaf de leiding aan Odysseus, de listige. Toen kwam hij naar mij toe, hij pakte me bij de hand en leidde me naar het schip. 'Mooie Chryseïs', zei hij. En hij liet me terugkeren naar mijn vader en mijn land. Hij bleef op het strand staan kijken hoe het schip wegvoer.

Toen hij het aan de horizon zag verdwijnen, riep hij twee van zijn trouwste herauten bij zich en beval hun naar de tent van Achilles te gaan, om Briseïs bij de hand te nemen en haar weg te halen. Hij zei tegen hen: 'Als Achilles weigert haar aan jullie mee te geven, zeg dan dat ik haar zelf wel kom halen, en dat het dan nog veel erger wordt voor hem.' De twee herauten heetten Talthybios en Eurybates. Ze gingen tegen hun zin langs het strand van de zee en uiteindelijk bereikten ze het tentenverblijf van de Myrmidonen. Ze troffen Achilles zittend aan naast zijn tent en zijn zwarte schip. Ze bleven voor hem staan en zeiden niets, omdat die koning hun ontzag en angst inboezemde. Daarop nam hij zelf het woord.

'Kom dichterbij', zei hij. 'Niet jullie zijn schuldig aan dit alles, maar Agamemnon. Kom dichterbij, jullie hoeven niet bang te zijn voor mij.' Toen riep hij Patroklos bij zich en vroeg hem Briseïs te halen en haar mee te geven aan de beide herauten. 'Jullie zijn mijn getuigen,' zei hij terwijl hij hen aankeek, 'Agamemnon is gek. Hij denkt niet aan wat er zal gebeuren, hij denkt niet aan de dag dat ze mij nodig zullen hebben om de Achaeërs en hun schepen te beschermen, hij trekt zich niets aan van het verleden en de toe-

komst. Jullie zijn mijn getuigen, die man is gek.'

De beide herauten gingen weer op weg, terug over het pad tussen de snelle schepen van de Achaeërs door die op het strand waren getrokken. Achter hen liep Briseïs. Ze ging mee, mooi, verdrietig – en tegen haar zin.

Achilles zag hen vertrekken. En toen ging hij heel alleen op het strand van de schuimend witte zee zitten en barstte in huilen uit, met voor zich die eindeloze uitgestrektheid. Hij was de heerser van de oorlog en de schrik van elke Trojaan. Maar hij barstte in tranen uit en begon als een kind de naam van zijn moeder te roepen. Daarop kwam zij vanuit de verte, en verscheen aan hem. Ze ging naast hem zitten en streelde hem. Zachtjes noemde ze zijn naam. 'Mijn zoon, waarom heb ik je op de wereld gezet, ongeluksmoeder die ik ben? Je leven zal kort zijn, kon je het dan ten minste maar doorbrengen zonder tranen, en zonder pijn...' Achilles vroeg haar: 'Kun jij me redden, moeder? Kun je dat?' Maar zijn moeder zei alleen: 'Luister naar me: blijf hier, dicht bij de schepen, en werp je niet meer in de strijd. Hou vast aan je woede jegens de Achaeërs en geef niet toe aan je oorlogszucht. Ik zeg je: op een dag zullen ze je prachtige geschenken aanbieden en zullen ze je drie keer zoveel geven vanwege de schande die ze over je hebben gebracht.' Daarna verdween ze, en Achilles bleef alleen achter; zijn gemoed vervuld van woede om het onrecht dat hem was aangedaan. En zijn hart werd verteerd door verlangen naar de strijdkreet en het oorlogsgewoel.

Ik zag mijn stad weer terug toen het schip, met Odysseus aan het commando, de haven binnenvoer. De mannen streken de zeilen en roeiden vervolgens naar de aanlegplaats. Ze wierpen de ankers uit en bonden de trossen vast. Eerst losten ze de dieren voor het offer aan Apollo. Daarna pakte Odysseus mij bij de hand en bracht me aan land. Hij leidde

me tot aan het altaar van Apollo, waar mijn vader me stond op te wachten. Hij liet me gaan, en mijn vader nam me in zijn armen, ontroerd van blijdschap.

Odysseus en de zijnen brachten de nacht door naast hun schip. Bij dageraad hesen ze de zeilen in de wind en vertrokken weer. Ik zag het schip licht voortglijden, terwijl de golven schuimend tegen de romp klotsten. Ik zag het aan de horizon verdwijnen. *Heb je enig idee hoe mijn leven er sindsdien heeft uitgezien? Zo nu en dan droom ik van stof, wapens, rijkdommen en jonge helden. Ik bevind me altijd op dezelfde plek, aan de rand van de zee. Het ruikt er naar bloed en naar mannen. Daar woon ik, en de koning der koningen geeft zijn leven en zijn volk op, voor mij: voor mijn schoonheid en mijn charme. Als ik wakker word zit mijn vader naast me. Hij streelt me en zegt: het is allemaal voorbij, mijn kind. Slaap maar. Het is allemaal voorbij.*

THERSITES

Iedereen kende mij. Ik was de lelijkste man die mee was gegaan, om Troje te belegeren. Krom, kreupel, met gebogen schouders die op mijn borstkas werden samengedrukt; mijn hoofd liep toe in een punt en was schaars begroeid. Ik was beroemd omdat ik graag mocht kwaadspreken over de koningen, over alle koningen; de Achaeërs luisterden naar me en lachten. En daarom hadden de koningen van de Achaeërs een hekel aan me. *Ik wil jullie vertellen wat ik weet, opdat ook jullie zullen begrijpen wat ik heb begrepen: oorlog is een obsessie van oude mannen, en ze sturen de jongemannen ernaartoe om hem uit te vechten.*

In zijn tent lag Agamemnon te slapen. Opeens meende hij de stem van Nestor te horen, de oudste van ons allemaal, de wijze man die het meest geliefd was, en naar wie het meest geluisterd werd. Die stem zei: 'Agamemnon, zoon van Atreus, jij ligt hier te slapen, jij die een heel leger aanvoert en zoveel dingen te doen hebt.' Agamemnon deed zijn ogen niet open. Hij dacht dat hij droomde. Toen kwam de stem dichterbij en zei: 'Luister naar me, ik heb een boodschap voor je van Zeus, die vanuit de verte naar je kijkt, en medelijden met je heeft. Hij beveelt je om de Achaeërs onmiddellijk in het harnas te steken, want vandaag zul je Troje kunnen innemen. De goden zullen allemaal aan jouw kant staan, en je vijanden wacht enkel rampspoed. Vergeet dit niet, als je ontwaakt en de zoete slaap je verlaat. Vergeet de boodschap van Zeus niet.'

Toen verdween de stem. Agamemnon opende zijn ogen. *Hij zag niet hoe de oude Nestor stilletjes wegglipte uit de tent.* Hij

dacht dat hij had gedroomd. En dat hij zichzelf in zijn droom als winnaar had gezien. Toen stond hij op, schoot in een prachtige chiton, soepel en nieuw, en wierp zich een ruimvallend kleed om. Hij trok zijn mooiste sandalen aan, en over zijn schouders hing hij zijn zwaard met de zilveren knoppen. Ten slotte klemde hij de scepter van zijn voorvaderen in zijn vuist en begaf zich naar de schepen van de Achaeërs, terwijl de godin van de dageraad het daglicht meldde aan Zeus en alle andere goden. Hij beval de herauten om met heldere stem de Achaeërs samen te roepen, en toen iedereen er was, riep hij als eerste de edele vorsten van de krijgsraad bijeen. Hij vertelde hun wat hij had gedroomd. Daarna zei hij: ‘Vandaag laten we de Achaeërs de wapenrusting aandoen en gaan we in de aanval. Eerst wil ik het leger echter aan een proef onderwerpen, zoals mijn recht is. Ik zal tegen de soldaten zeggen dat ik heb besloten om terug naar huis te gaan en de oorlog de rug toe te keren. Jullie moeten proberen hen over te halen te blijven en de strijd voort te zetten. Eens zien wat er dan gebeurt.’

De edele vorsten zwegen, ze wisten niet wat ze ervan moesten denken. Toen stond Nestor op, de oudste, uitgerekend hij weer. En hij zei: ‘Vrienden, legeraanvoerders en leiders van de Achaeërs, als wie dan ook van ons zo’n droom zou komen vertellen, zouden we niet eens naar hem luisteren en zouden we denken dat hij loog. Maar hij die deze droom heeft gehad noemt zich de beste van alle Achaeërs. Daarom zeg ik: laten we gaan, en het leger te wapen roepen.’ Toen stond hij op en verliet de krijgsraad. De anderen zagen hem weglopen en alsof ze hun herder volgden kwamen ze allemaal op hun beurt overeind en liepen ze weg om hun mannen te verzamelen.

Zoals wanneer uit een holle spelonk dichte zwermen bijen achter elkaar tevoorschijn komen, in trossen wegvliegen

naar de lentebloemen en zich naar alle kanten verspreiden, zo dicht waren de scharen mannen die, vanuit de tenten en de schepen, massaal naar het zeestrand toe stroomden voor de bijeenkomst. De grond dreunde onder hun voeten, en overal heerste kabaal. Negen herauten probeerden schreeuwend een eind te maken aan het lawaai zodat iedereen de stem kon horen van de koningen die zouden spreken. Eindelijk slaagden ze erin ons allemaal te laten zitten, en om het rumoer te doen verstommen. Toen stond Agamemnon op. Hij omklemde de scepter die Hefaistos lang geleden had gemaakt. Hefaistos had hem aan Zeus, de zoon van Kronos, geschonken, en Zeus gaf hem aan Hermes, de snelle boodschapper. Hermes schonk hem aan Pelops, de wagenman, Pelops vervolgens aan Atreus, de leider van het krijgsvolk. Atreus gaf hem bij zijn dood aan Thyestes, de schapenbezitter, en van Thyestes had Agamemnon hem ontvangen, opdat hij ermee zou regeren over heel Argos en de talrijke eilanden. Het was de scepter van zijn macht. Hij omklemde hem en zei: 'Vrienden, dappere strijders, herauten van Ares, de wrede Zeus heeft me veroordeeld tot grote tegenspoed. Eerst heeft hij me beloofd en gezworen dat ik zou terugkeren nadat ik het sterkgebouwde Ilion had verwoest, en nu verlangt hij van me dat ik roemloos terugkeer naar Argos, nadat ik zovele strijders de dood in heb gestuurd. Wat een schande: een enorm, geweldig leger voert strijd tegen een minder groot krijgsvolk, en toch is het eind nog lang niet in zicht. Wij zijn met tien keer zoveel als de Trojanen. Maar zij hebben dappere bondgenoten, die uit andere steden komen, en daardoor wordt het mij uiteindelijk onmogelijk gemaakt om het sterke Ilion in te nemen. Negen jaren zijn verstreken. Al negen jaar wachten onze vrouwen en kinderen thuis op ons. Het hout van de schepen is verrot, en er is geen scheepstouw dat niet inmiddels

versleten is. Luister naar me: laten we vluchten op onze schepen en terugkeren naar huis. Wij zullen Troje nimmer innemen.'

Zo sprak hij. En zijn woorden troffen ons in ons hart. De enorme vergadering raakte in beroering als een zee in de greep van het noodweer, als een graanveld omgewoeld door een stormwind. En ik zag hoe de mannen op de schepen af renden, schreeuwend van blijdschap, en een enorme stofwolk deden opwaaien. Ze spoorden elkaar aan om de schepen vast te grijpen en deze de stralende zee in te trekken. Ze veegden de sleepgeulen schoon en terwijl ze de balken al vanonder de kielen wegtrokken, klonk het geschreeuw van hun heimwee hoog op. Op dat moment zag ik Odysseus. De listige. Hij stond roerloos te kijken. Hij was niet naar de schepen gegaan. Zijn hart werd verteerd door angst. Plotse-ling wierp hij zijn kleed weg en rende naar Agamemnon. Hij greep de scepter uit diens hand en zonder een woord begaf hij zich naar de schepen. En tegen de vorsten van de raad riep hij: 'Blijf staan, weten jullie dan niet meer wat Agamemnon tegen ons gezegd heeft? Hij stelt ze op de proef, maar naderhand zal hij ze straffen. Blijf staan. Als ze jullie zien zullen ook zij blijven staan!' De soldaten die hij tegenkwam sloeg hij met de scepter terwijl hij ze toeschreeuwde: 'Blijf hier, gekken! Vlucht niet weg, jullie zijn alleen maar laf en onkrijgshaftig, kijk naar jullie vorsten en leer van hen.' Uiteindelijk slaagde hij erin ze tegen te houden. De menigte keerde weer terug van de schepen en de tenten, het was net de branding van de zee die heen en weer gaat op de kust en de hele oceaan doet weerklinken. Dat was het moment dat ik besloot mijn zegje te doen. Daar, voor het oog van iedereen, die dag, begon ik te schreeuwen: 'Zeg, Agamemnon, wat wil je nou, wat heb je te klagen? Je tent is vol brons, en vol met beeldschone vrouwen – degenen die jij

uitkiest wanneer wij ze je aanbieden nadat we ze uit hun huizen hebben geroofd. Verlang je soms naar nog meer goud, het goud dat de Trojaanse vaders je komen brengen als losprijs voor de zonen die wij krijgsgevangen nemen op het slagveld? Of is het een nieuwe slavin, wat wil je, een slavin om mee naar bed te gaan, en om helemaal voor jezelf te houden? Nee, het is niet juist dat een leider de zonen der Danaërs in het ongeluk stort. Makkers, wees geen lafaards, we gaan naar huis en hem hier laten we in Troje achter, om van zijn eergeschenken te genieten, dan zal hij wel merken of hij wel of niet iets aan ons gehad heeft. Hij heeft Achilles beledigd, een strijder die duizend keer sterker is dan hij. Hij heeft hem zijn deel van de buit afgenomen en dat houdt hij nu voor zichzelf. Wat nou woede, als Achilles echt zou koken van woede zou jij, Agamemnon, er niet meer zijn om ons nog een keer te schofferen.’ De Achaeërs luisterden naar me. Agamemnon zei niets. Maar Odysseus, die wel, hij kwam op me af. ‘Je kunt goed praten,’ zei hij, ‘maar je praat als een dwaas. Jij bent de slechtste, weet je dat, Thersites? De slechtste van alle strijders die naar de muren van Ilion zijn gekomen. Je schept er genoeg in Agamemnon te beledigen, de koning der koningen, alleen omdat jullie Achaeïsche krijgers hem vele geschenken hebben gebracht. Maar ik zeg je, en ik zweer je, als ik je er nog een keer op betrap dat je dit soort onbenulligheden uitkraamt, dan grijp ik je, dan ruk ik je de kleren van het lijf – je mantel, je chiton, alles – en jaag ik je naakt en huilend terug naar de schepen, vol wonden om van te gruwen.’ En met die woorden begon hij me met de scepter op mijn schouders en mijn rug te slaan. Ik kromp ineens onder de klappen. Het bloed droop op mijn mantel en ik begon te huilen, van pijn en vernedering. Bevreemd liet ik me op de grond zakken. Met versufte blik zat ik daar mijn tranen te drogen, terwijl iedereen om me heen me uitlachte.

Toen hief Odysseus de scepter op, wendde zich tot Agamemnon en zei met luide stem, zodat iedereen hem kon horen: 'Zoon van Atreus, de Achaeërs willen je vandaag tot de ellendigste van alle mensen maken. Ze hadden je beloofd hierheen te gaan om het sterkgebouwde Ilion te verwoesten, maar nu huilen ze als kinderen, als arme weduwvrouwen, en vragen je om naar huis terug te keren. Ik kan het ze beslist niet kwalijk nemen: we zitten hier al negen jaar, terwijl zelfs één maand ver van onze vrouwen ons zou doen verlangen om terug te keren. Niettemin zou het een schande zijn om het slagveld te verlaten na zo lange tijd en zonder iets te hebben bereikt. Vrienden, we moeten nog geduld hebben. Herinneren jullie je de dag waarop we ons allemaal in Aulis verzameld hadden om uit te varen en Priamos en de Trojanen te vernietigen? Herinneren jullie je nog wat er toen gebeurde? We waren bezig de goden offers te brengen nabij een bron, onder een prachtige, stralende plataan. En ineens kronkelde er een slang met een bloedrode rug, een gruwelijk monster dat Zeus zelf had geschapen, van onder de altaren vandaan en schoot de boom in. Daarboven zat een mussennest, en hij gleed omhoog om alles te verslinden wat hij daar aantrof: acht jongen en de moeder. En zodra hij ze verslonden had veranderde hij in steen. Wij zagen het allemaal gebeuren en stonden als verstomd. Maar Kalchas, weten jullie nog wat Kalchas zei? "Het is een teken", zei hij. "Het is ons gezonden door Zeus. Het is een voorspelling van eindeloze roem. Zoals de slang acht jongen en de moeder heeft verslonden, zullen wij in Troje negen jaar moeten vechten. Maar in het tiende jaar zullen we de stad met haar brede straten veroveren." Dat zei hij tegen ons. En nu zien jullie dit alles uitkomen, voor jullie eigen ogen. Luister naar me, goed geharnaste Achaeërs. Ga niet weg. Blijf hier. Dan zullen we de grote stad van Priamos innemen.'

Zo sprak hij. En de Achaeërs juichten luid en alle schepen rondom hen kaatsten een donderende weergalm terug van hun geestdriftige geschreeuw. Op dat moment nam de oude Nestor, alweer hij, het woord en zei: 'Agamemnon, voer ons weer aan in de strijd met de onbedwingbare wilskracht van voorheen. Niemand heeft haast om naar huis te keren eer hij naar bed is geweest met de vrouw van een Trojaan en het leed om de ontvoering van Helena heeft gewroken. En ik zeg jullie: als iemand zo dom is om te besluiten naar huis te gaan, dan zal de dood zijn lot zijn nog eer hij zijn zwarte schip heeft aangeraakt.'

Zwijgend luisterden ze allemaal naar hem. Die oude mannen... Agamemnon maakte bijna een buiging: 'Opnieuw, oude man, spreek je wijze woorden.' Toen richtte hij zijn blik op ons en zei: 'Ga jullie klaarmaken, want vandaag vallen we aan. Eet wat, scherp de lansen, maak de schilden in orde, geef de snelle paarden goed te eten, kijk de strijd-wagens na: we zullen de hele dag moeten strijden, en alleen de nacht zal een eind maken aan de razernij van de mannen. De borst zal doornat zijn van het zweet, onder het enorme schild, en de hand die de speer omklemt zal vermoeid raken. Maar wie het waagt de strijd te ontvluchten en beschutting te zoeken bij de schepen, is ten dode opgeschreven.'

Alle mannen juichten luidkeels en daarna verspreidden ze zich tussen de schepen. Eenieder bereidde zich voor op de strijd. Sommigen aten wat, anderen slepen de wapens, sommigen gingen bidden, weer anderen brachten offers aan hun goden en vroegen hen of ze aan de dood mochten ontkomen. In korte tijd verzamelden de vorsten van goddelijke afkomst de mannen en stelden hen op, terwijl ze tussen hen door renden en hen aanspoorden voorwaarts te gaan. En plotseling leek het voor ieder van ons bekoorlijker om te vechten dan om terug te keren naar ons vaderland. We

marcheerden op, in onze bronzen harnessen, en we leken net een brand die het bos verslindt en waarvan je vanuit de verte de stralende, lichtende gloed naar de hemel ziet stijgen. We daalden af naar de vlakte van de rivier de Skamandros als een reusachtige zwerm vogels die neerdaalt uit de hemel en met veel geschal en geklapwiek van vleugels op de weide neerstrijkt. De aarde dreunde ontzettend onder de voeten van de mannen en de hoeven van de paarden. We bleven dicht bij de rivier staan, voor Troje. We waren met duizenden. Met evenveel als er bloemen zijn in de lente. En we verlangden maar één ding: de bloedige strijd.

Hektor en de vorsten van elders die zijn bondgenoten waren verzamelden daarop hun mannen en stormden de stad uit, te voet of te paard. Wij hoorden een immens kabaal. We zagen ze de heuvel van Batieia op komen, een heuvel die vrij in de vlakte gelegen verrees. Daar stelden ze zich op, op bevel van hun aanvoerders. Vervolgens trokken ze naar ons op, en ze schreeuwden tegen de hemel als vogels die krijsend een dodelijk gevecht aankondigen. En wij marcheerden naar hen, maar in stilte, de woede verborgen in ons hart. De voetstappen van onze legers deden een stofwolk opwaaien die alles opslokte, als een nacht.

Uiteindelijk bevonden we ons tegenover elkaar. We bleven staan. En toen trad vanuit de Trojaanse legerschaar ineens de edele Paris naar voren, met een pantervel om zijn schouders. Hij was bewapend met een boog en een zwaard. In zijn ene hand hield hij twee bronspuntige lansen die hij naar ons ophief om de Achaeïsche vorsten uit te dagen tot een tweekamp. Toen Menelaos hem zag, was hij zo blij als een uitgehongerde leeuw die op het kadaver van een hert stuit en het verslindt. Eindelijk was het moment daar om zich te wreken op de man die hem zijn vrouw had ontnomen. En

gewapend en wel sprong hij van zijn wagen op de grond. Toen Paris hem zag sloeg de schrik hem om het hart. Hij trok zich terug tussen zijn mannen om aan de dood te ontsnappen. Zoals een man die een slang ziet en onmiddellijk achteruit deinst, en bevend wegrent met een lijkleek gezicht, zo zagen we hem vluchten, totdat Hektor hem tot staan bracht met de uitroep: 'Vervloekte Paris, vrouwenverleider, leugenaar. Zie je dan niet dat de Achaeërs je uitlachen? Ze dachten dat je een held was, alleen omdat ze onder de indruk waren van je knappe uiterlijk. Maar nu weten ze dat je geen moed en geen kracht in je hart hebt. Uitgerekend jij die, als gast van Menelaos, in een vreemd land, zijn gemalin hebt geschaakt, en naar huis terugkeerde met die beeldschone vrouw aan je zijde. Maar dat volk was strijdlustig, Paris, en jij bent de ondergang geworden van je vader, van je stad, van het hele volk. En nu weiger je Menelaos het hoofd te bieden? Jammer, anders zou je merken wat voor een man het is wiens bruid je hebt ontvoerd. En je zou in het stof bijten, en erachter komen hoe nutteloos je citer is, en je mooie gezicht, en je haar. Ach, wij Trojanen zijn echt lafaards, anders lag jij op dit moment al begraven onder een stapel stenen, ter vereffening van al het onheil dat je hebt teweeggebracht.'

Daarop antwoordde Paris: 'Je hebt gelijk, Hektor. Maar wat voor hart heb jij, altijd onwrikbaar, als een bijl die recht in het hout wordt gedreven... Je verwijt me mijn knappe uiterlijk... Maar ook jij vindt de geschenken van de goden niet te versmaden, de talenten die ze ons hebben gegeven: kunnen we die weigeren? Hebben we soms iets te kiezen? Luister naar me: als je wilt dat ik een tweegevecht aanga, laat alle Trojanen en alle Achaeërs dan gaan zitten, en laat mij en Menelaos voor het oog van de beide legers strijden om Helena. Wie wint krijgt de vrouw en al haar rijkdommen.'

En wat jullie betreft, Trojanen en Achaeërs, jullie zullen een vredesverdrag sluiten; de Trojanen blijven op het vruchtbare land van Troje wonen, en de Achaeërs zullen terugkeren naar Argos, naar hun rijkdommen en naar hun beeldschone vrouwen.'

Groot was de vreugde van Hektor bij het horen van die woorden. Hij stapte in zijn eentje naar voren tussen de beide legers in, en terwijl hij zijn speer naar de hemel ophief gebod hij de Trojanen om te blijven staan. Ze gehoorzaamden hem. Wij richtten onmiddellijk onze pijlen op hem en bestookten hem met stenen, maar toen schreeuwde Agamemnon: 'Ophouden! Achaeërs, bestook hem niet, Hektor wil met ons praten!' En toen bleven ook wij staan. Er viel een grote stilte. En in die stilte zei Hektor tegen de beide legers: 'Luister naar me! Luister naar wat Paris zegt, degene die deze oorlog heeft ontketend. Hij wil dat we de wapens neerleggen, en hij wil alleen tegen Menelaos vechten en in een tweegevecht beslissen wie Helena en haar rijkdommen krijgt.'

De legers bleven zwijgen. Toen klonk de machtige stem van Menelaos. 'Luister ook naar mij, want mij is het onrecht aangedaan en ik wil me meer dan ieder ander wreken. Hou op met vechten, want jullie hebben nu al meer dan genoeg te lijden gehad van deze oorlog die Paris heeft veroorzaakt. Ik zal tegen hem vechten, en het lot zal beslissen wie van ons tweeën moet sterven. Jullie moeten zo snel mogelijk een manier vinden om vrede te sluiten. Laten de Achaeërs een lam halen om aan Zeus te offeren. En jullie, Trojanen, zorgen voor een wit en een zwart lam, voor de Aarde en de Zon. En laat de grote koning Priamos komen om zelf de vrede te bekrachtigen; zijn zonen zijn overmoedig en onbetrouwbaar, maar hij is een oude man, en oude mannen kunnen tegelijkertijd naar het verleden en de toekomst

kijken, en begrijpen wat het beste is voor iedereen. Laat hem komen en laat de vrede bezegeld worden; en laat niemand het wagen het pact dat in de naam van Zeus bekrachtigd is te breken.'

Ik hoorde zijn woorden en toen zag ik de vreugde van die twee legers, plotseling verenigd door de hoop dat ze een eind konden maken aan die smartelijke oorlog. Ik zag de strijders van hun wagens stappen, en hun tuig afnemen en op de grond neerleggen, zodat het veld werd bedolven onder het brons. *Ik had de vrede nog nooit zo dichtbij gezien. Toen draaide ik me om en zocht Nestor, de oude, wijze Nestor. Ik wilde hem in de ogen kijken. En in zijn ogen de oorlog zien sterven, en de hoogmoed van hem die de oorlog verlangt, en de waanzin van hem die de oorlog uitvecht.*

HELENA

Als een slavin verbleef ik die dag zwijgend in mijn vertrekken, gedwongen om op een bloedrood doek de gevechten van de Trojanen en de Achaeërs te weven tijdens die smartelijke oorlog die om mij werd gevoerd. Ineens zag ik Laodike, de mooiste van Priamos' dochters, binnenkomen en ze riep me toe: 'Vlug, Helena, kom kijken, naar de Trojanen en de Achaeërs daar beneden... ze stonden allemaal op de vlakte, op het punt elkaar te lijf te gaan, belust op bloed, en nu staan ze zwijgend tegenover elkaar, ze hebben hun schilden op de grond gelegd en hun lansen in de aarde gestoken... Men zegt dat ze een eind hebben gemaakt aan de oorlog, en dat Paris en Menelaos om jou zullen vechten; jij bent de prijs voor de winnaar.'

Ik hoorde haar aan, en plotseling moest ik huilen, want groot was mijn heimwee naar de man met wie ik was getrouwd, en naar mijn familie, en mijn vaderland. Ik bedekte me met een witte, glanzende sluier en rende naar de muren, met de tranen nog in mijn ogen. Toen ik op de toren van de Skaeïsche Poort aankwam zag ik de oudsten van Troje die daar bijeen waren gekomen om te kijken naar wat er op de vlakte gebeurde. Ze waren te oud om te vechten, maar ze hielden van praten en dat konden ze als de beste. Als krekels in een boom ratelden ze onophoudelijk door. Toen ze mij zagen hoorde ik ze mompelen: 'Het is niet zo gek dat de Trojanen en de Achaeërs elkaar afmaken voor die vrouw, ze is toch net een godin? Laten de schepen haar maar wegvoeren, haar en haar schoonheid, anders komt er nooit een eind aan deze rampspoed voor ons en onze kinderen.' Dat

zeiden ze, maar ze durfden me niet aan te kijken. De enige die dat wel durfde was Priamos. 'Kom hier, lief kind', zei hij hardop tegen me. 'Kom naast me zitten. Jou treft geen blaam voor dit alles. De goden hebben me deze ellende bezorgd. Kom, van hieruit kun je je man zien, en je familieleden, je vrienden... vertel eens, wie is die ontzagwekkende man, die zo grote en edel gebouwde Achaeïsche strijder? Anderen zijn langer dan hij, maar ik heb nooit iemand gezien die er zo edel, zo waardig uitzielt: hij lijkt wel een koning.' Daarop ging ik naast hem zitten en antwoordde: 'Ik heb eerbied en ontzag voor je, Priamos, vader van mijn nieuwe man. O, had ik maar de moed gehad om te sterven in plaats van je zoon hierheen te volgen en mijn echtelijk bed te verlaten, en mijn kleine dochtertje, en mijn geliefde vriendinnen... maar zo is het niet gegaan, en nu word ik verteerd door verdriet. Maar je wilt weten wie die strijder is... Dat is de zoon van Atreus, Agamemnon, een zeer machtig koning en een dapper strijder; en het is haast niet te geloven, maar eens was hij de zwager van deze onwaardige vrouw die nu met je zit te praten.' Priamos bleef naar beneden kijken, naar de strijders. 'En die man,' vroeg hij me, 'wie is dat? Hij is kleiner van stuk dan Agamemnon, maar zijn borst en schouders zijn breder. Zie je hem? Hij inspecteert de rijen mannen, hij lijkt op een ram met een harige vacht die tussen de kudde witte schapen beweegt.' 'Dat is Odysseus,' antwoordde ik, 'de zoon van Laërtes, grootgebracht op Ithaka, het rotsachtige eiland, en beroemd om zijn listigheid en intelligentie.' 'Dat is waar', zei Priamos. 'Ik heb hem ontmoet. Op een dag kwam hij hier samen met Menelaos om jouw zaak te bespreken. Ik ontving hen in mijn huis. Ik herinner me dat Menelaos snel praatte, met weinig woorden, kort en bondig. Hij praatte goed maar hij was jong... Odysseus daarentegen... toen die het woord kreeg, stond hij

onbeweeglijk naar de grond te kijken, alsof hij niet wist wat hij moest zeggen; hij leek volkomen krankzinnig of overmand door woede. Maar toen hij eindelijk begon te praten klonk er zo'n krachtig stemgeluid uit zijn borst... zijn woorden waren als sneeuwvlokken in de winter... en toen had niemand hem durven tarten, mijn kind, en deed het er niets meer toe dat hij kleiner was dan Menelaos of Agamemnon...' Toen ontwaarde Priamos tussen de strijders Ajas, en hij vroeg me: 'En wie is dat daar, die zo groot en sterk is dat hij boven alle andere Achaeërs uitsteekt?' En ik antwoordde en vertelde hem over Ajas, en daarna over Idomeus, en daarna over alle Achaeïsche vorsten. Ik herkende ze nu allemaal, de Achaeërs met de stralende ogen, ik had een voor een over ze kunnen vertellen aan die oude man die van mij wilde weten wie zijn vijanden waren. Maar op dat moment verscheen Idaios, de heraut, hij liep naar Priamos en zei tegen hem: 'Sta op, Laomedons zoon. De aanvoerders van het paardenvolk der Trojanen en van de bronsgetuigde Achaeërs nodigen je uit om naar de vlakte te komen, om een nieuw pact tussen de beide legers te bekrachtigen. Paris en Menelaos zullen met hun lange lansen tegen elkaar vechten om Helena. Alle anderen zullen een pact van vrede en vriendschap sluiten.' Priamos luisterde naar hem. En hij huiverde. Maar vervolgens beval hij de paarden in te spannen en toen alles gereed was stapte hij op de snelste wagen, samen met Antenor, en vertrok in galop door de Skaeïsche Poort. Ze staken de vlakte over en toen ze bij de legers kwamen hielden ze precies in het midden halt, tussen de Trojanen en de Achaeërs in. Hij zag Agamemnon overeind komen, en met hem Odysseus. De herauten brachten de dieren voor het offer waarmee het pact zou worden bezegeld. Ze mengden wijn in het grote mengvat en goten water over de handen van de vorsten. Toen hief Agamemnon zijn

handen ten hemel, en bad tot Zeus namens iedereen. ‘Vader Zeus, de allerhoogste en roemrijke, en gij, Zon, die alles ziet en alles hoort: Rivieren, Aarde en jullie, die onder het aardrijk de verraders straffen, wees getuige van ons pact en bewaak het: als Paris Menelaos doodt, mag hij Helena en al haar bezittingen houden en vertrekken wij voorgoed op onze zeewaardige schepen; als daarentegen Menelaos Paris doodt, zullen de Trojanen Helena met al haar bezittingen aan ons uitleveren, en zullen ze de Achaeërs zo’n hoge prijs betalen dat hij nog generaties lang herinnerd zal worden. Maar als Priamos en zijn zonen niet willen betalen, zal ik om die vergoeding blijven strijden, en zal ik hier blijven tot het doel van deze oorlog bereikt is.’ Zo bad hij, en vervolgens sneed hij met een trefzekere houw de strotten van de lammeren door en legde ze stuiptrekkend, stervend, op de grond neer. Alle vorsten dronken uit het mengvat met wijn, en allemaal baden ze tot hun goden. En ze zeiden tegen elkaar: ‘Als iemand het ooit zal wagen om het pact te schenden, moge Zeus zijn hersens en die van zijn kinderen vergieten zoals wij deze wijn vergieten!’ Toen alles klaar was stapte Priamos, de oude koning, de oude vader, op zijn wagen, naast Antenor, en zei tegen de Trojanen en de Achaeërs: ‘Laat me terugkeren naar mijn stad, die van overal wind vangt. Want het is me te veel om mijn zoon Paris hier te zien vechten tegen de woeste Menelaos.’ Hij spoorde zelf de paarden aan en reed weg.

Daarna volgde het tweegevecht. Hektor en Odysseus tekenden op de grond het strijdperk af waarop de twee strijders zouden vechten. Vervolgens legden ze de loten in een helm, en nadat ze die geschud hadden pakte Odysseus er, zonder te kijken, de naam uit van degene die het recht zou hebben om als eerste de dodelijke werpspeer te gooien. En het lot

koos Paris. De strijders gingen allemaal om hen heen zitten. Ik zag hoe Paris, mijn nieuwe man, zijn wapenrusting aantrok: eerst de mooie scheenbeschermers, aaneengesloten met zilveren enkelbanden; vervolgens het kuras om zijn borst; en het bronzen zwaard, afgewerkt met zilveren knoppen, en het grote, zware schild. Op zijn hoofd zette hij de prachtige helm; de lange helmbos wuifde in de wind en zag er angstaanjagend uit. Ten slotte nam hij de werpspeer en klemde hem in zijn vuist. Tegenover hem stond Menelaos, mijn eerste man, die ook klaar was met zijn uitrusting. Voor de ogen van de beide legers traden ze op elkaar toe, terwijl ze elkaar dreigend aankeken. Toen bleven ze stilstaan. En het tweegevecht begon. Ik zag Paris zijn lange werpspeer gooien. Hij knalde met geweld tegen het schild van Menelaos, maar het brons gaf geen krimp en de speer brak en viel op de grond. Daarna hief Menelaos op zijn beurt de speer en wierp hem met enorme kracht naar Paris. De speer raakte het schild in het midden en de dodelijke punt drong er dwars doorheen, evenals door het borstkuras, waardoor Paris een schram aan zijn zij opliep. Menelaos trok zijn zwaard en sprong op hem af. Hij gaf een enorme slag op zijn helm, maar het zwaard brak in stukken. Hij schold tegen de goden, sprong toen weer op Paris af en greep zijn hoofd vast, terwijl hij zijn prachtige beslagen helm in zijn handen klemde. En zo begon hij hem weg te slepen, richting de Achaeërs. Paris languit in het stof, en hij maar zijn helm in een dodelijke greep houden en hem meeslepen. Totdat de leren riem waarmee de helm onder de kin was vastgemaakt het begaf, en Menelaos met de lege helm in handen stond. Hij hief hem ten hemel, wendde zich tot de Achaeërs en gooide hem met een slingerworp midden tussen de strijders. Toen hij zich weer naar Paris wendde om hem af te maken, ontdekte hij dat deze ervan-

door was gegaan en tussen de rijen der Trojanen was verdwenen.

Op dat moment beroerde die vrouw mijn sluier en sprak me aan. Het was een oude spinster, ze was met me meegekomen uit Sparta, waar ze prachtige gewaden voor me maakte. Ze hield van me, en ik *was bang voor haar*. Die dag, daarboven op de toren van de Skaeïsche Poort, kwam ze naar me toe en zei zachtjes tegen me: 'Kom mee, Paris wacht je op in zijn bed, hij heeft zijn mooiste kleren aantrokken, het lijkt eerder of hij van een feest thuiskomt dan van een tweegevecht.' Ik was verbijsterd. 'Onheilbrengster', zei ik. 'Waarom wil je me in verleiding brengen? Je zou zelfs in staat zijn om me naar het eind van de wereld te voeren, als zich daar de man bevond die je dierbaar is. Nu kom je, omdat Menelaos Paris heeft verslagen, en me weer mee naar huis wil nemen, bij me met een list... Ga zelf maar naar Paris, waarom trouw je niet met hem, of misschien kun je zelfs zijn slavin worden? Ik ga niet naar hem toe, dat zou ongepast zijn. Alle vrouwen van Troje zouden er schande van spreken. Laat me hier blijven, met mijn verdriet.' Daarop keek de oude vrouw me woedend aan. 'Pas op', zei ze tegen me. 'Maak me niet kwaad. Ik zou je hier in de steek kunnen laten, dat weet je, en overal haat zaaien, tot je een gruwelijke dood zult sterven.' *Ik was bang voor haar, dat zei ik al. Oude mensen zijn vaak angstaanjagend.* Ik drukte mijn witte, glanzende sluier op mijn hoofd en ging met haar mee. Iedereen stond naar beneden te kijken, naar de vlakke. Niemand zag me. Ik ging naar de vertrekken van Paris en daar trof ik hem aan. Een vrouw die hem liefhad had hem via een geheime deur toegang verschaft tot Troje, en hem gered. De oude vrouw pakte een stoel en zette die recht voor hem neer. Toen zei ze dat ik moest gaan zitten. Ik deed het. Ik kon hem niet in de ogen kijken. Maar ik zei tegen hem: 'Dus je bent het

gevecht ontvlucht. Ik wou dat je daar gestorven was, vermoord door die geweldige strijder die mijn eerste man was. Je pochte nog wel dat je sterker was dan hij... Je zou terug moeten gaan en hem nog een keer uitdagen, maar je weet heel goed dat dat het einde voor je zou betekenen.' En ik herinner me dat Paris me toen vroeg om hem geen pijn te doen met mijn harde verwijten. Hij zei dat Menelaos die dag had gewonnen omdat de goden aan zijn kant hadden gestaan, maar dat hij wellicht de volgende keer zou winnen, omdat ook hij goden had die hem terzijde stonden. En daarna zei hij tegen me: kom hier, laten we de liefde bedrijven. Hij vroeg of ik me de eerste keer herinnerde dat we dat gedaan hadden, op het eiland Kranaë, de dag nadat hij me had geschaakt. En hij zei: zelfs die dag verlangde ik niet zozeer naar je als nu. Toen stond hij op en liep naar het bed. En ik volgde hem.

Hij was de man naar wie op dat moment iedereen, daar beneden op de vlakte, op zoek was. Hij was de man die niemand, Achaeër noch Trojaan, zou hebben geholpen of verborgen, die dag. Hij was de man die door iedereen werd gehaat, zoals de zwarte godin van de dood wordt gehaat.

PANDAROS, AENEAS

Pandaros

Mijn naam is Pandaros. Mijn stad Zeleia. Toen ik vertrok om Troje te gaan verdedigen, zei mijn vader Lykaon tegen me: 'Neem een wagen en paarden mee om ons volk in de strijd aan te voeren.' We hadden in ons prachtige paleis elf nieuwe, mooie wagens, en voor elke wagen twee paarden die witte gerst en spelt te eten kregen. Maar ik nam ze niet mee, ik luisterde niet naar mijn vader en vertrok alleen met mijn boog en pijlen naar de oorlog. De wagens waren veel te mooi om in gevecht te gebruiken. En ik wist dat de dieren alleen maar zouden lijden van honger en uitputting. Daarom had ik niet het hart om ze mee te nemen. Ik vertrok met mijn boog en pijlen. Als ik het nu over kon doen, zou ik die boog met mijn blote handen doormidden breken en hem in het vuur gooien. Vergeefs nam ik hem mee, en mij wachtte een treurig lot.

Hij was net in het niets opgegaan, Paris, en de legers keken elkaar verstomd aan, niet wetend wat te doen. Was het duel afgelopen? Had Menelaos gewonnen of zou Paris nog terugkomen om door te vechten? Op dat moment kwam Laodokos, zoon van Antenor, naar me toe en zei: 'Zeg, Pandaros. Waarom neem je niet een van je pijlen om Menelaos nu onverhoeds neer te schieten? Hij staat daar in het midden, onbeschermd. Jij zou hem kunnen doden, jij bent ertoe in staat. Je zou de held van alle Trojanen worden, en ik

denk dat Paris je zou overladen met goud. Wil je erover nadenken?’ Ik dacht erover na. *Ik stelde me voor hoe mijn pijl door de lucht vloog en doel trof. En ik zag hoe die oorlog ten einde kwam. Dit is een vraag waar je duizend jaar over zou kunnen nadenken en waarop je nooit het antwoord zou vinden: is het geoorloofd om een gemene streek uit te halen als je daarmee een einde kunt maken aan een oorlog? Is verraad te vergeven als je verraad pleegt voor een goede zaak? Daar, te midden van mijn bewapende volk, had ik niet eens tijd om erover na te denken. Ik werd aangetrokken door de roem. En het idee om de geschiedenis te veranderen met een eenvoudige, nauwkeurige handeling.* Dus greep ik mijn boog. Hij was gemaakt van de hoorns van een steenbok, een dier dat ik zelf had geschoten; ik had het recht in de borst geraakt terwijl het van een rots af sprong, en van die hoorns, zestien handgrepen breed, had ik mijn boog laten maken. Ik legde hem op de grond en kromde hem, om de rundleren boogpees aan de gouden peeshaak aan een van de uiteinden te bevestigen. Mijn vrienden, die om me heen stonden, hadden blijkbaar meteen door wat ik van plan was, want ze hieven hun schilden op om me te verbergen en te beschermen. Ik maakte de koker open en haalde er een nieuwe, snelle pijl uit. Even richtte ik een gebed tot Apollo, de god die ons boogschutters beschermt. Daarna greep ik tegelijk de pijl en de boogpees vast en trok eraan tot mijn rechterhand bij mijn borst was en de pijlpunt tegen de boog aan rustte. Met veel kracht kromde ik de steenbokhoorn en spande de rundleren pees totdat ze een cirkel vormden.

Toen liet ik los.

De pees gonsde en de scherpgepunte pijl vloog hoog door de lucht, over de strijders heen, razendsnel. Hij trof Mene-laos precies op de plek waar de gouden gesp de gordelriem sloot. De punt doorboorde de gordel, doorsneed het leren

onderlijfschort dat de buik beschermt en bereikte ten slotte de huid van Menelaos. Het bloed begon over zijn dijen te stromen, langs zijn benen, tot aan zijn mooie enkels. Menelaos huiverde bij het zien van dat donkere bloed, evenals zijn broer Agamemnon, die meteen naar hem toe rende. Hij pakte zijn hand vast en begon te huilen. 'Mijn broer', zei hij. 'Heb ik je soms de dood in gestuurd door een onnozel pact te sluiten met de Trojanen en je te laten vechten, onbeschermd en alleen, voor onze ogen? Nu hebben de Trojanen, ondanks hun belofte, je neergeschoten, en zo ons verdrag overtreden...' Hij hilde, Agamemnon. Hij zei: 'Menelaos, als jij doodgaat, ga ik dood van verdriet. Geen enkele Achaeër zal hier nog blijven om te vechten, we laten je vrouw Helena bij Priamos achter en ik zal genoodzaakt zijn om met schande beladen terug te keren naar Argos. Jouw beenderen zullen hier weggroten, voor de muren van Troje, en de hooghartige Trojanen zullen ze vertrappen met de woorden: "Waar is Agamemnon, die grote held, die het Achaeïsche leger hierheen heeft gebracht om vervolgens met lege schepen terug naar huis te keren en zijn broer op het veld achter te laten..." Menelaos, niet doodgaan – als jij doodgaat zal zich voor mij een gapende afgrond openen.'

'Wees niet bang, Agamemnon', zei Menelaos daarop tegen hem. 'En laat de Achaeërs niet schrikken. Kijk, de pijlpunt zit niet helemaal in het vlees, hij steekt nog in de huid. Hij is afgeremd, eerst door de gordel en vervolgens door de gordelriem. Het is maar een schram...'

'O, ik hoop dat dat waar is', zei Agamemnon. Toen beval hij dat Machaon, de zoon van Asklepios, moest worden gehaald, die faam genoot als geneesheer. De herauten vonden hem te midden van het leger, tussen de zijnen, en ze brachten hem naar de plek waar de blonde Menelaos gewond neerlag. Rondom hem stonden alle beste Achaeïsche

strijders. Machaon boog zich over Menelaos. Hij trok de pijl uit het vlees en bekeek de wond. Toen zoog hij het bloed eruit en strooide er het verzachtend kruid op dat de kentaur Cheiron ooit uit vriendschap aan zijn vader had geschonken.

Ze stonden nog steeds met zijn allen om Menelaos heen toen wij, de Trojanen, begonnen op te rukken. We hadden allemaal de wapens weer opgepakt, en in ons hart brandde enkel het verlangen om strijd te leveren. Toen hoorden we Agamemnon tegen zijn mannen schreeuwen: 'Argeïërs, vat opnieuw moed en kracht. Zeus helpt geen verraders, en degenen die jullie het pact hebben zien overtreden zullen door de gieren worden verslonden, terwijl wij op onze schepen hun vrouwen en kinderen meevoeren nadat we hun stad hebben ingenomen.' Hij was niet langer de aarzelende, weifelende Agamemnon die we kenden. Dit was een man die de roem van de strijd wilde.

Wij trokken schreeuwend op. We waren afkomstig uit verschillende landen en volkeren, en iedereen schreeuwde in zijn eigen taal. We vormden een kudde dieren met duizenden verschillende geluiden. De Achaeërs daarentegen trokken zwijgend op, er klonken alleen de stemmen van de aanvoerders die bevelen gaven, en het was ongelooflijk om alle anderen te zien gehoorzamen, bevreesd, zonder een woord te zeggen. Ze kwamen op ons af als een golf op de rotsen, hun uitrusting schitterde als het schuim van de zee dat op de koppen van de golven bruist.

Toen de twee legers elkaar te lijf gingen, klonk er een enorm tumult van schilden en lansen en de razernij van soldaten in hun bronzen kurassen. De bolle leren schilden botsten, en luid klonken de kreten van vreugde en pijn door elkaar, van de stervenden en de levenden, vermengd in één ontzaglijk kabaal met het bloed dat de aarde overspoelde.

Aeneas

De eerste die iemand doodde was Antilochos. Hij slingerde zijn speer naar Echepolos en trof hem midden in het voorhoofd: de bronzen punt drong door zijn schedel naar binnen, onder zijn met paardenmanen gesierde helm. Echepolos stortte neer als een toren, te midden van de hevige veldslag. Daarop greep Elefenor, hoofd van de onverschrokken Abanten, hem bij de voeten en probeerde hem weg te slepen uit het strijdgewoel om hem zo snel mogelijk van zijn wapenrusting te ontdoen. Maar terwijl hij het lijk wegsleepte moest hij zijn flank onbedekt laten, en precies daar, waar zijn schild niet reikte, trof Agenor hem. De bronzen lans drong in zijn vlees en ontnam hem zijn kracht. Om zijn lichaam ontketende zich tussen Trojanen en Achaeërs een grimmige strijd; ze waren als wolven die op elkaar toesprongen en elkaar afmaakten om de prooi.

Ajas, Telamons zoon, trof vervolgens de jonge zoon van Anthemion, Simoëisios, hij trof hem rechts in zijn borst; de bronzen lans boorde zich dwars door zijn schouder; de held viel in het stof, op de grond, als een afgesneden tak die op de oever van een rivier te drogen is gelegd. Ajas was bezig hem van zijn wapenrusting te ontdoen toen een zoon van Priamos, Antifos, hem zag en van veraf zijn speer op hem af wierp. Hij miste Ajas maar trof toevallig wel Leukos, een van de vrienden van Odysseus; hij was bezig een lijk weg te slepen toen de bronzen punt zich in zijn buik boorde: hij viel dood neer boven op de dode die hij bij de armen vasthield. Odysseus zag hem vallen en toorn welde op in zijn hart. Hij baande zich een weg tot aan de voorste gelederen en keek om zich heen alsof hij een prooi zocht; de Trojanen die tegenover hem stonden trokken zich terug. Hij hief zijn speer en wierp deze in de lucht, machtig, snel. Hij raakte

Demokoön, een onechte zoon van Priamos. De bronzen punt boorde zich in zijn slaap en kwam er aan de andere kant van zijn schedel weer uit. Duisternis dekte zijn ogen en de held stortte ter aarde; zijn wapenen kletterden op hem.

Toen wierp de Thracische leider Peiroös zich op Diores, zoon van Amarynkeus. Met een scherpe steen raakte hij zijn rechterbeen, bij de hiel; de spieren en botten werden dwars doormidden gesneden. Diores stortte ter aarde. Hij voelde dat hij doodging en strekte zijn armen uit naar zijn vrienden. Maar in plaats daarvan kwam Peiroös en stak zijn buik open met zijn speer; zijn darmen stroomden op de grond, en de duisternis dekte zijn ogen.

Thoas stortte zich op Peiroös, hij trof hem met een speer in de borst en doorboorde zijn long. Toen trok hij de lans weer uit het lichaam, nam zijn vlijmscherpe zwaard, reet zijn buik open en maakte een eind aan zijn leven.

Langzaam maar zeker begon de strijd zich te ontwikkelen in het voordeel van de Achaeërs. Hun vorsten daagden de onzen een voor een uit, en elke keer wonnen ze. Als eerste wierp Agamemnon, heerser der volkeren, de grote Odios uit de wagenbak, de Halizonische leider. En terwijl deze probeerde te ontkomen stootte hij hem de lans in de rug. De held stortte dreunend neer, en zijn wapenen kletterden op hem.

Idomeneus doodde Faistos, zoon van Boros uit Meïonië, die uit het vruchtbare land van Tarne was gekomen. Hij trof hem aan zijn rechterschouder terwijl hij probeerde op zijn wagen te stappen. De held viel achterover, en het duister omsloot hem.

Menelaos, Atreus' zoon, velde met zijn speer Skamandrios, zoon van Strofios. Skamandrios was een voortreffelijk jager, het was alsof hij van Artemis zelf had geleerd de wilde dieren die in het bos en in de bergen leven te schieten. Maar

die dag hielp geen enkele god hem, en zijn dodelijke pijlen konden hem evenmin redden. Menelaos, met zijn glorieuze speer, zag hem wegrennen en raakte hem midden tussen zijn schouders, waarbij hij zijn borst doorboorde. De held viel voorover, en de wapenen kletterden op hem.

Meriones doodde Fereklos, degene die de volmaakte schepen had gebouwd van Paris, het begin van alle rampspoed. Met zijn handen kon hij de mooiste dingen maken. Maar Meriones achtervolgde hem en trof hem in zijn rechterbil, de speerpunt ging dwars door hem heen, onder het schaambeentje door, en scheurde zijn blaas open. De held viel met een schreeuw op zijn knieën, en de dood omgaf hem.

Meges doodde Pedaios, de onechte zoon van Antenor, wiens vrouw hem niettemin had grootgebracht als haar eigen kind, om haar man een plezier te doen. Meges raakte hem achter op het hoofd in de nek. De lans doorboorde zijn schedel en sneed zijn tong af. De held viel in het stof, het ijzige brons met zijn tanden omklemmend.

Eurypylos doodde Hypsenor, priester van Skamandros, die door het hele volk als een god werd vereerd; hij joeg hem na terwijl hij probeerde te vluchten en toen hij hem had ingehaald gaf hij met zijn zwaard een houw op zijn schouder en sloeg zijn arm af. De bloederige arm viel op de grond, en over de ogen van de held vielen de donkere dood en een onverzoenlijk lot.

Pandaros

We vluchtten, en al vluchtend vonden we de dood. Het ergste kwam toen Tideus' zoon Diomedes midden in het strijdgewoel verscheen. Diomedes, de dappere Achaeïsche vorst: zijn uitrusting glansde op zijn schouders en op zijn

hoofd, hij straalde zoals de herfstelijke hondster straalt na haar bad in de Oceaan. Hij was van zijn wagen gestapt en ging op de vlakte tekeer als een stroom die is aangezwollen door heftige regenbuien. Het was niet eens duidelijk of hij bij de Achaeërs hoorde of bij ons, de Trojanen: hij was een rivier die de dijken had doorbroken en als een dolle voortraasde, waarbij hij alles om zich heen verwoestte. Niets leek hem te kunnen stoppen: ik zag hem vechten en het leek alsof een god had besloten om aan zijn zijde mee te vechten. Dus nam ik opnieuw mijn boog. Ik spande de runderpees met al mijn kracht, en liet los. Ik raakte hem aan zijn rechterschouder, op zijn kurasplaat. De pijl drong het vlees binnen en kwam er aan de andere kant weer uit. Zijn kuras zat onder het bloed. Ik schreeuwde: 'Ten aanval, Trojanen, Diomedes is gewond, ik heb hem geraakt!' Maar ik zag dat hij geen krimp gaf, dat hij niet neerviel. Hij liet de pijl door een van zijn vrienden uit zijn schouder trekken; het bloed spatte in het rond en op zijn kuras. En toen zag ik hoe hij zich weer in het gevecht mengde, op zoek naar mij, als een gewonde leeuw die niet bezwijkt maar juist drie keer zo woest wordt. Hij bestormde de Trojanen alsof ze een kudde doodsbanige schapen waren. Ik zag hem Astynoo's en Hypëiron ombrengen: de eerste trof hij in de borst, met zijn lans, de tweede hieuw hij een arm af, met zijn zwaard. Hij stopte niet eens om hun uitrusting te pakken en ging direct achter Abas en Polyidos aan. Zij waren de twee zonen van Eurydamas, een oude man die dromen kon duiden; maar die van zijn zonen had hij verkeerd uitgelegd, op de dag dat ze vertrokken, en Diomedes doodde hen allebei. Ik zag hem in de richting van Xanthos en Thoön rennen, de enige zonen van de oude Fainops; Diomedes ontnam ze hem, en liet hem alleen achter met zijn tranen en zijn verdriet. Ik zag hem Echemmon en Chromios verslaan, zonen van

Priamos. Hij sprong op hun wagen zoals een leeuw een rund bespringt om zijn nek te breken, en doodde hen.

Op dat moment kwam Aeneas me zoeken. 'Pandaros,' zei hij tegen me, 'waar is je boog gebleven? En je gevederde pijlen en je roem? Heb je die man gezien die tekeergaat in het strijdgewoel, en al onze helden doodt? Misschien is hij een god die kwaad is op ons. Neem een pijl en raak hem zoals alleen jij dat kunt.' 'Of hij een god is weet ik niet,' antwoordde ik hem, 'maar ik herken die vierkammige helm, en dat schild, en die paarden, die zijn van Tydeus' zoon, Diomedes. Ik heb al een pijl op hem afgestuurd, die hem in zijn schouder trof, maar hij stortte zich gewoon weer in het gevecht. Ik dacht dat ik hem gedood had, maar nee... Die vervloekte boog van mij doet het bloed van de Achaeërs wel vloeien maar doodt hen niet. En ik heb geen paarden, noch een wagen die ik kan bestijgen om te vechten.' Daarop zei Aeneas tegen me: 'Laten we samen vechten, klim op mijn wagen, hou de leidsels en de zweep vast en breng me in de buurt van Diomedes: ik zal van de wagen springen om tegen hem te vechten.' 'Hou jij de leidsels maar vast', antwoordde ik hem. 'Mochten we genoodzaakt zijn te vluchten, dan zullen de paarden ons sneller wegvoeren als het jouw stem is die hen leidt. Bestuur jij de wagen en laat het vechten maar aan mij en mijn lans over.' Dus bestegen we de glanzende strijdswagen en vol vuur stuurden we de snelle paarden op Diomedes af. Het was het beste span paarden dat ooit het daglicht aanschouwd had; ze waren van een ras dat Zeus zelf had geschapen als geschenk voor Tros. Ze waren angst-aanjagend, in de strijd. Maar Diomedes was niet bang. Hij zag ons aankomen en ging er niet vandoor. Toen we bij hem waren schreeuwde ik hem toe: 'Diomedes, zoon van Tydeus, mijn snelle, vlijmende pijl heeft je niet klein gekregen. Dan zal mijn lans je wel klein krijgen.' En ik gooide. Ik zag

de bronzen punt door zijn schild heen gaan en tegen zijn kuras stoten. Toen schreeuwde ik nog een keer. 'Ik heb gewonnen, Diomedes, ik heb je in de buik geraakt, ik heb je van voor naar achter doorboord.' Maar hij zei zonder enige angst: 'Je denkt dat je me geraakt hebt, maar je hebt het doel gemist. En nu kom je hier niet levend weg.' Hij hief zijn speer op en wierp. De bronzen punt boorde zich naast mijn oog naar binnen, drong langs mijn blinkende tanden, sneed mijn tong recht af, bij de wortel, en kwam er bij mijn nek weer uit. En ik viel van de wagen – ik, de held – en mijn schitterende, glanzende wapenen kletterden op me. Het laatste wat ik me herinner zijn de snelle, ontzagwekkende paarden die schichtig aan de kant sprongen. Toen verliet me de kracht, en daarmee het leven.

Aeneas

De bronzen punt boorde zich naast zijn oog naar binnen, drong langs zijn blinkende tanden, sneed zijn tong recht af, bij de wortel, en kwam er bij zijn nek weer uit. Hij viel, Pandaros, de held, en zijn schitterende, glanzende wapenen kletterden op hem. De kracht verliet hem, en daarmee het leven. Ik wist dat ik hem daar moest weghalen, dat ik niet moest laten gebeuren dat de Achaeërs zijn lijk en zijn uitrusting inpikten. Dus sprong ik van de wagen en ging naast hem staan, terwijl ik mijn lans en mijn schild ophief en tegen iedereen schreeuwde die dichterbij kwam. Tegenover me stond Diomedes. Hij deed iets ongelooflijks. Hij tilde een rotssteen op die twee mannen, werkelijk waar, nog niet hadden kunnen optillen. Maar hij deed het, hij tilde hem boven zijn hoofd en gooide hem naar me toe. Hij trof mijn heup, waar het dijbeen draait. De scherpe steen ver-

scheurde mijn huid en deed mijn spieren knappen. Ik viel op mijn knieën, steunde met een hand op de grond, merkte hoe het nachtelijk duister mijn ogen omhulde *en ontdekte ineens wat mijn lot zou zijn: nooit te sterven*. Ik voelde dat Diomedes zich op me stortte, om me te doden en me van mijn uitrusting te beroven, drie keer voelde ik hem komen, maar toch bleef ik doorleven. Om me heen vochten mijn vrienden en schreeuwden hem toe: ‘Diomedes, wat denk je soms, dat je een onsterfelijke god bent?’ Ik hoorde de stem van Akamos, hoofd van de Thracische troepen, die schreeuwde: ‘Zonen van Priamos, zien jullie niet dat Aeneas jullie nodig heeft? Hoelang staan jullie nog toe dat de Achaeërs jullie mannen doden? Laten jullie je terugdringen tot aan de muren van de stad?’ En terwijl iemand me naar achteren sleepte, hoorde ik de stem van Sarpedon, hoofd van de Lyciërs, die schreeuwde: ‘Hektor, waar is je moed gebleven? Je zei toch dat je je stad wel zou kunnen redden zonder hulp van bondgenoten, alleen, jij met je broers? Maar ik zie hier niemand van jullie vechten, jullie zitten weggedoken als honden rondom een leeuw. En wij, jullie bondgenoten, moeten het maar uitvechten. Kijk naar mij, ik kom van heel ver, ik heb hier niets wat door de Achaeërs kan worden geroofd en naar huis meegenomen, en toch spoor ik mijn soldaten aan om Aeneas te verdedigen en tegen Diomedes te vechten. Maar jij verroert je niet en draagt je mannen niet op om weerstand te bieden. Jullie zullen ten prooi vallen aan de vijanden, jullie en jullie stad.’ Toen ik mijn ogen weer opendeed zag ik Hektor van zijn wagen springen en met zijn wapens zwaaien om de zijnen ten strijde te roepen. De woorden van Sarpedon hadden hem in zijn hart gebeten. Hij was degene die de grimmige strijd weer aanwakkerde. De Trojanen stormden eindelijk op de Achaeërs af. De Achaeërs wachtten hen op, wit van

het stof dat de paardenhoeven deden opstuiven naar de hemel. Ze wachtten onbevreesd, onbeweeglijk als wolken die Zeus boven een bergtop verzamelt op een windstille dag.

Ik ben Aeneas, en ik kan niet sterven. Daarom was ik weer terug in de strijd. Gewond, maar niet dood. Gered door een strook van de glanzende peplos van een god, verborgen voor mijn vijanden, en toen weer in het hart van de strijd geduwd, tegenover Krethon en Orsilochos, dappere strijders die in de bloei van hun leven de Achaeërs op hun zwarte schepen volgden om Agamemnon en Menelaos te eren. Ik doodde ze met mijn lans, en ze stortten neer als rijzige dennen. Menelaos zag ze vallen, en het vervulde hem met deernis. Gehuld in fonkelend brons kwam hij op me af, zwaaiend met zijn lans. Antilochos kwam er ook aan, om hem te helpen. Toen ik die twee samen zag, trok ik me terug. Ze kwamen bij de lijken van Krethon en Orsilochos aan, tilden ze op, legden ze in de armen van hun vrienden en mengden zich toen weer in het strijdgewoel. Ik zag hoe ze Pylaimenes aanvielen: hij vocht vanaf zijn wagen terwijl zijn wagenbestuurder, Mydon, de paarden mende. Menelaos doorboorde hem met zijn lans en doodde hem. Mydon probeerde met de wagen weg te rijden, maar Antilochos trof hem met een kei op zijn elleboog, en de witte leidsels, belegd met ivoorsteen, glipten uit zijn handen en vielen in het stof. Antilochos sprong toe en gaf hem met zijn zwaard een houw op zijn slaapbeen. Mydon viel van de wagen, de paarden gooiden hem op de grond. Toen kwam Hektor aansnellen, met alle Trojanen achter zich aan. De Achaeërs zagen hem aankomen, en begonnen zich geschrokken terug te trekken. Hektor doodde Menesthes en Achialos, echter zonder erin te slagen hun lijken weg te

slepen. En Ajas doodde Amfios, maar kon hem niet beroven van zijn wapens. Tegenover elkaar stonden Sarpedon, leider van de Lyciërs, en Tlepolemos, Herakles' zoon, edel en sterk. Hun speren vlogen tegelijkertijd door de lucht. Tlepolemos werd recht in zijn hals getroffen, de pijnverwekkende punt drong er dwars doorheen, het diep van de nacht omhulde de ogen van de held. En Sarpedon werd in zijn dijbeen getroffen, de gretige bronzen punt drong binnen tot aan het bot. Zijn mannen tilden hem op, zonder zelfs maar de speer uit zijn vlees te trekken. De lange speer was enorm zwaar maar ze droegen hem zo weg. Odysseus, die zijn vriend Tlepolemos zo had zien sterven, stormde eropaf om Sarpedon af te slachten. Hij doodde Korainos en Alastor en Chromios en Alkandros en Halios en Noëmon en Prytanis. Hij had kunnen doorgaan met doden als hij niet ineens Hektor had zien aankomen, gehuld in fonkelend brons, angstaanjagend. 'Hektor', riep Sarpedon, die gewond op de grond lag, hem toe. 'Laat me hier niet achter, in handen van de Achaeërs, red me, als ik moet sterven, laat me dan in jouw stad sterven.' Hektor zei niets, hij liep langs hem heen om de vijand bij hem vandaan te houden. Toen ze hem zagen begonnen de Achaeërs zich terug te trekken, zonder te vluchten, maar ze hielden op met vechten. En Hektor doodde tijdens zijn opmars Teuthras en Orestes, en Trechos, en Ionomaos en Helenos en Oresbios. 'Schande, Achaeërs!' begon Diomedes toen te schreeuwen. 'Toen de roemrijke Achilles deelnam aan de oorlog, durfden de Trojanen niet eens uit hun stad te komen, zo bang waren ze voor hem; en nu laten jullie hen zelfs tot aan onze schepen komen om te vechten!' Zo schreeuwde hij. En de strijd verspreidde zich overal, op de vlakte: de strijders richtten hun speren op elkaar, overal tussen de wateren van de Xanthos en de Simoëis. Ajas waagde zich als eerste naar

voren om de Trojaanse linies te doorbreken. Hij trof Akamos, de dapperste van de Thraciërs, de punt van zijn speer drong zich in diens voorhoofd en doorboorde het bot – de duisternis dekte zijn ogen.

Diomedes, met zijn krachtige strijdkreet, doodde Teuthras' zoon Axylos, die rijk was en geliefd bij de mensen. In zijn huis, langs de weg, werd iedereen gastvrij ontvangen, maar niemand kwam hem die dag behoeden voor de grimmige dood. Diomedes ontnam hem en zijn heraut het leven: beiden verdwenen ze onder de aarde.

Euryalos bracht Aisepos en Pedasos om, tweelingzonen van Boukolion. Hun beider lichamen ontnam hij het leven en de kracht; van hun schouders roofde hij hun wapens.

Polypoites doodde Astyalos, Odysseus doodde Pidytes, Teukros doodde Aretaon, Eurypylos doodde Melanthios, Antilochos doodde Ableros, Agamemnon, heerser der volkeren, doodde Elatos.

Ik zag hoe de Trojanen, allemaal, wanhopig terugrenden naar hun stad. Ik herinner me Adrestos; zijn paarden waren, gek van angst, verward geraakt in een tamariskestruik, hij werd op de grond geworpen en meteen werd hij besprongen door Menelaos. Adrestos klemde zich aan diens knieën vast en zette het op een smeken: 'Maak me niet dood, Menelaos, mijn vader zal elke losprijs betalen voor mijn leven, brons, goud, met zorg bewerkt ijzer, wat je maar wilt.' Menelaos liet zich overhalen en wilde hem al meegeven aan een van zijn herauten zodat deze hem als krijgsgevangene naar hun schip zou brengen, toen Agamemnon kwam aanrennen en schreeuwde: 'Menelaos, zwakkeling, waarom maak je je druk om die lui? Weet je dan niet meer wat de Trojanen bij jou thuis hebben aangericht? Geen van hen mag ontkomen aan onze handen, aan de afgrond van de dood, niemand, zelfs niet degenen die nog verborgen zitten

in de buik van hun moeder, niemand mag ontkomen, laat ze allemaal samen met Troje ten onder gaan, zonder graf en zonder naam.' Adrestos zat nog steeds op de grond, doodsbang. Menelaos duwde hem weg. En Agamemnon zelf stak de lans in Adrestos' zij en doodde hem. Toen zette hij zijn voet op zijn borst en trok met een ruk de punt van de lans uit het lichaam.

De Achaeërs rukten op en wij vluchtten, overmand door de angst. We bevonden ons al voor de muren van Troje toen Helenos, een van de zonen van Priamos, naar mij en Hektor toe kwam en zei: 'We moeten onze mannen tegenhouden voor ze tot hoon van de vijand de stad in vluchten en hun toevlucht zoeken in de armen van hun vrouwen. Aeneas, laten we hier blijven vechten en onze gelederen aansporen, en jij, Hektor, ga jij intussen de stad in en zeg tegen iedereen dat ze tot de goden moeten bidden dat ze in elk geval Diomedes van ons af houden, die als een waanzinnige vecht en zich door niemand van ons laat tegenhouden. Zelfs voor Achilles zijn we nooit zo bang geweest. Vertrouw op mij, Hektor, ga naar onze moeder en zeg haar dat als ze mededogen heeft met Troje en met onze vrouwen en onze kinderen, ze de mooiste en grootste peplos moet nemen die er in het koninkrijk is en die op de schoot van Athene met de schitterende ogen moet leggen, in de tempel boven op de rots. Wij zullen hier blijven om de mannen aan te sporen en te vechten.' Hektor luisterde naar hem. Hij sprong van zijn wagen en rende in de richting van de Skaeïsche Poort. Ik zag hem verdwijnen tussen de mannen: hij rende met het schild op zijn rug, en de rand van het schild, van zwart leer, botste tegen zijn nek en zijn hielen aan. Ik draaide me om. De Achaeërs stonden tegenover ons. We draaiden ons allemaal om. Alsof er een god was neergedaald om aan onze zijde te vechten, zo gingen we hen te lijf.

DE VOEDSTER

Natuurlijk herinner ik me die dag nog. Ik herinner me alles van die dag. En alleen dat wil ik me herinneren. Hektor kwam eraan, hij kwam binnen door de Skaeïsche Poort, hij bleef staan onder de grote eik. Alle vrouwen en dochters van de Trojaanse strijders renden op hem af: ze wilden nieuws horen over hun zonen en broers en mannen. Maar hij zei alleen: bid tot de goden, want er hangt ons grote rampspoed boven het hoofd. Vervolgens haastte hij zich naar het paleis van Priamos. Het enorme paleis, met de prachtige zuilengalerijen. Wat een rijkdom... Aan de ene kant vijftig vertrekken van gladgepolijste steen, op een rij naast elkaar gebouwd: daar sliepen de zonen van Priamos, met hun vrouwen. En aan de andere kant twaalf vertrekken van gladgepolijste steen, op een rij naast elkaar gebouwd: daar sliepen de dochters van Priamos met hun mannen. Hektor ging naar binnen en Hekabe, zijn lieve moeder, kwam hem tegemoet. Ze pakte zijn hand vast en zei: 'Zoon, waarom ben je hier, waarom heb je de strijd verlaten? Die vervloekte Achaeërs verpletteren jullie, daar, tegen de muren. Ben je gekomen om je armen op te heffen tot Zeus, vanaf de burcht? Laat me je wat wijn geven, om van te drinken en om te offeren aan de goden. Wijn geeft een vermoeid man zijn krachten terug en jij bent uitgeput, jij die vecht om ons allen te beschermen.'

Maar Hektor weigerde, hij antwoordde haar dat hij geen wijn wilde, hij wilde scherp blijven en niet de strijd vergeten. Hij zei tegen haar dat hij ook geen wijn aan de goden kon offeren, omdat zijn handen vuil waren van het stof en het

bloed. 'Ga jij naar de tempel van Athene', zei hij. 'Verzamel alle oudere vrouwen en ga ernaartoe. Neem je mooiste peplos, de grootste die je in het paleis hebt, die je het allerdierbaarst is, en leg hem op de schoot van Athene, godin van het krijgsvolk. Vraag haar om medelijden te hebben met de Trojaanse vrouwen en hun kleine kinderen, en smeeek haar om ons te behoeden voor Diomedes, Tydeus' zoon, omdat hij te woest vecht en overal paniek zaait.' Daarop verzamelde Hekabe haar slavinnen en stuurde ze op pad door de stad om de edele oude vrouwen te zoeken. Vervolgens betrad ze het geurige voorraadvertrek waar ze haar peplossen bewaarde die waren geborduurd door de vrouwen van Sidon, de peplossen die de edele Paris had meegenomen van zijn reis, toen hij was teruggekeerd met Helena, de wijde zee overstekend. En van al die peplossen koos Hekabe de mooiste en de grootste, helemaal geborduurd, die schitterde als een ster. En ik zal je eens wat zeggen: het was de allerlaatste, de peplos die helemaal onderaan lag. Die pakte ze en toen ging ze met de andere vrouwen op weg naar de tempel van Athene.

Eerlijk gezegd was ik er zelf niet bij. Maar ik weet al die dingen omdat we het er altijd over hadden onder elkaar, de slavinnen, en alle dienstmeisjes van het huis... En ze zeiden tegen me dat Hektor, toen hij zijn moeder verliet, op zoek ging naar Paris, om hem mee terug te voeren naar de strijd. Hij vond hem in het vrouwenvertrek, waar hij zijn prachtige wapens poetste, zijn schild, zijn kuras, zijn gekromde boog. In het vertrek bevond zich ook Helena. Ze was omringd door haar slavinnen. Ze zaten allemaal met vaardige hand te werken. Hektor ging naar binnen – hij had nog steeds zijn lans in de vuist, de bronzen punt fonkelde – en zodra hij Paris zag schreeuwde hij hem toe: 'Ellendeling, wat zit je hier te wrokken terwijl de strijders rondom de hoge muren van Troje vechten? Uitgerekend jij die deze oorlog hebt veroorzaakt. Schiet

op, kom mee vechten, anders zul je weldra je stad zien opgaan in vijandelijke vlammen.'

Paris zei: 'Je hebt geen ongelijk, Hektor, dat je me verwijten maakt. Maar probeer me te begrijpen. Ik bleef hier niet uit wrok jegens de Trojanen, maar om me over te geven aan mijn verdriet. Ook Helena zegt me met vriendelijke woorden dat ik terug moet keren in de strijd, en misschien is dat wel het beste wat ik kan doen. Wacht even, dan trek ik mijn wapenuitrusting aan. Of ga vast vooruit, dan haal ik je wel in.' Hektor gaf niet eens antwoord. In de stilte hoorden alle slavinnen de stem van Helena, heel vriendelijk. 'Hektor', zei ze. 'Was ik maar door een sterke windvlaag ver weggevoerd op de dag dat mijn moeder me baarde, naar de top van een berg, of in de golven van de zee, voordat dit alles gebeurde. Had het lot me dan tenminste een man toegewezen die niet ongevoelig is voor de hoon en verwijten van anderen. Maar Paris heeft geen sterke geest, en die zal hij ook nooit krijgen. Kom hier, Hektor, en ga naast me zitten. Je hart is bedrukt door de zorgen en dat komt door mij, het is de schuld van mij en van Paris en van onze waanzin. Rust naast me uit. Weet je, droefenis is ons lot – maar juist daarom zullen onze levens voor altijd bezongen worden, door alle mensen die na ons komen.'

Hektor verroerde zich niet. 'Vraag me niet om hier te blijven, Helena', zei hij. 'Ook al doe je het voor mijn bestwil, vraag het me niet. Laat me liever naar huis gaan, want ik wil bij mijn vrouw zijn, en mijn zoon: mijn gezin. De Trojanen die daar beneden vechten wachten op me, maar ik wil nog even bij hen langs, ik wil ze zien; want ik weet werkelijk niet of ik hier ooit nog levend zal terugkeren, voordat de Achaeers me vermoorden.' Zo sprak hij. En hij vertrok. Hij ging naar huis, maar daar trof hij ons niet aan. Hij vroeg de slavinnen waar we waren, en die vertelden hem dat Andro-

make zich naar de toren van Ilion had gespoed, dat ze had gehoord dat de Trojanen bijna bezwaken onder de kracht van de Achaeërs en zich naar de toren had gespoed, en dat de voedster met haar mee was gerend, met de kleine Astyanax in haar armen. En dat ze daar nu als waanzinnigen rondliepen, richting de muren. Hektor zei geen woord. Hij draaide zich om en rende snel richting de Skaeïsche Poort, weer terug door de hele stad. Hij stond al op het punt om zich weer buiten de muren te begeven en zich opnieuw in de strijd te storten, toen Andromache hem zag en hem tegemoet liep om hem tegen te houden, en ik liep achter haar aan, met het kleine, lieve kind in mijn armen, het geliefde zoontje van Hektor, mooi als een ster. Hektor zag ons. En hij bleef staan. En hij glimlachte. *Dat heb ik echt met mijn eigen ogen gezien. Ik was erbij.* Hektor glimlachte. En Andromache liep naar hem toe en pakte zijn hand vast. Ze huilde en zei: ‘Arme man, je kracht zal je ondergang worden. Heb je geen medelijden met je zoon, die nog een klein kind is, en met mij, ongelukkige vrouw? Wil je nu alweer naar buiten gaan, waar de Achaeërs je allemaal tegelijk zullen bespringen, en je zullen vermoorden?’ Ze huilde. En toen zei ze: ‘Hektor, als ik je kwijtraak, zal ik liever sterven dan verder leven, want er zal me geen troost meer resten, enkel verdriet. Ik heb geen vader, ik heb geen moeder, ik heb niemand meer. Mijn vader werd van het leven beroofd door Achilles toen deze Thebe met haar machtige muren verwoestte. Ik had zeven broers en Achilles doodde ze allemaal op dezelfde dag, terwijl ze de trage koeien en de glanzende schapen aan het hoeden waren. En mijn moeder is door Achilles meegenomen. We betaalden om haar terug te krijgen, en ze keerde inderdaad terug, maar enkel om onverwachts te sterven van verdriet, in ons eigen huis. Hektor, jij bent voor mij een vader en een moeder, en een broer, en je bent ook

mijn man in de bloei van zijn leven; heb medelijden met me, blijf hier, op de toren. Vecht niet in open veld, laat het leger zich terugtrekken tot aan de wilde vijgenboom, om het enige zwakke punt van de stadsmuur te verdedigen, waar de Achaeërs al driemaal een aanval op hebben gedaan, gedreven door hun moed.'

Maar Hektor antwoordde: 'Vrouw, ik weet dat allemaal ook wel. Maar ik zou me te zeer schamen als ik me verre van de strijd zou houden. Ik ben opgevoed met de gedachte dat ik altijd sterk moet zijn, en om elke strijd in het voorste gelid te vechten, om roem te verwerven voor mijn vader en voor mij. Hoe kan mijn hart zich er nu toe zetten mij te laten vluchten? Ik weet heel goed dat er ooit een dag komt waarop de heilige stad Troje teloorgaat, en met haar Priamos en het volk van Priamos. En als ik aan die dag denk, denk ik niet aan het verdriet van de Trojanen, noch aan dat van mijn vader, van mijn moeder, of van mijn broers, die vermoord door de vijand in het stof liggen. Als ik aan die dag denk, zie ik jou; ik zie een Achaeïsche strijder die je vastgrijpt en je huilend wegsleept, ik zie je als slavin in Argos, waar je kleding weeft voor een andere vrouw, en water voor haar gaat halen bij de bron; ik zie je huilen, en ik hoor de stem van de mensen die je nakijken en zeggen: "Kijk, dat is de vrouw van Hektor, de sterkste van alle Trojaanse strijders." Moge ik sterven voor ik je slavin weet. Moge ik onder de aarde liggen voordat ik je hulpkreten moet aanhoren.'

Zo sprak de stralende Hektor, en toen kwam hij op mij af. Ik hield immers zijn zoontje in mijn armen? En hij kwam op me af en wilde hem vastpakken. Maar het kind klemde zich tegen mijn borst aan en barstte in huilen uit, was bang geworden bij het zien van zijn vader, schrok van die bronzen uitrusting en de manen op zijn helm, die hij angstaanjagend zag wuiven, en barstte daarom in huilen uit. En ik

herinner me dat Hektor en Andromache elkaar daarop aankeken en glimlachten. Toen zette hij zijn helm af en legde hem op de grond. Nu liet het kind zich wel pakken, en Hektor drukte hem tegen zich aan. En hij kustte hem. En terwijl hij hem in de lucht tilde zei hij: 'Zeus, en jullie, goden in de hemel, maak dat deze zoon van mij net als ik wordt, de sterkste van alle Trojanen, en een heerser van Ilion. Maak dat de mensen, als ze hem uit de strijd zien terugkeren, zullen zeggen: "Hij is zelfs nog sterker dan zijn vader." Maak dat hij op een dag terugkeert met de buitgemaakte bebloede wapenen van zijn vijanden, en maak dat zijn moeder erbij zal zijn, die dag, met vreugde in haar hart.' En terwijl hij die woorden sprak legde hij het kind in de armen van Andromache. En ik herinner me dat ze glimlachte en huilde tegelijk. En terwijl hij haar aankeek had Hektor met haar te doen, hij streelde haar en zei: 'Maak je niet al te veel zorgen. Niemand zal me kunnen doden als het lot dat niet wil; en als het lot het wil, bedenk dan dat geen mens aan zijn lot kan ontkomen, als hij eenmaal geboren is. Hoe laf of dapper hij ook is. Niemand. Keer nu terug naar huis en ga weer aan het werk, weven en spinnen, met je slavinnen. Laat de oorlog maar aan de mannen over, aan alle mannen van Ilion, en aan mij meer dan elke andere Trojaan.' Toen bukte hij zich en pakte zijn helm van de grond, de helm met de wuivende helmbos. Wij keerden terug naar huis. Onder het lopen huilde Andromache, en ze keek voortdurend om. Toen de slavinnen haar zagen aankomen, riep ze een grote droefenis op in hen allen. Ze barstten allemaal in geweeklaag uit. Ze beweenden Hektor, ze beweenden hem in zijn eigen huis en ze beweenden hem terwijl hij nog leefde. Want in hun hart dachten ze geen van allen dat hij levend uit de strijd zou terugkeren.

NESTOR

We zagen Hektor uit de Skaeïsche Poort komen rennen. We dachten dat hij was teruggekomen om te vechten, maar in plaats daarvan deed hij iets vreemds. Hij rende naar het voorste gelid van zijn mannen, met zijn lans omlaag, en beval hen op te houden met vechten. Daarop gaf ook Agamemnon ons het bevel om de wapens te laten zakken. De beide legers stonden tegenover elkaar, plotseling in stilte, bijna roerloos – ze leken net de zee wanneer de eerste wind opsteekt, en er kleine rimpelingen verschijnen. Midden in die zee ging Hektor staan en hij sprak met luide stem.

‘Luister naar me, Trojanen, en jullie, Achaeërs, ik zal jullie zeggen wat ik op mijn hart heb. De goden houden ons aan het lijntje met hun beloften maar vervolgens onderwerpen ze ons alleen maar aan rampspoed en lijden, en dat zal net zolang zo doorgaan tot Troje wint of wordt ingenomen. En daarom zeg ik jullie: als er een Achaeïsche vorst is die de moed heeft om in een tweegevecht tegen mij te strijden, dan daag ik hem uit. Ik wil vandaag mijn lot tegemoet treden.’ De legers bleven zwijgen. Wij, Achaeïsche vorsten, keken elkaar in de ogen; je kon zien dat we bang waren om de uitdaging aan te gaan, maar dat we ons schaamden om hem te weigeren. Uiteindelijk klonk de woedende stem van Menelaos.

‘Kom nou, Achaeërs, jullie zijn toch zeker geen wijven? Beseffen jullie dan niet wat voor schande het zal zijn als geen van ons de uitdaging aangaat? Loop naar de bliksem, mannen zonder moed en zonder eer, ik zal wel vechten, in jullie plaats, en de goden zullen beslissen voor wie de over-

winning zal zijn.' Hij pakte de wapens op en liep naar voren. Wij wisten dat hij geen kans maakte, dat Hektor te sterk was voor hem. Dus hielden we hem tegen. Agamemnon, zijn broer, pakte zijn hand vast en begon zachtjes en vriendelijk op hem in te praten. 'Menelaos, bega niet zoiets krankzinnigs. Niet duelleren tegen een man die sterker is dan jij. Zelfs Achilles is bang voor een treffen met Hektor, en dan zou jij het willen doen? Blijf staan, laten we iemand anders sturen.' Menelaos wist in zijn hart dat Agamemnon gelijk had. Hij luisterde naar hem en gehoorzaamde; hij liet toe dat zijn herauten het tuig van zijn schouders namen. Daarop keek ik alle anderen aan en zei: 'Ach, wat een onheil treft het Achaeïsche volk. Wat een tranen zouden onze vaders plengen als ze wisten dat we allemaal staan te beven tegenover Hektor. Ach, was ik nog maar jong, en sterk, ik zou niet bang zijn, dat zweer ik jullie, en dan zou Hektor tegen mij moeten vechten. Jullie zijn bang, ik zou niet bang zijn geweest.' Daarop stapten ze met zijn negenen naar voren, als eerste Agamemnon, en toen Diomedes, de beide Ajan-ten, Idomeneus, Meriones, Eurypylos, Thoas, en als laatste Odysseus. Nu wilden ze ineens allemaal vechten. 'Het lot zal beslissen', zei ik. En ik liet negen loten in Agamemnons helm stoppen, elk met het symbool van een van hen. Ik schudde de helm en trok er een uit. Ik bekeek het symbool. Toen liep ik naar Ajas van Telamon, de enige van ons die enige kans maakte tegen Hektor, en gaf het hem. Hij bekeek het. Hij begreep het. En terwijl hij het op de grond gooide zei hij: 'Vrienden, het is mijn lot en het is mijn geluk, en mijn hart lacht, want ik zal de edele Hektor verpletteren. Geef me mijn wapenen en bid voor me.'

Hij hulde zich in verblindend brons. En toen hij klaar was beende hij op Hektor af, met grote, angstaanjagende passen, en een grimmige grijns op zijn gezicht, zwaaiend met zijn

speer boven zijn hoofd. Bij die aanblik beefden de Trojanen, allemaal, en ik weet dat ook Hektor zijn hart als een razende tekeer voelde gaan in zijn borst. Maar hij kon er nu niet meer onderuit, hij had zelf tot het tweegevecht gedaagd, en hij kon niet meer terug. ‘Hektor,’ begon Ajas te schreeuwen, ‘het wordt tijd dat je erachter komt wat voor helden zich nog meer onder de Achaeërs bevinden, behalve Achilles de verdelger. Hij zit nu in zijn tent, die strijder met de moed van een leeuw; maar zoals je ziet zijn ook wij in staat om tegen jou te vechten.’

‘Hou op met praten’, antwoordde Hektor, ‘en vecht liever.’ Hij hief zijn speer en wierp hem. De bronzen punt boorde zich in het enorme schild van Ajas, verscheurde de bronzen plaat en vervolgens een voor een de zeven lagen leer, tot hij in de laatste bleef steken, precies in de laatste, anders had hij het doorboord en een wond veroorzaakt. Daarop was het de beurt aan Ajas om te werpen. Zijn speer doorboorde Hektors schild, Hektor boog zich opzij en dat was zijn redding, de bronzen punt schampte hem enkel en scheurde zijn chiton, maar verwondde hem niet. Daarop trokken ze allebei hun lans uit het schild en gingen ze elkaar te lijf als woeste leeuwen. Ajas verschuilde zich achter zijn enorme schild, Hektor sloeg erop los maar wist hem niet te raken. Toen hij vermoeid raakte, kwam Ajas tevoorschijn en trof hem met de punt van zijn lans schampend in de hals; we zagen het donkere bloed uit de wond gutsen. Een ander zou het hebben opgegeven. Maar niet Hektor, die bukte zich om een groot, kantig, donker stuk rots van de grond op te rapen, en dat gooide hij naar Ajas. We hoorden het schild dreunen – het brons weerklinken – maar Ajas ving de klap op en tilde op zijn beurt een nog veel groter stuk rots op, dat hij door de lucht slingerde en met een geweldige kracht losliet; Hektors schild vloog door de lucht, Hektor viel achterover, maar

opnieuw krabbelde hij onmiddellijk overeind, en toen pakten ze de zwaarden, en stortten zich schreeuwend op elkaar...

En de zon ging onder.

Daarom kwamen twee herauten, een Achaeër en een Trojaan, naar voren om de twee te scheiden, want zelfs in de strijd is het goed om de nacht te gehoorzamen. Ajas wilde van geen ophouden weten. 'Hektor moet beslissen, hij heeft ons uitgedaagd.' En Hektor besloot. 'Laten we de strijd voor vandaag onderbreken', zei hij. 'Je bent sterk, Ajas, en je lans is de sterkste van alle lansen van de Achaeërs. Je zult je vrienden en strijdmakkers een plezier doen door vanavond levend naar je tent terug te keren. En ik zal de Trojaanse mannen en vrouwen verblijden, als ze me levend zien terugkeren in de grote stad van Priamos. Laten we nu kostbare geschenken uitwisselen, opdat iedereen kan zeggen: ze hebben op leven en dood met elkaar gevochten, maar ze zijn in harmonie en vrede uit elkaar gegaan.' Zo sprak hij. En hij gaf Ajas als geschenk een zwaard met zilveren knoppen, met een volmaakte schede en band. En Ajas schonk hem een purperglanzende gordel.

Die avond, tijdens het banket dat we ter ere van Ajas hielden, liet ik iedereen drinken en eten, en daarna, toen ik zag dat ze moe waren, vroeg ik de vorsten naar me te luisteren. Ik was de oudste, en ze respecteerden mijn wijsheid. Dus zei ik dat we de Trojanen één dag wapenstilstand moesten vragen, zodat wij en zij onze doden van het slagveld konden halen. En ik zei dat we van die dag moesten profiteren door een hoge wal om de schepen heen te bouwen, en een diepe gracht, om ons te beschermen tegen een aanval van de Trojanen.

'Een wal? Waar hebben we wallen voor nodig, we hebben toch schilden', zei Diomedes. 'Ik ben iemand die wallen neerhaalt, in

plaats van ze te bouwen', zei hij. Mijn idee sprak niemand aan. Er was zelfs iemand die zei: 'Stel je voor hoe Achilles zich op de borst zal kloppen, als hij erachter komt dat we zonder hem zo bang zijn dat we ons opsluiten achter een wal.' Ze lachten. Maar waar het op neerkwam is dat ze jong waren, en jongelui hebben een oud idee van oorlog. Eer, schoonheid, heldendom. Zoals die tweekamp tussen Hektor en Ajas: de twee vorsten die elkaar eerst grimmig naar het leven staan en vervolgens geschenken uitwisselen. Ik was te oud om nog in dat soort dingen te geloven. We hebben die oorlog gewonnen dankzij een reusachtig houten paard, gevuld met soldaten. We hebben die oorlog gewonnen dankzij een list, niet dankzij de strijd met open vizier, trouw, ridderlijk. En dat idee heeft hen, die jongelui, nooit aangesproken. Maar ik was oud. Odysseus was oud. Wij wisten dat de langdurige oorlog die we voerden oud was, en dat hij op een dag zou worden gewonnen door degene die in staat zou zijn om hem op een nieuwe manier te voeren.

Die avond gingen we slapen zonder een besluit te nemen, en toen we wakker werden ontvingen we een afvaardiging van de Trojanen. Idaios kwam vertellen dat aangezien de Trojanen de strijd hadden hervat, na het tweegevecht tussen Paris en Menelaos, en daarmee het heilige pact hadden geschonden, ze nu bereid waren ons recht te doen door alle rijkdommen die Paris tegelijk met Helena van Argos had meegenomen terug te geven. Niet de vrouw, maar wel de rijkdommen. En hij zei dat ze er prachtige geschenken aan zouden toevoegen, als genoegdoening voor het verraad. Ze waren bang dat de goden hun oneerlijkheid niet zouden vergeven, snap je? Diomedes stond op en zei: 'Zelfs al geven ze ons Helena in eigen persoon terug, dan nog zouden we nu niet moeten stoppen, vrienden. Zelfs een dwaas begrijpt dat het einde van Troje in zicht is.' En we juichten allemaal, op dat moment hadden we het gevoel dat hij gelijk had. Dus

antwoordde Agamemnon aan Idaios dat we het aanbod afwezen. En vervolgens kwam hij met hem een wapenstilstand van één dag overeen, opdat wij en de Trojanen onze doden konden ophalen en verbranden, volgens de traditie. En zo gebeurde het.

Een vreemde oorlogsdag. Op de grote vlakte, onder de zon die de velden verlichtte, liepen Achaeërs en Trojanen door elkaar heen, op zoek naar hun eigen doden. Ze bogen zich over de toegetakelde lijken, wisten met water het bloed weg om de gezichten te kunnen herkennen, en laadden ze vervolgens huilend op de wagens. In stilte, met droefenis in hun hart, legden ze ze op de brandstapels, en daar bleven ze staan kijken naar de hoge vlammen waarin zij die tot de vorige dag aan hun zijde hadden gevochten werden verbrand.

Toen de zon begon te zakken, verzamelde ik een groep Achaeërs rondom de brandstapel; en ik liet ze een wal bouwen, die zo gehate wal, met hoge, veilige torens en brede poorten waar onze strijders door naar binnen en naar buiten konden. Ik liet de wal rondom de schepen bouwen. En ik liet een diepe gracht graven, vóór de wal, om de Trojaanse wagens op afstand te houden. En pas toen alles klaar was trokken we ons terug in onze tenten om het geschenk van de slaap in ontvangst te nemen. In de nacht wierp Zeus geweldige donderslagen uit de hemel. Het was een onheilspellend geluid, waardoor we vaalgrauw zagen van doodsangst.

Bij het aanbreken van de volgende dag namen we haastig een maal en toen staken we ons in het harnas. De Trojanen kwamen ons vanuit de stad tegemoet met een immens kabaal. Midden op de vlakte troffen de beide legers elkaar, in een geraas van schilden, speren, bronzen kurassen, te midden van gejammer en geschreeuw, de pijn van hen die gedood werden en de triomf van hen die doodden, terwijl de

aarde werd doordrenkt van bloed. Van de vroege ochtend tot midden op de dag vlogen de klappen van de ene naar de andere kant, maar toen de zon hoog aan de hemel stond, lachte het lot van de strijd de Trojanen toe. Ik zag hoe iedereen om me heen begon terug te trekken en toen vluchtte. Ik overwoog om zelf ook mijn wagen om te draaien, zoals iedereen, maar een pijl die door Paris was afgeschoten raakte een van mijn paarden recht in het voorhoofd: het steigerde van pijn en viel toen op de grond neer, waarbij het de andere twee omver trok. Met mijn zwaard sneed ik zijn leidsels door, en ik stond op het punt om de andere paarden terug te roepen toen ik Hektor op me af zag komen, op zijn snelle wagen te midden van het gewoel. Ik was er geweest. Ik zag Odysseus niet ver van mij, hij was ook aan het vluchten, en daarop begon ik te roepen: 'Odysseus, waar ren je naartoe, wil je je soms met een lans in de rug laten doden? Lafaard, kom me helpen!' Maar de geduldige, edele Odysseus wilde niet naar me luisteren en haastte zich verder, richting de schepen. Het was Diomedes die me te hulp schoot. Hij kwam op zijn wagen aansnellen en liet me bij hem opstappen. Ik pakte de teugels vast en joeg de paarden in de richting van Hektor. En toen we dicht genoeg bij hem waren, wierp Diomedes de speer naar hem toe, met alle kracht die hij had. Toen ik zag dat hij doel miste, begreep ik dat het lot zich tegen ons gekeerd had en dat we beter konden vluchten. 'Vluchten, ik?' zei Diomedes. 'In de wetenschap dat Hektor overal pochend zal rondvertellen dat Diomedes voor hem is gevlucht?' *Ik zei het al, die jongelui zijn veel te eergevoelig, en daardoor verliezen ze oorlogen.* 'Diomedes, dat kan Hektor wel beweren, maar niemand zal hem geloven, want de mensen geloven degene die wint en niet degene die verliest.' En ik keerde de paarden om te vluchten, dwars door het kabaal, terwijl de tierende stem van Hektor achter ons wegstierf.

We trokken ons terug tot aan de gracht en daar stopten we. Hektor zat ons achterna, met zijn hele leger, overal krioelden strijders en wagens en paarden. Agamemnon schreeuwde om de Achaeërs aan te moedigen, en alle helden vochten zij aan zij. Ik herinner me dat Teukros, de boogschutter, zich achter het schild van Ajas verschool, en wanneer Ajas zijn schild liet zakken richtte hij en schoot midden in de menigte Trojanen. Hij miste niet één schot. Een voor een vielen de Trojanen neer, getroffen door zijn pijlen. Wij begonnen allemaal te schreeuwen dat hij op Hektor moest schieten, dat hij op hem moest mikken, maar hij zei: 'Het lukt me niet hem te raken, die razende hond.' Hij had het twee keer geprobeerd, twee keer had hij gefaald, maar hij had geen tijd meer voor een derde poging. Hektor was al bij hem en raakte hem met een steen tegen zijn schouder, de boog vloog uit zijn handen, hij viel op de grond. Ajas verdedigde hem met zijn schild, waarna twee mannen hem wisten vast te grijpen en hem wegvoerden van Hektors razernij.

We vochten, maar we konden ze niet meer tegenhouden. Ze drongen ons in de gracht en vervolgens tegen de wal. Hektor schreeuwde aan één stuk door: 'Ze denken dat ze ons kunnen tegenhouden met een wal, maar onze strijd-wagens vliegen tegen die wal op en zullen niet stoppen voordat ze aankomen bij hun schepen, en het vuur die schepen zal verslinden!' Niets kon ons redden. We werden gered door de zon. Hij zakte in de Oceaan en bracht de nacht over de vruchtbare aarde. De Trojanen zagen hem vol woede ondergaan. Wij vol vreugde. Ook een oorlog gehoorzaamt aan de nacht.

We trokken ons terug achter de wal, in onze tenten, voor onze schepen. Maar voor het eerst in negen lange oorlogs-jaren voerde Hektor het leger niet terug binnen de stadsmuren. Hij beval zijn mannen daar, voor de wal, hun kamp

op te slaan. Vanuit de stad liet hij runderen en volvette schapen halen, en zachtzoete wijn en brood en hout voor hoge vuren. De wind bracht ons de geur van de offers. *En wij, die van ver weg waren gekomen om een stad te belegeren, werden zelf ineens een belegerde stad.* De hele nacht brandden er voor onze ogen talloze trotse vuurtjes van de Trojanen. Ze schitterden zoals de sterren en de maan schitteren tijdens nachten met een open hemel, wanneer ze de bergtoppen en de valleien verlichten, en het hart van de herder verwarmen van vreugde. In de gloed van de vlammen zagen we hoe de schimmen van de Trojanen de nacht bevolkten, wachtend tot de godin van de dageraad haar prachtige troon zou bestijgen.

ACHILLES

Ze kwamen met zijn vijven. Odysseus voorop. Daarna Ajas, groot strijder, en Foinix, geliefd bij Zeus. En twee herauten: Odios en Eurybates. Ik zat in mijn tent en ging op in mijn spel. Ik had die kostbare citer die ik uit de krijgsbuit had gekozen, een prachtinstrument met een zilveren dwarsstang, en ik speelde erop omdat het troost schonk aan mijn hart: spelen en de avonturen van helden bezingen. Naast me zat Patroklos zwijgend te luisteren. Toen kwamen zij eraan. Ze waren zorgvuldig uitgekozen: van alle Achaeërs waren zij me het dierbaarst. 'Vrienden', zei ik, en ik noodde hen om bij me te komen zitten, op leunstoelen bedekt met purperen kleden. Ik vroeg Patroklos om meer wijn te gaan halen, en hij ging en bracht wijn mee, en vlees en brood. Zo deden we ons te goed, in mijn tent, met elkaar. En pas op het eind hief Odysseus, die recht tegenover me zat, een beker vol wijn en zei: 'Op je gezondheid, Achilles, hoogedele vorst. Je maaltijd is overvloedig, maar helaas zijn we niet hier gekomen voor je voedsel en je wijn. Een gruwelijke ramp hangt ons boven het hoofd, en we zijn bang. Als jij de wapens niet opneemt, zal het moeilijk zijn om onze schepen te redden. De fiere Trojanen en hun bondgenoten hebben hun kamp opgeslagen vlak voor de wal die we hadden opgeworpen om ons te verdedigen. Ze steken talloze vuren aan en zeggen dat ze niet zullen stoppen voor ze onze zwarte schepen hebben getroffen. De machtige Hektor raast als een furie, hij vreest mensen noch goden, hij is bezeten door een dolle woede. Hij zegt dat hij enkel de dageraad afwacht alvorens naar voren te stoten en onze schepen aan te steken met het vuur, en de

Achaeërs in de rook af te slachten. Hij zal het doen, Achilles. Ik weet in het diepst van mijn hart dat hij het zal doen, en dat we allemaal hier zullen omkomen, in Troje, ver van onze huizen. Maar als jij het wilt is er nog tijd om de Achaeërs te redden, voordat het onheil onherroepelijk geschied is, voor iedereen en ook voor jou. Mijn vriend, herinner je je die dag waarop je vader Peleus je zag vertrekken aan Agamemnons zijde? “De goden zullen je kracht schenken,” zei hij tegen je, “maar probeer het trotse hart in je borst te beheersen. Toon je zachtmoedigheid, dan ben je pas sterk. Hou je afzijdig van ruzies en onenigheid, dan zullen de Achaeërs, jong en oud, je achting betonen.” Zo sprak hij, maar jij bent het vergeten.

Luister nu naar me. Laat me een voor een alle geschenken opnoemen die Agamemnon beloofd heeft je te geven als je je woede laat varen, kostbare geschenken, als je je woede maar prijsgeeft, prachtige geschenken, als je je woede maar vergeet. Zeven ketels die nog nooit op het vuur hebben gestaan, tien talenten aan goud, twintig glanzende bekkens, twaalf krachtige, razendsnelle paarden, die al talloze wedstrijden hebben gewonnen. Agamemnon zal je zeven vrouwen van Lesbos geven, bedreven in wondermooi handwerk, dezelfde zeven vrouwen die hij voor zichzelf koos op de dag dat jij voor hem Lesbos verwoestte, die goedgebouwde plaats. Zij waren de allermooisten: hij zal ze aan jou schenken. En tegelijk met hen zal hij je ook Briseïs schenken, die hij eens van je heeft afgenomen; en hij zal je plechtig zweren dat hij niet het bed heeft gedeeld met haar, en dat hij haar niet heeft bemind zoals mannen en vrouwen elkaar beminnen. Dat alles zul je krijgen, en wel meteen, ter plekke. En mocht het lot ons vervolgens toestaan om de grote stad van Priamos te verwoesten, dan mag je naar voren stappen wanneer de buit verdeeld wordt, en zoveel goud en brons op je schip laden als je verlangt, evenals twintig

Trojaanse vrouwen, de mooiste die je kunt vinden, op Helena van Argos na. En als we ten slotte terugkeren naar Argos, naar het vruchtbare land van Achaea, wil Agamemnon dat jij de bruidegom zult zijn van een van zijn drie dochters die nu op hem wachten in zijn prachtige paleis; je mag zelf kiezen welke je wilt en haar meenemen naar de woning van Peleus, zonder dat je geschenken hoeft aan te bieden. Agamemnon zal háár juist prachtige bruidsschatten meegeven, en wel zoveel als geen enkele vader zijn dochter ooit meegaf: hij zal haar zeven van zijn rijkste steden geven, Kardamyle, Enope, Hire, het heilige Ferai, Antheia met de groene weiden, het lieflijke Apeia en Padasos met de vele wijngaarden; allemaal steden dicht bij de zee, allemaal bewoond door mensen met vele koeien en schapen, die je zullen eren gelijk een god, en die jou, hun koning, hoge belastingen zullen betalen. Dat alles zal hij je geven, als je je woede prijsgeeft. En als je daartoe niet in staat bent, omdat je Agamemnon te zeer haat en gruwet van zijn geschenken, heb dan ten minste medelijden met ons, die nu in de problemen zitten, en je morgen zouden kunnen eren als een god. Dit is het juiste moment om Hektor uit te dagen en te doden, hij is bezeten door een razende drift, hij is ervan overtuigd dat hij de sterkste is, vandaag zal hij niet wegvluchten voor jou. Zou dat geen enorme krijgsroem betekenen, Achilles?’

Zoon van Laërtes, edele Odysseus met de listige geest, laat ik heldere taal spreken en zeggen wat ik denk, en wat er zal gebeuren; zo voorkomen we allerlei loze praatjes. Er bestaat niet één Achaeër op deze aarde die me kan overhalen mijn woede te laten varen. Daartoe is Agamemnon niet in staat, noch jullie. Wat heb je eraan om altijd, onophoudelijk te strijden, tegen elke vijand? De onverschrokkenen wacht hetzelfde lot als de lafaard, een dappere geniet dezelfde eer als

een bangerd, en iemand die niets doet moet net zo goed sterven als iemand die zich uitslooft. Al dat afzien, waarbij ik voortdurend mijn leven riskeerde in het hart van de strijd, heeft me niets opgeleverd. Zoals een vogel zijn kleintjes het voedsel brengt dat hij met grote inspanning heeft bemachtigd, zo heb ik vele slapeloze nachten doorgebracht, en vele dagen heb ik gesleten met vechten tegen de vijand op het met bloed doordrenkte veld. Twaalf steden heb ik met mijn schepen bereikt en heb ik verwoest. En nog eens elf heb ik er bereikt door het vruchtbare Trojaanse land over te steken, en ook die heb ik verwoest. Ik heb geweldige schatten meegevoerd, en alles schonk ik aan Atreus' zoon Agamemnon. En hij, die veilig in zijn tent bij de schepen was gebleven, nam alles aan. Veel hield hij voor zichzelf, enkele dingen deelde hij uit aan de anderen. De vorsten en helden gaf hij altijd een ereprijs, en allemaal hebben ze die nu nog in hun bezit, maar ik niet: mij heeft hij hem afgenomen, Agamemnon, hij heeft me de vrouw afgenomen die ik beminde en die nu bij hem slaapt. Dat hij haar maar houdt, en dat hij maar veel plezier met haar beleeft. Maar waarom zouden wij in vredesnaam voor hem moeten vechten? Waarom heeft hij een leger samengesteld en hierheen gevoerd? Was dat soms niet vanwege Helena met het mooie haar? Nou dan. Hebben alleen de zonen van Atreus hun vrouwen lief? Nee, elke edele, wijze man houdt van zijn vrouw en zorgt voor haar, zoals ik met heel mijn hart van de mijne hield, en het deed er niet toe dat ze een oorlogsslavin was. Hij heeft haar van me afgenomen, hij heeft mijn ereprijs van me geroofd, ik weet nu wat voor een vent hij is, hij zal me niet nog een keer bedriegen. Probeer me niet over te halen, Odysseus, bedenk liever hoe je de schepen van het vuur zult redden. Jullie hebben al heel veel gedaan zonder mij, jullie hebben de wal gebouwd, en langs

de wal hebben jullie de gracht gegraven, breed en diep, vol hinderlagen. Maar op die manier zullen jullie Hektor niet tegenhouden. Toen ik aan jullie zijde streed, waagde hij zich niet ver van zijn stadsmuur, hij bleef voor de Skaeïsche Poort vechten, en als hij echt overmoedig werd durfde hij zelfs tot aan de eik... Daar heeft hij me die dag uitgedaagd, weet je nog Odysseus? Hij en ik, tegenover elkaar. Als door een wonder bracht hij het er levend van af. Maar nu... nu heb ik geen zin meer om tegen hem te vechten. Morgen kun je, als je zin hebt, als het je iets kan schelen, naar de zee kijken; dan zul je mijn schepen zien die bij dageraad de Hellespont doorklieven, mijn mannen over de riemen gebogen. En als de roemrijke god die de aarde schudt ons een voorspoedige reis wil verlenen, zullen we na drie dagen in het vruchtbare land van Fthia aankomen. Alles wat ik bezit heb ik daar achtergelaten om hier te komen vechten, voor de muren van Troje; daarheen zal ik terugkeren, en ik zal een schat meenemen aan goud en purperkleurig brons en glanzend ijzer en mooie vrouwen, en alles wat ik hier verworven heb. Alles behalve Briseïs, omdat degene die me haar heeft gegeven, me haar ook weer heeft afgenomen.

Ga naar Agamemnon en vertel hem wat ik jullie heb gezegd, en doe het hardop, in het bijzijn van allen, opdat de andere Achaeërs inzien wat voor man hij is, en oppassen dat ze zelf niet ook bedrogen worden. Ik zeg jullie dat hij, al is hij nog zo onbeschaamd, nooit meer het lef zal hebben om mij in de ogen te kijken. En ik zal hem niet te hulp schieten, noch als strijder, noch als adviseur, ik heb er genoeg van, hij kan me de rug op, ik kan er niets aan doen dat hij buiten zinnen is. Hij kan me niets meer schelen, en ik verfoei zijn geschenken. Al zou hij me tien, twintig keer zijn bezit geven, al zou hij me zoveel geschenken geven als er zandkorrels zijn, zelfs dan zou hij mijn hart niet kunnen buigen;

eerst moet hij heel deze vernedering vergelden die hij mij heeft aangedaan. En ik zal niet met een van zijn dochters trouwen, ik zou nog niet met haar trouwen al was ze zo mooi als Afrodite of zo vernuftig als Athene, dat hij haar maar met een ander laat trouwen, misschien wel iemand die machtiger is dan ik, iemand van zijn eigen kaliber... Als de goden me zullen behoeden, als ik thuis terugkeer, zal mijn vader een vrouw voor me uitzoeken. Ik wil naar huis, daar wil ik heen, om in vrede te genieten van wat van mij is, met een vrouw aan mijn zijde, een echtgenote. Hoe omvangrijk ook, alle rijkdommen die Troje achter haar muren verbergt zijn niet zoveel waard als het leven. Je kunt runderen roven, en volvette schapen, je kunt talloze paarden en kostbare ketels verzamelen, waar je met goud voor betaalt; maar het leven kun je niet roven, het is niet te koop. Het ontsnapt uit je keel en komt nooit meer terug. Mijn moeder heeft me op een dag verteld wat mijn lot zal zijn: als ik hier blijf om te strijden voor de muren van Troje, zal ik niet meer terugkeren, maar zal eeuwige roem mijn deel zijn. Als ik daarentegen terugkeer naar huis, naar mijn land, zal mij geen roem ten deel vallen, maar zal ik een lang leven leiden voor de dood me met langzame tred zal bereiken. Ik zeg het ook tegen jullie: ga naar huis. Wij zullen het einde van Troje nooit beleven.

Keer terug naar jullie tenten en breng de Achaeïsche vorsten mijn boodschap. Zeg hun dat ze maar iets anders moeten bedenken om de schepen en het leger te redden, ik kan ze niet helpen. Zeg hun dat ik in mijn woede volhard.

Zo sprak ik. En allemaal luisterden ze zwijgend, onthutst en verrast door mijn weigering.

Zoals ik al zei bevond zich ook Foinix onder hen, de oude Foinix. Het was mijn vader geweest die hem had opgedragen met me mee te gaan, naar de muren van Troje. Ik was

nog maar een jochie, ik had geen verstand van oorlog en krijgsraden... Mijn vader nam Foinix apart en zei tegen hem dat hij bij me in de buurt moest blijven, en me alles moest leren. En Foinix had naar hem geluisterd. Hij was als een tweede vader voor me. En nu stond hij tegenover me, met Odysseus en Ajas, het was een absurde situatie. Daarom zei ik, voordat hij met de anderen terugkeerde naar Agamemnon: 'Blijf bij me, Foinix, slaap vannacht in mijn tent.' Ik zei dat hij de volgende dag met mij mee zou kunnen gaan. Ik zei dat ik hem er niet toe verplichtte, maar dat als hij zou willen, hij met mij mee zou kunnen gaan, en zou kunnen terugkeren naar ons land.

'Roemrijke Achilles,' antwoordde hij me, 'als je echt overweegt terug te keren, hoe zou ik dan, mijn zoon, alleen hier kunnen blijven, zonder jou? Jarenlang heb ik met heel mijn hart van je gehouden. Ik heb je gemaakt tot wat je bent. Weet je nog? Je wilde met niemand anders naar de maaltijd gaan, en thuis wilde je evenmin eten als ik je niet op schoot nam en je voerde, nadat ik het vlees voor je had gesneden en wijn voor je had ingeschonken. Je was een kind. Grillig. Hoe vaak heb je mijn borstkleed niet vies gemaakt, door je wijn uit te spuwen? Maar ik verdroeg alle moeite en drukte blijmoedig als het voor jou was, want jij bent de zoon die ik nooit zal kunnen krijgen. En als er nu iemand is die me kan behoeven voor onheil, ben jij het. Buig je trotse hart, Achilles. Wees niet zo hardvochtig. Zelfs de goden buigen wel eens, en die zijn toch vele malen machtiger en grootser dan jij. Ze laten zich vermurwen door de smeekbeden van de mensen, die om hun eigen misstappen goed te maken beden, plengoffers en geschenken aanbieden. Smeekbeden zijn kinderen van Zeus, ze zijn kreupel, scheel en rimpelig, maar ze spannen zich in om de sporen van onze misstappen te volgen in een poging ze te herstellen. Het zijn kinderen

van Zeus, je moet ze respecteren; als je ze afwijst, keren ze terug naar hun vader en vragen hem je te vervolgen. Agamemnon smeekt je om je woede te laten varen – doe die smeekbede eer aan. Laat je niet bezitten door je demon. Kom mee om je schepen te verdedigen; wat heeft het nog voor zin om ze te redden als ze in brand staan?’

Foinix.

Goeie, ouwe Foinix.

Heb Agamemnon niet lief als je mijn liefde niet wilt doen omslaan in haat. Jammer niet zo om hem te verdedigen. Heb degenen lief die ik liefheb en wees een koning met mij, en deel mijn eer met mij. Laat de anderen maar terugkeren naar de Achaeërs om mijn boodschap over te brengen. Jij blijft hier slapen, en morgen zullen we beslissen of we naar huis terugkeren met onze schepen.

Op dat moment wendde Ajas zich tot Odysseus en zei: ‘Laten we hier weggaan, op deze manier krijgen we niets voor elkaar. Het hart van Achilles is trots en bruuft, en hij is ongevoelig voor de vriendschap die we hem hebben aangeboden. De Achaeërs wachten op een antwoord van ons; laten we het ze gaan overbrengen, ook al is het een krankzinnig, wreed antwoord.’

Kijk, dat is nog eens een goed idee, Ajas. Gaan jullie maar terug naar Agamemnon en zeg hem namens mij dat ik me weer in de strijd zal werpen als Hektor bij mijn schepen aankomt, niet bij die van jullie. Hier, voor mijn eigen tent, zal ik hem tegenhouden, en niet eerder.

Ze gingen weg. En ik zag ze zo voor me, de Achaeïsche vorsten, hoe ze die nacht rondom een vuur bij elkaar zaten en verbijsterd mijn antwoord aanhoorden. Ik zag ze voor me, hoe ze een voor een naar hun eigen tent terugkeerden, zwijgend, waar ze wachtten op de dageraad met haar roze licht, en bedelden om het geschenk van de slaap.

DIOMEDES, ODYSSEUS

Diomedes

We lagen allemaal te slapen, naast onze schepen, overmand door vermoeidheid. Maar Agamemnon, die was wakker. Hij lag maar te piekeren, en hoe meer hij piekerde, hoe meer zijn hart beefde in zijn borst. Hij keek naar de vlakte van Troje, en wat hij zag waren de vuren van de Trojanen die met honderden tegelijk brandden; ze waren zo dichtbij dat je de stemmen van de soldaten kon horen, en de klanken van fluiten en pijpen.

Odysseus

Dus stond hij op, Agamemnon, met angst in zijn hart, hij kleepte zich aan, sloeg een grote donkere leeuwenacht om zijn schouders, die hing tot aan zijn voeten, pakte zijn lans en ging op zoek naar Nestor. Misschien had die een idee hoe ze uit deze valstrik konden ontsnappen. Hij was de oudste, de verstandigste. Misschien konden ze samen een plan bedenken om de Achaeërs te redden. Hij ging naar hem op zoek. In het donker – het was nacht – liep hij zijn broer Menelaos tegen het lijf. Die kon ook al niet slapen. Hij dwaalde bezorgd rond, peinzend over de ellende waartoe hij alle Achaeërs had veroordeeld. Hij dwaalde gewapend rond, met de lans in zijn vuist, de helm op zijn hoofd. En de vacht van een gevlekte panter om zijn schouders. Ze keken elkaar aan, de twee broers.

Diomedes

‘Waarom ben je wakker, en nog gewapend ook?’ vroeg Menelaos. ‘Zoek je iemand om naar het Trojaanse kamp te sturen, om hun bewegingen te bespieden? Het zal niet meevallen om iemand te vinden...’

‘Ik zoek een plan om de Achaeërs te redden’, antwoordde Agamemnon. ‘Wat Hektor vandaag gedaan heeft heb ik nooit een man zien doen. Het kwaad dat hij ons gedaan heeft, zullen we niet snel vergeten. Ik vrees dat onze mannen ons niet lang trouw zullen blijven als ze zo moeten blijven lijden. Luister: haast je langs de schepen om Ajas te halen, en Idomeneus. En zeg overal waar je langskomt tegen de mannen dat ze wakker moeten blijven, en wees vriendelijk, spreek niet uit de hoogte. Ik ga naar Nestor, ik zal hem vragen mee te komen naar de wachtpost om met de soldaten te praten, hem zullen ze wel vertrouwen.’

Odysseus

Menelaos rende weg, en Agamemnon liep naar de tent van Nestor. Hij trof hem aan, liggend op een zacht bed. Naast hem lagen zijn rusting, zijn schild, zijn twee lansen, zijn glanzende helm. En ook die veelkleurige gordel die hij altijd omdeed als hij ten strijde trok om zijn mannen aan te voeren. Want hij was oud, maar hij had zich niet klein laten krijgen door de ouderdom. En hij vocht nog steeds. ‘Wie ben jij, daar in het duister?’ vroeg Nestor terwijl hij zijn hoofd oprichtte. ‘Kom niet dichterbij, zeg me wie je bent.’

‘Ik ben Agamemnon, Nestor. Ik loop door de nacht te dolen omdat de heerlijke slaap zich niet op mijn ogen neer-

legt, ik word gekweld door de gedachte aan de oorlog en het leed van de Achaeërs. Ik vrees voor ons, Nestor, mijn hart springt bijna uit mijn borst, en mijn benen trillen. Waarom kom je niet met me mee naar de wachtpost, laten we gaan inspecteren of ze de wacht houden zoals het hoort: de vijanden zijn zo dichtbij, en ze zouden opnieuw kunnen aanvallen, vannacht.'

'Agamemnon... roemrijke zoon van Atreus, heerser der volkeren... waarom ben je bang?' antwoordde de oude man. 'Hektor kan niet altijd winnen, sterker nog, ik zeg je dat hij heel wat meer leed te verduren zal krijgen dan wij vandaag geleden hebben: we hoeven alleen maar af te wachten tot Achilles terugkeert in de strijd... Kom, we gaan naar de wachtpost. Laten we ook de anderen wekken, Diomedes, Odysseus, Ajas...' Hij hulde zich in een purperen mantel, ruim en zwaar, van dikke wol, en pakte zijn lans. Ze gingen samen op pad, op zoek naar de anderen. Ze kwamen als eerste bij mij.

'Wie is daar, in het donker? Wat zoeken jullie?'

'Wees niet bang, Odysseus. Ik ben Nestor, en met mij is Agamemnon. Sta op en kom met ons mee, we moeten samen beraadslagen en beslissen of we zullen vluchten of verder zullen vechten.'

Diomedes

Mij troffen ze aan liggend op de huid van een rund, met mijn wapenrusting nog aan, omringd door mijn mannen.

'Diomedes, word wakker! Hoe kun je nu slapen terwijl de Trojanen op een steenworp afstand van onze schepen verblijven?'

'Zeg Nestor, je bent echt vreselijk, rust jij dan nooit uit?'

Had je niet een jonger iemand kunnen sturen om alle Achaeërs een voor een wakker te maken? Jij bent ook nooit moe, hè?’

Ten slotte kwamen we allemaal bij de wachtpost bijeen. Daar was niemand die sliep, iedereen was wakker en gewapend. Ze tuurden steeds naar de vlakte en wachtten of ze de Trojanen hoorden komen. Nestor keek de mannen allemaal trots aan: ‘Blijf zo waken, mijn zonen; laat niemand overmand worden door de slaap, dan kunnen onze vijanden ons niet uitlachen.’ Toen stak hij de gracht over en ging op de grond zitten, op een open plek, waar geen lijken van gevallen strijders lagen. Het was ongeveer de plek waar Hektor was gestopt toen hij de nacht had zien vallen. Wij volgden hem allemaal daarnaartoe, en gingen zitten.

Odysseus

‘Vrienden’, zei Nestor. ‘Is er iemand van jullie die dapper en zelfverzekerd genoeg is om het Trojaanse kamp binnen te dringen en iemand gevangen te nemen of af te luisteren wat ze zeggen, om erachter te komen of ze van plan zijn om hier bij onze schepen door te vechten, of overwegen om terug te keren en zich binnen de muren van hun stad te verdedigen? Als er iemand tot een dergelijke onderneming in staat is en veilig en wel terugkeert, zal zijn roem groot zijn onder de mensen, alle vorsten zullen hem rijk belonen, en over zijn onderneming zal voor altijd worden gesproken bij elke maaltijd, bij elk feestmaal.’

Diomedes

‘Ik heb de moed en de durf’, zei ik. ‘Ik kan erin slagen. Geef me een metgezel en ik zal het redden. Als we met zijn tweeën zijn zal ik nog meer moed hebben. En twee weten meer dan een.’ Daarop stelden ze zich allemaal beschikbaar, alle vorsten zeiden dat ze bereid waren om me te volgen. Agamemnon keek me aan en zei dat ik zelf moest kiezen. Hij zei ook dat ik niet bang hoefde te zijn dat ik iemand zou beledigen, dat ik vrij moest kiezen, het maakte niet uit of ik iemand van minder edele afkomst zou kiezen, niemand zou zich beledigd voelen. Hij dacht aan Menelaos, snap je? Hij was bang dat ik zijn broertje zou kiezen... Maar ik zei: ik wil Odysseus. Want hij heeft moed en hij is slim. Als hij met me meekomt, kunnen we zelfs aan het vuur en de vlammen ontkomen, want hij weet zijn verstand te gebruiken.

Odysseus

Hij begon me op te hemelen, in het bijzijn van de anderen, maar ik legde hem het zwijgen op. Ik zei dat we beter zo snel mogelijk konden gaan: de sterren waren al ver op hun baan gekomen, en de dageraad was nabij. Wat er nog restte van de nacht was alles wat we hadden.

We staken ons in onze angstaanjagende rusting. Diomedes kreeg van Thrasimedes een tweesnijdend zwaard en een schild. Meriones gaf mij een boog, een koker met pijlen en een zwaard. Beiden droegen we een leren helm: geen brons, geen schittering die ons in het donker zou verraden. Toen we op pad gingen, hoorden we in de nacht de kreet van een reiger. Ik dacht dat het een goddelijk teken was, en dat ook

deze keer Athene, de schitterende godin, met me was. 'Laat me heelhuids terugkeren bij de schepen, bevriende godin, en help me een onderneming te volbrengen die de Trojanen nooit meer zullen vergeten.' We haastten ons zwijgend door het nachtelijk duister als een stel leeuwen, we liepen tussen stapels lijken door, en bergen wapens, en poelen donker bloed.

Diomedes

Ineens zegt Odysseus tegen me: 'Diomedes, Diomedes, hoor je dat geluid? Daar is iemand, iemand die van het Trojaanse kamp komt en in de richting van onze schepen rent... hou je stil, we laten hem doorlopen en als hij dichtbij is bespringen we hem, goed?'

'Goed', zeg ik.

'En mocht hij proberen te ontsnappen, dan snijden we hem van achteren de weg af, zodat hij niet meer terug kan, we dringen hem ver van zijn huis. Kom mee.'

Odysseus

We gingen van de weg af en begaven ons in de velden, die bezaaid waren met lijken. En meteen zagen we die man vlak voor ons langs rennen. We gingen achter hem aan. Hij hoorde ons en bleef staan, misschien dacht hij dat wij ook Trojanen waren, iemand die was gestuurd om hem te helpen. Maar toen we op minder dan een speerworp afstand waren, begreep hij wie we waren en maakte hij zich uit de voeten. En wij erachteraan.

Diomedes

Als twee jachthonden. Achter de prooi aan, zonder hem uit het oog te verliezen, door het dichte bos, jagend op een vluchtende ree of haas... Het probleem was dat die vent al bijna bij de wal was, recht in de handen van onze bewakers. En dat konden we niet hebben, hè? Om me na al dat rennen de prooi te laten afpakken... mooi niet. Dus ik begin te schreeuwen, onder het rennen: 'Blijf staan of ik maak je af met mijn lans, ik zweer het je, als je niet blijft staan ben je er geweest!' en ik werp mijn lans, expres een beetje te hoog, ik wilde hem niet doden, ik wilde hem tot staan brengen, de lans vliegt over zijn rechterschouder en hij... blijft staan. Werkt altijd, die truc.

Odysseus

Hij stamelde, hij klappertandde van angst. 'Vermoord me niet, mijn vader zal elke losprijs betalen. Hij barst van het goud, en het brons, en het mooi bewerkt ijzer.' Hij smeekte en huilde. Hij heette Dolon, zoon van Eumedes.

Diomedes

Als het aan mij had gelegen, had ik hem vermoord. Maar ik zei het al, Odysseus was degene die zijn hersens liet werken. Dus ik blijf gewoon staan, en Odysseus begint hem te ondervragen. 'Hou op met die gedachten aan de dood en vertel me liever waarom je hier rondliep, ver van je kamp. Wilde je de wapens van de lijken roven, of ben je een spion die door Hektor naar onze schepen is gestuurd om achter

onze geheimen te komen?’ Die vent bleef maar huilen. ‘Het is de schuld van Hektor, hij heeft me misleid. Hij heeft me de wagen en de paarden van Achilles als geschenk beloofd, ik zweer het, en in ruil heeft hij me gevraagd om naar jullie schepen te rennen en jullie te bespieden. Hij wilde weten of er bewakers waren die het kamp verdedigden, of dat jullie inmiddels allemaal aan vluchten dachten, dan wel in slaap waren gevallen door de vermoeidheid en het verdriet om de verloren veldslag.’ Odysseus begon te lachen. ‘De paarden van Achilles? Dus dat is wat je wilt, niets minder dan de paarden van Achilles? Succes ermee: het moet niet makkelijk zijn ze in toom te houden en ze te leiden, voor een gewoon mens als jij. Het lukt Achilles maar amper, en die is een halfgod...’

Odysseus

We lieten hem praten. We wilden weten waar Hektor was, waar hij zijn wapens en paarden hield, en wat hij van plan was, opnieuw aanvallen of zich terugtrekken in de stad. Dolon was bang. Hij vertelde alles, zonder iets te verzwijgen. Hij zei dat Hektor bezig was te beraadslagen met alle wijzen, dicht bij de grafterp van Ilos. En hij beschreef ons het kamp en hoe de Trojanen en hun bondgenoten opgesteld waren. Hij noemde ze een voor een en vertelde ons waar ze zich bevonden. En wie er wakker was en wie er sliep. Op het laatst riep hij uit: ‘Hou op met al die vragen. Als jullie van plan zijn om daar binnen te dringen en iemand te treffen, ga dan richting de Thraciërs, die zijn er nog maar pas bij gekomen, en ze zitten afgezonderd, aan een zijde ongedekt. En Rhesos, de koning, bevindt zich in hun midden. Hij vecht met een prachtige rusting van goud,

schitterend om te zien, de rusting van een god, niet die van een mens. Ik heb zijn paarden gezien, groot, mooi, witter dan sneeuw en snel als de wind; zijn wagen is versierd met goud en zilver. Val hem aan. En breng me nu naar de schepen en bind me daar vast, tot jullie terugkeer, wanneer jullie zullen weten of ik tegen jullie heb gelogen of niet.'

Diomedes

Hij dacht dat hij er zo van af kon komen, snap je? 'Denk je dat je er zo van af kunt komen, Dolon? Vergeet het maar. Je hebt ons een heleboel nuttige dingen verteld, bedankt daarvoor. Maar het punt is dat je in mijn handen bent gevallen. Als ik je laat ontsnappen, weet je wat er dan gebeurt? Dan tref ik je morgen weer hier aan als spion, of erger nog, dan zie ik je tegenover me staan in de strijd, geheel bewapend, met de bedoeling om me te doden. Als ik je echter nu doodmaak, gebeurt er morgen niets van dat alles.' En met mijn zwaard snijd ik zo zijn hoofd af, hij praatte nog, met die mond, en hij strekte zijn handen smekend naar me uit, en ik snijd het met mijn zwaard af, zijn hoofd, en kijk toe hoe het in het stof rolt. Ik zie nog zo voor me hoe Odysseus dat lichaam vastpakt, het optilt en aanbiedt aan Athene: 'Voor jou, strijdlustige godin', en het vervolgens in een tamarisk hangt, en er rietstengels en bloeiende takken omheen bindt, zodat we hem op de terugweg, na onze onderneming, kunnen terugvinden en meenemen naar het kamp, onze trofee!

Odysseus

We zetten het op een rennen, tussen de lijken door, en de rondslingerende wapens, en het donkere bloed, overal, tot we bij het kamp van de Thraciërs kwamen. Dolon had niet gelogen. Ze sliepen allemaal, overmand door vermoeidheid. Hun wapens hadden ze naast zich op de grond gelegd, heel netjes, in drie rijen. Elke strijder had zijn tweespan paarden bij zich gehouden. Precies in het midden lag Rhesos te slapen. Zijn machtige paarden waren met de teugels aan de rand van de strijdswagen vastgebonden.

Diomedes

Daarop zegt Odysseus tegen me: 'Diomedes, kijk daar, dat is hem, Rhesos, en dat zijn de paarden waar Dolon het over had. Het wordt tijd dat je die wapens gebruikt die je mee hiernaartoe hebt genomen. Jij zorgt voor de mannen, dan zorg ik voor de paarden.' Dat zegt hij tegen me. En ik hef mijn zwaard op en begin te doden. Ze sliepen allemaal, snap je? Ik was net een leeuw die op een kudde zonder herder stuit, en zich er woest bovenop stort... Ik maak de een na de ander af, overal bloed, de een na de ander, twaalf maak ik er af. En iedere keer als er weer een dood is, zie ik hoe Odysseus hem bij de voeten pakt en hem wegsleept, moet je nou eens nagaan wat een slimmerik, die man, hij verplaatste de lijken, hij verstopte ze, want hij had al aan de paarden van Rhesos gedacht, die waren net aangekomen in de strijd, ze waren nog geen lijken en bloed gewend, en daarom, moet je nagaan wat een slimmerik, maakte hij de weg voor ze vrij zodat hij ze kon wegleiden zonder dat ze nerveus zouden worden van een lijk onder hun hoeven, of

het rood van het bloed in hun ogen. Die Odysseus... Goed, uiteindelijk kom ik bij Rhesos aan. Hij lag te slapen en hij droomde, hij had een nachtmerrie, hij praatte en woelde in zijn slaap, ik denk dat hij over mij droomde, ik weet het zeker, hij droomde over Diomedes, zoon van Tydeus, kleinzoon van Oineus – en zijn droom doodde hem, met mijn zwaard doodde ik hem – terwijl Odysseus de paarden met de stevige hoeven losmaakt en ze aanspoort door ze met zijn boog te slaan, omdat hij geen zweep had of niets, om ze te laten lopen moest hij zijn boog gebruiken, moet je nagaan, en daarmee voert hij ze weg en vervolgens fluit hij vanuit de verte naar mij, omdat hij wil dat we daar weggaan, zo snel mogelijk, hij fluit naar me maar ik weet niet, die wagen staat daar, in het midden, de geweldige wagen van Rhesos, van goud en zilver, die zou ik aan de dissel kunnen wegtrekken, of optillen, ik zou er sterk genoeg voor zijn, maar Odysseus roept me, als ik blijf moet ik nog meer mannen doden en het is niet gezegd dat ik het er levend van afbreng, ik zou best willen doden, nog meer, doden, ik zie Odysseus die te paard springt, zomaar op de rug, hij houdt de teugels in de hand, hij kijkt naar me, die wagen kan verrekken, die Thraciërs kunnen verrekken, weg daar, voor het te laat is, ik ren naar Odysseus, spring op de rug van het paard en we gaan ervandoor, hij en ik, snel richting de snelle schepen van de Danaërs.

Odysseus

Toen we op de plek kwamen waar we die spion hadden gedood, die man die Dolon heette, stopte ik de paarden. Diomedes sprong omlaag, pakte het bloedige lijk en gaf het me aan. Vervolgens klom hij weer op het paard en samen

galoppeerden we tot aan de gracht en de wal en onze schepen. Toen we aankwamen drongen ze allemaal om ons heen, ze schreeuwden, ze drukten ons de hand, ze wilden alles weten. Het was duidelijk dat Nestor, de oude man, bang was geweest dat hij ons nooit meer zou terugzien. 'Odysseus, vertel ons, waar hebben jullie die paarden vandaan, zijn jullie die van de Trojanen gaan roven of heeft een god ze jullie geschonken, het lijken wel stralen van de zon, werkelijk, ik stort me toch altijd midden tussen de Trojanen – want ik blijf niet op de schepen zitten wachten, ook al ben ik oud – maar ik heb nog nooit zulke paarden gezien in de strijd.' En ik vertelde, want dat is mijn lot, zonder iets te verzwijgen, over de spion, Rhesos, de dertien mannen die Diomedes gedood had, de schitterende paarden. Uiteindelijk gingen we allemaal terug naar de overkant van de gracht en ging ik met Diomedes mee naar zijn tent. We bonden de paarden aan de ruif, naast zijn eigen paarden, en we gaven ze honingzoete tarwe te eten. Vervolgens doken we in de zee, hij en ik, in het water om het bloed en het zweet weg te wassen, van onze benen, van onze dijen, van onze rug, en nadat de golvende zee ons had gewassen, begaven we ons in de gladgepolijste badkuipen om uit te rusten en ons hart troost te bieden. Helemaal schoon en ingewreven met olijfolie zetten we ons ten slotte aan het maal, en dronken we zachtzoete wijn.

Diomedes

Het bloedige lijk van die spion plaatste Odysseus op de achterstevan van zijn schip. Dat is voor jou, Athene, strijd-lustige godin.

PATROKLOS

Mijn naam is Patroklos, zoon van Menoitios. Jaren geleden moest ik mijn land verlaten omdat ik een andere jongen had vermoord, en samen met mijn vader arriveerde ik in Fthia, waar de sterke, wijze Peleus regeerde. De koning had een zoon: Achilles heette hij. Er deden vreemde verhalen de ronde over hem. Dat hij als moeder een godin had. Dat hij was grootgebracht zonder de melk van een vrouw te hebben geproefd, dat hij enkel was gevoed met de ingewanden van leeuwen en het merg van beren. Dat hij de strijder zou worden zonder wie Troje nooit zou worden ingenomen. Nu zijn zijn beenderen vermengd met de mijne, begraven op het Witte Eiland. Zijn dood behoort hem toe. De mijne nam een aanvang toen de godin van de dageraad opstond na de nacht waarin Odysseus en Diomedes de schitterende paarden van Rhesos hadden geroofd. In dat eerste ochtendlicht stelde Agamemnon het leger op voor de strijd. Hij beval dat de wagenbestuurders de wagens aan deze kant van de gracht moesten houden, in geordende rijen, en dat de strijders te voet de gracht moesten oversteken en zich aan de andere kant moesten klaarmaken voor de strijd. Iedereen gehoorzaamde, behalve wij Myrmidonen, omdat Achilles niet wilde dat we zouden vechten. Ik bleef voor onze tent staan. Op de vlakte voor ons zag ik hoe de Trojanen zich verdrongen rond hun aanvoerders. Ik herinner me Hektor: hij verscheen en verdween, te midden van zijn soldaten, als een fonkelende ster tussen de wolken van een donkere, nachtelijke hemel. Als je wilt begrijpen welke dood ik heb verkozen te sterven, wil ik dat je luistert naar alles wat ik die dag heb gezien, vanuit de verte, en wat ik heb horen vertellen.

De beide legers stormden op elkaar af. De mannen rukten op, zonder angst, en zonder aan vluchten te denken, met de onverstoorbare kalmte van duizenden maaiers die geordend de voren in de aarde volgen en alles neermaaien wat hun voor de voet komt. Terwijl de zon bezig was op te komen vielen de mannen neer, met blinkende uitrustingen, zonder dat een van beide legers overwicht had op het andere. Maar toen het licht van de zon zich losmaakte van de horizon, braken de Achaeërs ineens het front van de Trojanen. Ze werden voortgestuwd door Agamemnon, met een ongekende grimmigheid, alsof dit zijn dag van de roem was. Hij rukte op en doodde alles wat hij voor zich zag, eerst Bianor, toen Oïleus, en twee zonen van Priamos, Isos en Antifos. Toen Peisandros en de onverschrokken Hippolochos zich voor hem posteerden, staand op hun wagen, naast elkaar, sleepte hij ze op de grond en sprong boven op ze, als een leeuw die zijn tanden in het leger van het hert steekt en de kleintjes vermorzelt. Ze begonnen hem te smeken om hen te laten leven; ze zeiden dat hun vader, Antilochos, enorme rijkdommen zou betalen als losprijs. Maar Agamemnon zei: 'Als jullie echt zonen van Antilochos zijn, dan zullen jullie de schuld van jullie vader inlossen, die in de vergadering van de Trojanen, toen mijn broer zijn vrouw kwam terughalen, voorstelde om hem te vermoorden en hem dood terug naar huis te sturen.' En hij stak Peisandros met zijn lans in de borst. En Hippolochos sneed hij met zijn zwaard de armen af, en vervolgens het hoofd, en als een boomstronk liet hij hem door het stof van het strijdgewoel rollen.

Waar de strijd het hevigst was, daar stortte hij zich erop, en achter hem aan stormden de Achaeërs die de hoofden van de Trojanen afmaaiden. Het voetvolk doodde het voetvolk, de wagenmenners doodden de wagenmenners, en de hoog-

nekkige paarden renden in het rond terwijl ze lege wagens achter zich aan sleepten en treurden om hun menners die nu op de grond lagen, en die nu meer geliefd waren bij de gieren dan bij hun vrouwen. Tot aan de grafterp van Ilos, midden op de vlakte, drong Agamemnon hen terug, de Trojanen, en daarna nog verder, hij liet ze vluchten tot aan de muren, voor de Skaeïsche Poort: tot daar achtervolgde hij ze, rennend en schreeuwend, de handen besmeurd met bloed. De Trojanen vluchtten, en ze leken net dolgedraaide koeien die de geur van de leeuw hadden geroken. Hektor moest van zijn wagen springen en zijn mannen schreeuwend aansporen tot de strijd. Even hielden ze op met vluchten, en stelden ze zich opnieuw ordelijk op, om te vechten. De Achaeërs sloten opnieuw de gelederen. De beide legers stonden weer tegenover elkaar en keken elkaar in de ogen.

Opnieuw was Agamemnon de eerste die ten aanval stormde. Hij werd tegemoet getreden door Ifidamas, zoon van Antenor, groot en sterk, opgegroeid in het vruchtbare land van Thracië. Agamemnon wierp zijn speer naar hem toe, maar hij miste, en de bronzen punt stak in het niets. Daarop greep Ifidamas op zijn beurt de lans vast, en terwijl hij zich op Agamemnon stortte trof hij hem: de punt stak onder zijn kuras door en drong in zijn gordel. Ifidamas begon uit alle macht te duwen, zodat de lans door het leer heen in het vlees zou dringen. Maar de gordel van Agamemnon had zilveren knoppen, en het zilver gaf niet mee, Ifidamas probeerde het uit alle macht, maar hij kwam er niet doorheen. Toen klemde Agamemnon zijn handen om die lans, en woest als een leeuw trok hij hem uit handen van Ifidamas, en toen hij hem op die manier had ontwapend pakte hij zijn zwaard en raakte hem precies hier, in zijn nek, en benam hem het leven. Zo viel de ongelukkige, en legde

zich te rusten in een bronzen slaap. Niet ver van hem stond zijn broer, zijn oudere broer. Hij heette Koön. Hij zag Ifidamas vallen en er viel een waas van grote bedroefdheid over zijn ogen. Hij naderde Agamemnon, zonder zich te laten zien, en trof hem onverwachts met zijn speer, precies onder de elleboog: de blinkende punt van de speer drong dwars door het vlees heen. Hij huiverde, Agamemnon, maar hij ging er niet vandoor. Hij zag dat Koön bezig was het lijk van zijn broer weg te slepen, aan de enkels, en hij stortte zich boven op hem, en doorboorde hem met een stoot van de lans onder zijn schild. Koön viel neer, precies boven op het lijk van zijn broer. En terwijl hij daar lag tilde Agamemnon zijn hoofd op en hakte het met een zwaardhouw af. Zo vervulden de twee zonen van Antenor gebroederlijk hun noodlot, en daalden af naar de woning van Hades.

Agamemnon, die bleef gewoon doorvechten, te midden van het strijdgewoel, maar zijn wond bloedde, en de pijn werd steeds ondraaglijker. Op het laatst riep hij zijn wagenbestuurder te hulp, en terwijl hij op de wagen stapte beval hij hem de paarden richting de boogvormige schepen te sturen. Vol angst schreeuwde hij de Achaeërs nog een keer toe, met alle kracht die hem restte: 'Vecht voor mij en verdedig onze schepen', waarna de wagenbestuurder de schoonmanige paarden zwepend opdreef en deze voorwaarts vlogen; de borst overdekt met schuim, en met hun hele lijf onder het stof, vlogen ze voorwaarts en brachten ze de lijdende koning ver van het strijdgewoel.

'Trojanen, hij die vandaag de sterkste was is vertrokken!' begon Hektor te schreeuwen. 'Nu is het aan ons onze roem te vergaren. Spoor de paarden aan, en stort je op de Achaeërs. Ons wacht de grootste triomf.' En hij sleepte iedereen met zich mee, terwijl hij zich in de strijd wierp als een stormwind op de paarsblauwe zee. Het was een indrukwek-

kend schouwspel, de hoofden van de Achaeïsche strijders rolden een voor een weg door zijn zwaard. Als eerste stierf Asaios, en daarna Autonoös en Opites, en Dolpos, zoon van Klytios, en Ofeltios, en Agelaos, Aisymnos, Oros en Hipponoös, de onversaagde. En vele anderen zonder naam, te midden van het gewoel. De hoofden rolden zoals enorme golven rollen, in de orkaan, wanneer het zeeschuim hoog opspat onder de onstuimige wind.

Het was het einde. Het leek het einde, voor ons. Te midden van alle vluchtende Achaeërs bleef Odysseus staan, en toen hij Diomedes niet ver van zich af zag begon hij hem toe te schreeuwen: 'Diomedes, vervloekt, wat gebeurt er? Zijn we onze kracht en onze moed vergeten? Kom hier, om naast me te vechten, je wilt toch zeker niet vluchten?' 'Ik vlucht niet', antwoordde Diomedes, terwijl hij met een stoot van zijn lans Thymbraios van zijn wagen wierp en hem doodde. 'Ik vlucht niet, maar zonder de hulp van de hemel komen we hier niet levend weg.' Ze begonnen samen te vechten en ze leken net twee onstuimige everzwijnen die zich woest op een meute jachthonden storten. Toen de Achaeërs hen zagen, vatten ze weer moed en even leek het lot van de strijd te keren. Maar ook Hektor zag hen. En schreeuwend wierp hij zich tussen de linies, in hun richting. 'Er nadert groot onheil', zei Diomedes tegen Odysseus. 'Laten we blijven staan en hem hier opwachten. Als hij ons wil hebben, zullen we ons verdedigen.' Hij wachtte tot Hektor dichtbij genoeg was, mikte op zijn hoofd en wierp zijn speer met de lange schaduw. De bronzen punt trof de bovenkant van de helm en kletterde op de grond. Hektor zette een stap achteruit en viel op zijn knieën, duizelend van de klap. En terwijl Diomedes naar zijn speer rende om die op te halen, wist hij weer overeind te komen, zijn wagen te bestijgen en zich terug te trekken tussen zijn manschappen.

‘Jij hond van een Hektor, je bent er opnieuw in geslaagd om aan de dood te ontsnappen’, schreeuwde Diomedes hem toe. ‘Maar ik zeg je dat ik je de volgende keer zal doden, als de goden me dan maar helpen zoals ze jou vandaag hebben geholpen.’ En hij begon eenieder die binnen zijn bereik kwam neer te maaien. Hij zou er niet meer mee zijn opgehouden, maar vanuit de verte zag Paris hem: hij stond beschut achter een zuil, bij het graf van Ilos; hij spande zijn boog en schoot. De pijl trof Diomedes in zijn rechtervoet, boorde zich door het vlees heen en bleef in de grond steken.

‘Ik heb je geraakt, Diomedes!’ Hij was uit zijn schuilplaats gekomen, Paris, en nu stond hij te schreeuwen en te lachen. ‘Alleen jammer dat ik niet je buik heb opengereten, dan zouden de Trojanen niet meer hebben gebeefd voor jou.’ Hij lachte.

‘Laffe boogschutter,’ antwoordde Diomedes hem, ‘stomme verleider, kom hier om echt te vechten in plaats van je pijlen te gebruiken vanuit de verte. Je hebt mijn voet geschampt en daar ben je trots op. Maar kijk naar me, die verwonding van jou doet me niets, het is alsof ik ben geraakt door een vrouw, of een snotneus. Hebben ze je niet geleerd dat de pijlen van lafbekken altijd stomp zijn? Dat geldt niet voor mijn lans, als die raak is, is hij dodelijk, dan worden vrouwen weduwen en kinderen wezen, en de vaders lijken die liggen te rotten voor de gieren.’ Dat schreeuwde hij. Intussen ging Odysseus tussen hem en de Trojanen in staan, om hem te beschermen. Diomedes ging op de grond zitten en trok de bloedige pijl uit zijn voet. Huiverend voelde hij de pijn in zijn lichaam. Daarom moest hij zijn wagen bestijgen, met zwaar gemoed, en zich terugtrekken uit de strijd.

Odysseus zag hem vertrekken, en hij realiseerde zich dat

hij alleen was achtergebleven, verlaten door zijn vriend en door alle Achaeïsche strijders, die op de vlucht waren geslagen uit angst. Om hem heen zag hij enkel Trojanen – als honden die een everzwijn omringen dat uit het bos tevoorschijn is gekomen. En Odysseus werd bang. Hij kon wegrekken. Maar dat deed hij niet. Hij sprong toe op Deïopites en raakte hem. Vervolgens doodde hij Thoön en Ennomos en Chersídamas. Met een stoot van zijn lans verwondde hij Charops, en hij wilde net een eind aan diens leven maken toen zijn broer Sokos kwam aansnellen om hem te verdedigen. Sokos wierp zijn speer en de bronzen punt doorboorde het schild van Odysseus en bleef steken in zijn harnas, waardoor de huid van zijn dij werd opengereken. Odysseus week achteruit. Hij begreep dat hij geraakt was. Hij hief zijn speer op. Sokos had zich al omgedraaid en probeerde weg te rennen. Odysseus wierp, en de bronzen punt trof Sokos midden tussen zijn schouders en schoot dwars door zijn borst. ‘Het zullen niet je vader en moeder zijn die je de ogen toedrukken’, zei Odysseus. ‘Ze zullen worden uitgerukt door de vogels, onder hevig geklapwiek.’ Toen omklemde hij met beide handen de speer van Sokos en rukte hem uit zijn lijf. Odysseus voelde een vlijmende pijn en zag het bloed uit de wond spuiten. Ook de Trojanen zagen het, en elkaar aanmoedigend drongen ze om hem heen. Toen schreeuwde Odysseus. Drie keer, met alle kracht die hij in zijn lijf had, schreeuwde hij om hulp. Hulp. Hulp.

Vanuit de verte hoorde Menelaos hem. ‘Dat is de stem van Odysseus.’ Meteen pakte hij Ajas vast, die naast hem stond, en zei: ‘Dat is de stem van Odysseus die om hulp roept, kom op, we mengen ons in het gewoel en gaan hem redden.’ Ze troffen hem aan terwijl hij vocht als een leeuw die wordt aangevallen door talrijke jakhalzen, en met zijn lans probeerde de dood op afstand te houden. Ajas ging snel naast

hem staan en hief zijn schild hoog op om hem te beschermen. En intussen kwam Menelaos naderbij, en terwijl hij Odysseus' hand vastpakte duwde hij hem in de richting van de wagens en de paarden die hen in veiligheid zouden brengen. Ajas bleef staan vechten en veroorzaakte grote onrust onder de Trojanen. Hij doodde Doryklos en verwondde vervolgens Pandokos, en ook nog Lysandros en Pyrasos en Pylartes; hij leek net een gezwollen rivier die zich van de berg af stort om de vlakte te overstromen, terwijl hij eiken en pijnbomen, en modder, met zich meesleurt tot aan de zee. Van veraf zag je zijn reusachtige schild heen en weer gaan midden in het strijdgewoel. En van veraf zag ook Hektor hem, die aan de linkerflank van de Achaeërs aan het vechten was, aan de oever van de Skamandros. Hij zag hem, en meteen liet hij zijn wagenmenner de paarden opzweepen en ging hij recht op hem af. De wagen schoot door het strijdgewoel heen, lijken en schilden werden vertrapt; onder de wielen en de hoeven spatte het bloed tot aan de randen van de wagen en overal in het rond. Ajas zag hem aankomen en werd bang. Verward gooide hij zijn enorme zevenlaagse schild op zijn rug en begon zich terug te trekken. Hij loerde om zich heen als een opgejaagd roofdier. Hij trok zich terug, maar langzaam, terwijl hij zich voortdurend omdraaide, en dan weer bleef staan om te reageren op de klappen van de Trojanen, en dan weer rennend, om vervolgens opnieuw te blijven staan, zich om te draaien en te vechten, terwijl hij werd bedolven onder een regen van vijandelijke lansen, belust op vlees, die terechtkwamen in zijn schild of in de grond om hem heen – hij alleen tegen allen, als een leeuw die wordt gedwongen weg te vluchten van zijn prooi, als een ezel die lijdzzaam de klappen van kwajongens ondergaat.

En toen riep Achilles me.

Hij stond op de plecht van zijn schip, en van daaruit keek

hij naar die grimmige strijd, die pijnlijke nederlaag. Hij had de wagen van Nestor als een flits voorbij zien schieten, met op die wagen een gewonde waarvan hij meende dat het Machaon was; Machaon was meer waard dan honderd mannen, alleen hij kon pijlen uit lichamen trekken en de wonden verzorgen met kruiden die de pijn verzachtten. Dus zei Achilles tegen me: 'Ren naar de tent van Nestor, ga kijken of het inderdaad Machaon was, en of hij nog leeft, en of hij zal sterven.'

En ik ging. Ik rende snel langs de schepen, aan de rand van de zee. Wie had kunnen bedenken dat ik was begonnen te sterven?

Ik kwam bij de tent van Nestor aan. Hij stond op van zijn glanzende leunstoel en noodde me binnen te komen. Maar ik wilde niet, Achilles verwachtte me met een antwoord, hij wilde weten hoe het met Machaon was. 'Sinds wanneer heeft Achilles medelijden met de Achaeërs die gewond zijn geraakt?' vroeg Nestor. 'Weet hij soms niet dat de tenten er vol mee liggen, op deze rampzalige dag? Diomedes, Odysseus, Agamemnon, allemaal gewond. Eurypylos, getroffen aan zijn dijbeen door een pijl. En Machaon, eveneens doorboord door een pijl, ik heb hem net buiten het strijdgewoel gebracht. Maar dat kan Achilles allemaal niets schelen, toch? Misschien wacht hij met zijn medelijden tot de schepen branden, aan de rand van de zee, en tot wij allemaal gedood zijn, een voor een... Dan zal hij zijn ogen uit huilen... Vriend, weet je nog wat je vader zei toen jullie naar deze oorlog vertrokken, jij en Achilles? Hij zei: "Mijn zoon, Achilles mag dan wat afkomst betreft voorname zijn, maar hij is nog maar een jongen en jij bent ouder dan hij. Adviseer hem, hij zal naar je luisteren. Ook al is hij veel sterker dan jij, geef hem wijze raad, hij zal naar je luisteren." Weet je dat nog? Blijkbaar niet. Nou, help Achilles eraan herinneren als

hij echt zo goed naar je luistert. En als hij echt volhardt in zijn woede, luister dan, jongen: zeg hem dat hij jou zijn schitterende rusting geeft, trek die aan en begeef je in de strijd als aanvoerder van zijn Myrmidoonse strijders. De Trojanen zullen je voor hem aanzien en ze zullen doodsbang de strijd verlaten. Dan kunnen wij even op adem komen; in de strijd is soms een kleinigheid genoeg om moed en kracht te hervatten. Zijn rusting, Patroklos, laat hem je zijn rusting geven.'

Ik rende weg. Ik moest terug naar Achilles. En ik rende weg. Ik herinner me dat ik voor ik bij hem aankwam, terwijl ik langs de tent van Odysseus rende, een stem hoorde die me riep, ik draaide me om en zag Eurypylos, die zich van de strijd wegsleepte, met een pijl in zijn dijbeen, het donkere bloed dat langs zijn been droop, zijn hoofd en schouders onder het zweet. Ik hoorde zijn stem zeggen: 'Er is geen ontkomen meer aan, voor ons.' En toen, zachtjes: 'Red me, Patroklos.'

En ik redde hem. *Ik redde hen allemaal, met mijn moed en mijn waanzin.*

SARPEDON, AJAS VAN TELAMON, HEKTOR

Sarpedon

Je had daar die gracht, helemaal rondom de wal die de Achaeërs hadden gebouwd om hun schepen te verdedigen. Hektor schreeuwde ons toe dat we eroverheen moesten, maar de paarden wilden er niets van weten, ze zetten hun hoeven schrap en hinnikten, ze waren doodsbang. De wanden waren steil en de Achaeërs hadden puntige palen langs de rand gezet. Het was waanzin om te denken dat we daar doorheen konden, met onze wagens. Polydamas zei dat tegen Hektor, hij zei tegen hem dat het te riskant was om af te dalen in die gracht, en stel dat de Achaeërs in de tegenaanval zouden gaan, dan zouden we ons midden in die gracht bevinden, in de val, en zou het een bloedbad worden. De enige mogelijkheid was van de wagens af te stappen, ze voor de gracht achter te laten en te voet in de aanval te gaan. Hektor gaf hem gelijk. Hij stapte zelf van zijn wagen en beval iedereen hetzelfde te doen. We stelden ons op in vijf groepen. Hektor leidde de eerste. Paris de tweede. Helenos de derde. Aeneas de vierde. De vijfde was de mijne. We waren klaar om aan te vallen, maar eerlijk gezegd was er iets wat ons daar nog tegenhield, aan de rand van de gracht, aarzelend. En precies op dat moment verscheen er aan de hemel een arend, hij vloog over ons heen en klemde een enorme slang in zijn klauwen, bebloed maar nog wel levend. Op een gegeven moment kronkelde de

slang zich zo dat hij de arend in de borst beet, vlak bij de hals; en door een pijscheut getroffen liet hij zijn prooi vallen, hij gooide hem bijna weg, en hij vloog verder, onder het slaken van schelle, afgrijselijke kreten. We zagen die gevlekte slang vallen, en toen zagen we hem tussen ons in op de grond liggen; we huiverden allemaal. Polydamas rende naar Hektor en zei tegen hem: 'Heb je die arend gezien? Net op het moment dat wij in die gracht wilden afdalen vloog hij over ons heen, en heb je gezien wat er toen gebeurde? Hij moest zijn prooi loslaten, hij is er niet in geslaagd hem naar zijn nest te brengen, naar zijn jongen. Weet je wat een ziener hierover zou zeggen, Hektor? Dat ook wij menen dat we de prooi in handen hebben, maar dat die ons zal ontglippen. Wellicht komen we tot aan de schepen, maar we zullen er niet in slagen ze in te nemen, en op dat moment, als we eenmaal over de gracht zijn, zou een terugtocht echt een slachtpartij betekenen.' Hektor keek hem woedend aan. 'Polydamas, je maakt een grap, of misschien ben je gek geworden. Ik geloof in de stem van Zeus, niet in de vlucht van vogels. En die stem heeft me de overwinning beloofd. Vógels... het enige voorteken waar ik in geloof is de wil om te vechten voor het vaderland. Jij bent bang, Polydamas. Maar je hoeft je geen zorgen te maken: ook al zouden we allemaal omkomen bij die wal, jij riskeert niets; je komt immers niet eens zo ver, laf als je bent.' En toen rukte hij op, richting de gracht, ons allen met zich meeslepend.

Ajas

Er stak zo'n stormwind op dat je er bang van zou worden. Overal stof, dat opwoei tot aan de scheepsdekken. De Tro-

janen staken de gracht over en stortten zich op onze wal. Ze rukten de steunrand omlaag van de torens, haalden de borstwering neer, probeerden de steunpalen los te wrikken die alles overeind hielden. Wij stonden boven op de wal, waar we ons verschuilden achter onze leren schilden, en probeerden de vijand te treffen zo vaak we konden. Overal regende het stenen, als sneeuwvlokken tijdens een winterse sneeuwstorm. We hadden het kunnen redden, de wal hield goed stand, maar toen kwam Sarpedon. Met zijn enorme schild van brons en goud voor zich uitgestrekt, en twee lansen in zijn vuist geklemd, stormde hij als een uitgehongerde leeuw op ons af.

Sarpedon

Ik stond daar te midden van het gewoel, en Glaukos stond naast me, 'Verdomme, Glaukos, zijn wij nou wel of niet de besten van alle Lyciërs, die door iedereen geëerd en aanbeden worden...? Nou dan, laten we er dan een eind aan maken, we beklimmen die vervloekte wal, we moeten toch ooit op de een of andere manier sterven, dus laten we het dan maar hier doen, dan zullen we een ander krijgsroem verschaffen, of een ander verschaft het ons.' En samen met Glaukos en alle andere Lyciërs ging ik ten aanval.

Ajas

Ze zagen ze aankomen, vanaf een van de torens, en ze begonnen om hulp te schreeuwen, maar niemand hoorde ze, het was zo'n tumult... uiteindelijk stuurden ze een boodschapper, hij kwam bij mij en zei: 'Ajas, de Lyciërs

hebben de wal massaal aangevallen, bij de toren die wordt verdedigd door Teukros. Ga snel, ze hebben hulp nodig.' Ik begon te rennen, en toen ik er aankwam zag ik dat ze uitgeput waren. Er lag een reusachtig rotsblok op de borstwering van de wal, ik pakte het vast en tilde het op, waar ik de kracht vandaan haalde weet ik niet, werkelijk waar, het was reusachtig, maar ik tilde het op en smiet het op de hoofden van de Lyciërs. En intussen had Teukros met zijn boog Glaukos aan zijn arm getroffen, en Glaukos liet zich van de wal omlaag glijden.

Sarpedon

Ze hadden hem geraakt, en hij ging zich ergens achteraan verstoppen, hij wilde niet dat een Achaeër zou zien dat hij gewond was, snap je? Die roem gunde hij niemand. Ik kon niets meer zien van blinde woede. Ik stond precies boven op de wal, ik greep de borstwering vast met alle kracht die ik had en ik rukte hem los, ik zweer het, hij kwam helemaal los, weg met die borstwering, nu zouden we erdoor kunnen.

Ajas

Ineens stond hij tegenover ons, Sarpedon. Hij had het schild op zijn rug gedraaid om de wal te bestormen, en nu kwam hij ons zo, onbeschermd, tegemoet. Teukros schoot hem een pijl recht in de borst, maar wat had die man een geluk, de pijl boorde zich precies in de leren draagriem van zijn schild, die schuin over zijn borst liep, en daar bleef die pijl in steken.

Sarpedon

Ik begon naar de anderen te schreeuwen: 'Verdomme, moet ik die wal soms in mijn eentje innemen? Waar is jullie moed en jullie dapperheid gebleven?' En toen stormden ze allemaal op de bres af, en er volgde een grimmige strijd, de lichte schilden begaven het onder de bronzen punten, de toren raakte besmeurd met Trojaans en Achaeisch bloed, we vielen aan maar kwamen er niet doorheen, het was als een weegschaal die heen en weer schommelde maar steeds in balans bleef, de schaal van de Achaeërs wilde maar niet omlaag gaan, het leek alsof er geen eind aan zou komen, tot we ineens de stem van Hektor hoorden, die schreeuwde: 'Vooruit, vooruit, naar de wal, naar de schepen', en het was alsof die stem ons omhoog stuwde, voorbij de wal...

Ajas

Hektor stond precies voor een van de poorten in de wal. Hij liep naar een enorm grote kei toe, die op de grond lag en een spits, snijdend uiteinde had. Hij tilde hem op – en ik zweer dat het een reusachtig ding was, twee mannen hadden hem met moeite de lucht in kunnen krijgen – maar hij tilde hem op, hoog boven zijn hoofd. We zagen hoe hij een paar passen in de richting van de wal zette, en vervolgens hoe hij die kei uit alle macht tegen de poort slingerde. Het was zo'n harde klap dat de scharnieren wegsprongen, het hout van de poort kraakte, de grendels het onder de klap begaven; snel als de nacht drong Hektor naar binnen door de opening, stralend in het brons dat hem omhulde, met twee lansen in de hand, zijn ogen vlammend als vuur. Ik

zeg je dat alleen een god hem had kunnen tegenhouden op dat moment. Hij wendde zich tot zijn strijders en schreeuwde tegen iedereen dat ze moesten oprukken, dat ze de wal moesten nemen. We zagen ze aankomen, ze drongen door de vernielde poort heen, of klommen over de wal, aan alle kanten. Alles was verloren. We konden alleen nog maar vluchten, en we vluchtten dan ook, in de richting van onze schepen, in de richting van alles wat we nog over hadden.

Vanuit zijn tent zag Nestor, de oude, ons op de vlucht slaan, met achter ons de verwoeste wal, en de Trojanen die ons op de hielen zaten en ons als een vuur, als een storm in de richting van onze schepen drongen. Haastig ging hij op zoek naar de andere koningen die gewond in hun tenten lagen. Diomedes, Odysseus, Agamemnon. Samen keken ze naar het slagveld, leunend op hun lansen, hun hart samengekrompen van angst. Agamemnon sprak als eerste. 'Hij had het gezworen, die Hektor. Hij had gezegd dat hij niet zou stoppen voordat hij onze schepen in brand had gezet. En kijk nou, daar heb je hem. Ach, ik voel dat alle Achaeërs woede jegens mij koesteren, als vele Achillesen, en vroeg of laat zullen weigeren nog langer te vechten.' Nestor bleef in de richting van die hopeloze nederlaag staren. 'Helaas is de wal bezweken, waarvan we hadden gehoopt dat hij een onneembare verdediging vormde voor ons en onze schepen', zei hij. 'Dat is een feit, en zelfs een god zou daar niets aan kunnen veranderen. We moeten nu bedenken wat ons te doen staat. Onze mannen worden verpletterend verslagen, en in de gruwelijke chaos proberen ze aan het bloedbad te ontkomen. We moeten iets doen. Maar ik geloof niet dat we zelf moeten gaan vechten; jullie zijn gewond, ik ben oud: dat wordt niets.' Daarop zei Agamemnon: 'Als we niet kunnen vechten, vluchten we.' Dat zei uitgerekend hij, de

koning der koningen. 'Dit zijn mijn bevelen. We wachten de nacht af, en dan, onder de beschutting van het duister, slepen we onze schepen de zee in en gaan we ervandoor. Het is geen schande om je te onttrekken aan groot onheil. En als vluchten de enige manier is om je leven te redden, is vluchten wat je moet doen.' Odysseus keek hem nors aan. 'Welk woord is aan de haag van je tanden ontsnapt, Agamemnon, ongeluksheld? Ga iemand anders maar dat soort bevelen geven, maar niet ons, wij zijn mannen van eer wier lot het is vanaf onze jeugd tot de ouderdom verbitterd oorlog na oorlog te voeren, tot aan de dood. Wil je Troje verlaten, nadat we zoveel leed hebben doorstaan voor die stad? Zwijg, laat de Achaeërs je niet horen. Het zijn woorden die nooit horen op te stijgen naar de lippen van een man die de aanvoerdersscepter zwaait.' Agamemnon keek naar de grond. 'Je treft me in mijn hart, Odysseus, met je woorden. En het is waar, ik wil jullie niet bevelen te vluchten, als jullie dat niet willen. Maar wat kunnen we anders nog doen? Is er iemand, jong of oud, die een idee heeft? Ik zal naar hem luisteren.' Daarop sprong Diomedes overeind, de jongste van ons allemaal. 'Luister naar mij, Agamemnon. Ik weet dat ik jonger ben dan jij, maar laat alle afgunst of wrok varen, en luister naar me. Ook al zijn we gewond, laten we terugkeren in de strijd. We houden ons ver van het middelpunt, maar we laten ons gezicht wel zien, het is noodzakelijk dat ze ons zien; als ze ons zien zullen ze weer moed krijgen, en zin om te vechten.' Hij was de jongste, maar uiteindelijk luisterden ze naar hem. Omdat ze niet anders konden. En omdat het hun lot was, ons lot was, om vanaf de jeugd tot de ouderdom verbitterd oorlog na oorlog te voeren, tot aan de dood.

Sarpedon

We vielen massaal aan, allemaal in het kielzog van Hektor. Als een kei die van een berg af rolt en stuitert, en het woud doet dreunen in het voorbijgaan, en niet stopt tot hij op de vlakte aankomt, zo vastberaden wilde deze man bij de zee aankomen, bij de schepen, bij de tenten van de Achaeërs, overal dood zaaiend. Rondom hem woedde steeds grimmiger de strijd die mannen verdelgt, vol puntige lansen. We rukten op, aan alle kanten, verblind door de felle schittering van glanzende helmen, blinkende kurassen en glimmende schilden. Hoe moeten we die schittering ooit vergeten... maar ik zeg je: er bestaat geen hart zo trots dat het die schoonheid kan aanschouwen zonder erdoor te worden afgeschrikt.

En erdoor afgeschrikt werden wij, daar, we werden erdoor gefascineerd maar ook afgeschrikt, terwijl Hektor zich naar voren sleepte, alsof hij niets anders zag dan die schepen, verderop, die hij wilde bereiken en verwoesten. Vanuit de achterhoeden bestookten de Achaeërs ons met pijlen en stenen, terwijl onze mannen in de voorste linies het hoofd moesten bieden aan hun beste strijders. We begonnen stuurloos te raken, elkaar kwijt te raken. Polydamas, opnieuw hij, rende naar Hektor, hij was woedend. 'Hektor! Wil je eens een keer naar me luisteren? Denk je soms dat je, alleen omdat je de sterkste bent, ook de verstandigste bent, en wil je daarom niet naar anderen luisteren? Luister naar me! De strijd woedt overal om ons heen, als een vuurkrans, en zie je dan niet dat jouw Trojanen overal verspreid raken? Ze weten niet of ze moeten teruggaan naar de wal of juist verder oprukken, we moeten even stoppen en een plan bedenken, anders riskeren we dat we met slechts een paar man bij de schepen aankomen, en laten we niet vergeten dat

daarginder Achilles nog op ons wacht, belust op de strijd.' Hij had gelijk. En Hektor wist het. Dus ging hij terug om zijn beste strijders te verzamelen, om het leger weer op te stellen, en pas toen kwam hij erachter dat velen van ons het niet gehaald hadden, en op de wal waren getroffen... Deïfobos, Helenos, Othryoneus, hij zocht ze maar hij vond ze niet. Wel vond hij Paris, en hij ging tegen hem tekeer, alsof het zijn schuld was dat de anderen waren verdwenen. 'De anderen zijn dood, Hektor,' schreeuwde Paris hem toe, 'dood of gewond, wij zijn alleen overgebleven om te vechten, hou op met zoeken naar de doden en neem ons, sleep ons mee in de strijd, naar de schepen, al onze kracht is met jou, en zal je volgen.' En net zoals eerder met Polydamas, luisterde Hektor nu ook naar Paris, en dus ging hij opnieuw ten aanval, hij voerde iedereen aan, en sleepte ons allemaal met zich mee.

Ajas

Ik zag hem aankomen, beschermd door zijn schild, voor iedereen uit, met de blinkende helm die rondom zijn slapen schokte. Op dat moment had ik zin om op hem af te rennen. 'Vooruit, kom naar voren, gek!' begon ik te schreeuwen. 'Je wilt onze schepen, hè? Maar ook wij hebben armen om ze te verdedigen, en met deze armen zullen we jullie en jullie stad vernietigen. Begin maar met bidden, Hektor, want straks zul je heel snelle paarden nodig hebben om van hier te vluchten en je het vege lijf te redden!'

Sarpedon

‘Waar heb je het over, Ajas?’ schreeuwde Hektor hem toe. ‘Je bent alleen maar een leugenachtige opschepper. Dit is de dag van jullie ondergang, geloof me. En ook jij zult sterven, net als alle anderen. Kom maar hier om mijn speer uit te dagen, hij kan niet wachten om zich in je tere huidje te boren, en je op het land van Troje achter te laten als feestmaal voor de honden en de vogels!’ En zonder een antwoord af te wachten, wierp hij zijn speer recht op Ajas af.

Ajas

Hij raakte me midden op mijn borst. Maar het lot wilde niet dat ik daar zou sterven. De bronzen punt eindigde precies daar waar de twee dikke riemen van leer en zilver elkaar kruisten, die van mijn schild en die van mijn zwaard, precies op die plek bleef de speer steken. Daarop bukte ik me, pakte een scherpe kei van de grond, en voor Hektor zich tussen de zijnen kon terugtrekken gooide ik die kei uit alle macht op hem af.

Sarpedon

De kei draaide door de lucht, als een tol, hij vloog over het schild heen en raakte Hektor vol, vlak onder zijn hals. We zagen hem ter aarde storten, als een eik die afknapt door een blikseminslag.

Ajas

Een geschreeuw, er klonk een geschreeuw op, en het was het geschreeuw van alle Achaeërs die op hem af renden om hem mee te voeren, om hem af te maken.

Sarpedon

Maar niemand kreeg ook maar de kans hem aan te raken, we stonden er allemaal om hem te verdedigen, Polydamas, Aeneas, Agenor, Glaukos en talloze anderen die met hun schilden een onneembare barricade om hem heen vormden. Uiteindelijk nam ik hem in mijn armen en droeg hem buiten het strijdgewoel. Ik rende terug tot aan de wal en stak toen de gracht over, en ik stopte niet tot ik bij zijn wagen aankwam. Daar legden we hem op, en toen hup, in galop, nog verder terug over de vlakte. Pas toen we bij de rivier aankwamen stopten we. Hektor kreunde, uitgeput. We legden hem op de grond en goten water over zijn hoofd. Hij deed zijn ogen weer open, ging op zijn knieën zitten en spuwde donker bloed uit; toen viel hij weer op de grond, achterover, en dekte nachtelijk duister zijn ogen.

Ajas

Toen ik zag dat ze hem wegvoerden, begreep ik dat dit het moment was om aan te vallen. Ik stormde als eerste naar voren, en sleepte iedereen met me mee. Het was een grimmig treffen. Minder hard slaan de golven van de zee tegen de rotsen, wanneer de bora hevig waait. Minder hard klinkt het geraas van de bosbrand wanneer die onder aan de berg

uitbreekt en het hele woud verslindt. Minder hard giert de wind wanneer die tekeergaat tussen het hoge gebladerte van de eiken. Minder hard dan het geschreeuw waarin de Achaeërs en de Trojanen uitbarstten, toen ze elkaar te lijf gingen. En als eerste doodde ik Satnios, Enops' zoon, met een stoot in de zij; Polydamas doodde Prothoënor, hij doorboorde zijn schouder. Ik doodde Archelochos, ik sloeg hem in één houw het hoofd af; Akamas doodde Promachos, en om Promachos te wreken stortte Peneleos zich op Ilioneus en trof hem met zijn lans onder zijn wenkbrauw, de bronzen punt deed het oog wegspringen, drong vervolgens door de schedel heen en kwam er bij de nek weer uit, waarna Peneleos zijn zwaard trok en hem het hoofd afhakte, en daarna hief hij zijn lans omhoog, die nog steeds in dat hoofd stak, en begon ermee door de lucht te zwaaien, met het hoofd er nog aan, terwijl hij schreeuwde: 'Trojanen, zeg namens mij tegen de ouders van Ilioneus dat ze in hun huis kunnen beginnen met huilen, omdat ze het lichaam van hun geliefde zoon nooit meer zullen zien!' Dat was iets wat de Trojanen grote schrik aanjoeg. We zagen ze uiteenvallen en rondkijken op zoek naar een uitweg. Ze voelden de dreigende afgrond des doods. Ineens begonnen ze allemaal te rennen, op de vlucht, ze renden weg van de schepen, bereikten de wal, en zelfs daar stopten ze niet, ze bleven maar rennen, ze staken de gracht over, en pas toen ze aan de andere kant waren stopten ze, vaalgroen van angst, en bleven ze doodsbang naast hun wagens staan.

Sarpedon

Doodsbang als herten die tot in het diepst van het bos worden opgejaagd door jagers: met hun hoge geloei wek-

ken ze een leeuw met een dikke manenbos, die tevoorschijn springt uit het duister van het bos, zodat eenieders hart verstijft in zijn borst.

Hektor

Ze dachten dat ik dood was. Ze zagen me ineens voor hen staan, als een geest die was gevlucht uit de onderwereld, als een nachtmerrie die hen niet met rust liet, als een leeuw die zijn tanden in hun vlees had gezet en hen nu niet meer losliet. Ze gingen er bijna allemaal vandoor, achteruit, richting de schepen. Alleen de sterksten, de dappersten bleven staan: Ajas, Idomeneus, Teukros, Meriones, Meges. Met grote stappen marcheerde ik op hen af, met het hele leger achter me aan. De een na de ander viel onder onze klappen. Stichios en Arkesilaos, gedood door mij. Medon en Iasos, gedood door Aeneas. Mekisteus gedood door Polydamas, Echios gedood door Polites, Klonios gedood door Agenor, Deichios gedood door Paris, met een stoot in zijn rug. Terwijl we de lijken van hun wapens beroofden, gingen de anderen ervandoor, van alle kanten. Ook de besten, allemaal. Ze keerden terug tot aan de wal, maar de angst liet hen niet los, en ze verlieten ook de wal en trokken zich terug naar de schepen. Ik begon tegen mijn mannen te schreeuwen dat ze die lijken en die wapens en zo moesten laten liggen en op de wagens moesten springen om de achtervolging in te zetten. De weg was geëffend, we konden zo bij de schepen komen zonder zelfs maar te hoeven vechten. Toen stapte ik op de wagen en spoorde de paarden aan tot galop. We kwamen bij de gracht, we staken hem over, we gingen op de wal af en namen hem van alle kanten, hij stortte in elkaar als een zandkasteel, onder onze aanval.

Ik reed voor iedereen uit en zag aan het eind, daar voor me, de schepen. De eerste zwarte rompen, rustend op het zand, en daarachter, zover het oog reikte, schepen, schepen en nog eens schepen tot aan het einde van het strand en de zee, talloze masten en kielden, voorstevens die in de hemel staken zover je maar kon kijken. Die schepen. Niemand kan begrijpen wat die oorlog voor ons, Trojanen, heeft betekend zonder zich een voorstelling te maken van de dag waarop we die zagen aankomen. Het waren er meer dan duizend, op dat stuk zee dat we al vanaf onze jeugd elke dag zagen, maar dat we nooit bevaren hadden gezien door iets wat niet bevriend was, en klein, en zeldzaam. Op dat moment werd het tot aan de horizon verduisterd door monsters die van ver waren gekomen om ons te vernietigen. Ik begrijp wat voor oorlog ik heb gevoerd als ik terugdenk aan die dag, en terugzie hoe ikzelf, mijn broers, alle jonge mannen van Troje, zich in de mooiste wapenen hulden, de stad uit gingen, de vlakke op marcheerden en, bij de zee aangekomen, probeerden die angstaanjagende vloot tegen te houden door stenen te gooien. De stenen van het strand. Die gooiden we, snap je? Duizend schepen, en wij met onze steentjes.

Negen jaar later zag ik die schepen weer terug. Maar nu gevangen op het land. En omringd door doodsbangе strijders, die met hun armen in de lucht tot de hemel baden, om niet te hoeven sterven. Is het dan zo gek dat ik niet meer dacht aan mijn wond, de steen van Ajax, de vermoeidheid, en de angst? Ik zweepte mijn leger op, en het veranderde voor die schepen in een stormachtige zee, een enorme deining, en een glinsterende vloedgolf.

We bestormden de schepen met fakkels in de hand, om alles in brand te steken. Maar de Achaeërs verdedigden zich fel. Ajax, hij weer, was degene die ze aanspoorde en leidde. Hij stond op de achterstevan van een schip, en hij doodde eenieder die erin slaagde omhoog te klimmen, of zelfs maar

in de buurt te komen. Ik ging recht op hem af en toen ik dichtbij genoeg was mikte ik en wierp mijn speer. De bronzen punt vloog de lucht in, maar miste zijn doel en trof een heraut, Lykofron. Ik zag Ajas huiveren. En vervolgens een blik werpen op Teukros, zonder op te houden met vechten. Teukros was de beste van de Achaeïsche boogschutters. Alsof Ajas hem een bevel had gegeven, haalde hij een pijl uit de koker, spande de pees van zijn boog en mikte precies op mij. Instinctief hief ik mijn schild op, maar wat ik zag was de pees van de boog die knapte, en de pijl die op de grond viel, en Teukros die, geschrokken, als versteend bleef staan. Het leek echt een teken van de goden. Een gunstig teken, voor mij, en noodlottig voor de Achaeërs. Ik keek om me heen. Zij verdedigden de schepen, ze vochten dicht tegen elkaar aan, het was een muur van brons die ons op afstand hield. Ik zocht het zwakste punt, waar we konden doorbreken, maar ik vond het niet. En dus ging ik naar de plek waar ik de mooiste wapenrustingen zag en daar viel ik aan, als een leeuw die een kudde aanvalt die door geen enkele herder kan worden beschermd. Ze keken me doodsbang aan, ik schuimbekte van razernij, mijn slapen bonsden onder mijn blinkende helm, ze keken naar me en sloegen op de vlucht, de muur van brons opende zich, ik zag ze richting hun tenten rennen, als laatste beschutting, ik keek omhoog en zag de schepen, recht boven me, zo dichtbij als ik ze nog nooit gezien had. Alleen Ajas was achtergebleven met enkele strijders, hij sprong van het ene schip op het andere, vechtend met een enterhaak, zijn stem reikte tot aan de hemel terwijl hij luid schreeuwend de andere Achaeërs opriep tot de strijd. Ik koos een schip met een blauwe boeg. Ik bestormde het bij de achtersteven en klom omhoog tot aan het dek. De Achaeërs drongen om me heen. Er was geen sprake meer van lansen en pijlen, er werd nu lijf aan lijf

gevochten, het was een gevecht met zwaarden, dolken, geslepen bijlen. Ik zag het bloed in stromen langs de schepen omlaag gutsen, tot op de zwarte aarde. Dat was de veldslag waar ik altijd al naar verlangd had: niet op de open vlakte, niet bij de muren van Troje, maar bij de schepen, bij die zo gehate schepen.

‘Achaeërs, strijders, waar hebben jullie je kracht gelaten?’ Het was de stem van Ajas. Daar boven op het dek ging hij maar door met vechten en schreeuwen. ‘Waarom vluchten jullie? Denken jullie soms dat er achter jullie iets is waar je je kunt verschuilen? Achter jullie ligt de zee, hier moet je vechten voor je leven!’ Ik zag hem recht boven me staan. Hij was drijfnat van het zweet, hij hijgde, hij kon niet meer ademen, en de vermoeidheid woog zwaar op zijn armen. Ik hief mijn zwaard op en sloeg met een doffe klap zijn lans door, vlak onder de punt; hij stond daar maar, met de afgehakte essenhouten paal in zijn hand. In al dat tumult hoorde ik het geluid van de bronzen punt die op het hout van het dek viel. En Ajas begreep het. Dat dit mijn dag was, en dat de goden met mij waren. Hij trok zich terug, eindelijk deed hij het, hij trok zich terug. En ik klom op dat schip. En ik stak het in brand.

Het is te midden van die vlammen dat ik herinnerd wil worden. Hektor, de verslagene, moet herinnerd worden zoals hij op de achtersteven van dat schip staat, omringd door vuur. Hektor, de dode die drie keer door Achilles om de muren van zijn stad heen is gesleept, moet levend herinnerd worden, en zegevierend, en schitterend in zijn uitrusting van zilver en brons. Ik heb van een koningin de woorden geleerd die me zijn bijgebleven en die ik ook aan jullie wil zeggen: denk aan mij, denk aan mij, en vergeet mijn lot.

FOINIX

Ze waren zo jong dat ik voor hen een oude man was. Een leermeester, misschien een vader. Hen te zien sterven, zonder iets te kunnen doen, dat is mijn oorlog geweest. Al het andere, wie herinnert zich dat nog?

Wat ik me herinner is Patroklos die de tent van Achilles komt binnenrennen, huilend. Het was op die dag van grimme strijd, en van verlies. Het maakte indruk om Patroklos zo in tranen te zien. Hij hilde als een klein meisje dat zich vastklampt aan de rokken van haar moeder en opgetild wil worden; en zelfs als de armen van haar moeder haar optillen blijft ze haar nog steeds aankijken, van onderaf, en huilen. Hij was een held, en hij leek een klein meisje. 'Wat is er aan de hand?' vroeg Achilles hem. 'Heb je doodsberichten ontvangen vanuit ons land? Is je vader soms gestorven, of de mijne? Of huil je misschien om de Achaeërs die dankzij hun hoogmoed sterven bij hun zwarte schepen?' Hij kon zijn woede niet laten varen, snap je? Maar die dag vroeg Patroklos hem door zijn tranen heen om naar hem te luisteren, zonder woede, zonder toorn, zonder agressie. Om alleen maar naar hem te luisteren. 'Groot is het leed, Achilles, dat de Achaeërs vandaag heeft getroffen. Degenen die de vorsten en de sterksten waren liggen nu gewond op de schepen. Diomedes, Odysseus, Agamemnon – de kruidendokters doen wat ze kunnen voor hen, en proberen hun wonden te helen met allerlei middeltjes. En jij, machtige strijder, blijft hier, opgesloten in je toorn. Daarom wil ik dat je naar de mijne luistert, mijn toorn, Achilles; mijn woede. Jij wilt niet vechten, ik wil het wel. Stuur me naar het

gevecht, met je Myrmidoonse strijders. Geef me jouw wapenrusting, laat mij die aantrekken: de Trojanen zullen me voor jou aanzien, en ze zullen op de vlucht slaan. Geef me je rusting, dan zullen we ze terugdringen, tot aan de muren van Troje.' Hij zei het met een biddende stem – hij kon niet weten dat hij smeekte om zijn eigen dood.

Achilles luisterde naar hem. Je kon zien dat die woorden hem raakten. Uiteindelijk zei hij iets wat die oorlog veranderde. 'Het is een vreselijke pijn die diep in je ziel snijdt, wanneer een machthebber zijn macht misbruikt om een ander te beroven van wat hem toekomt. En dat is de pijn die ik moet doorstaan, en die Agamemnon mij heeft berokkend. Maar het is waar, wat gebeurd is kan niet meer worden teruggedraaid. En misschien kan geen enkele ziel voor altijd een onbuigzame toorn koesteren. Ik had gezegd dat ik me niet zou verroeren voor ik het geraas van de strijd zou horen weerklinken onder mijn zwarte schip. Dat moment is aanbroken. Haal mijn rusting, Patroklos, haal mijn strijders. Werp je in de strijd en wend het onheil af van de schepen. Drijf de Trojanen terug voordat ze ons de hoop op een zoete thuiskeer ontnemen. Maar luister goed naar me en doe wat ik je zeg, als je me echt mijn eer en mijn roem wilt teruggeven: nadat je de vijand van de schepen hebt teruggedrongen, moet je stoppen, volg ze niet naar de vlakte, hou op met vechten en kom terug. Ontneem me niet mijn deel in de eer en de roem. Laat je niet meeslepen door het vuur van de strijd en het geschreeuw, waardoor je zult worden aangespoord om te vechten en te doden tot aan de muren van Troje. Laat de anderen dat maar doen, maar jij komt terug, Patroklos. Jij komt hier terug.'

Toen stond Achilles op, alle droefheid van zich af werpend, en zei met krachtige stem: 'Haast je nu, doe mijn wapentuig om. Ik zie de vlammen van het dodelijke vuur nu al rond

mijn schip woeden. Vlug, dan zal ik het krijgsvolk wel roepen.'

Wie was ik om hen tegen te houden? Kan een leermeester, een vader, het lot tegenhouden? Patroklos hulde zich in fonkelend brons. Hij deed de prachtige scheenbeschermers om, met de zilveren enkelbanden. Hij trok het borstkuras van Achilles aan; het glinsterde als een ster. Hij hing het met zilver bewerkte zwaard over zijn schouder en vervolgens het grote, zware schild. Op zijn fiere hoofd zette hij de stevige helm; vanboven wuifde vervaarlijk de helmbos van paardenmannen. Ten slotte koos hij twee lansen. Maar hij nam niet die van Achilles. Die kon alleen hijzelf hanteren, de essen lans die Cheiron aan zijn vader had geschonken om helden te doden.

Toen Patroklos de tent verliet, drongen de Myrmidonen om hem heen, klaar voor de strijd. Ze leken net uitgehongerde wolven, hun hart vol vechtlust. Vijftig schepen had Achilles mee naar Troje genomen. Vijf groepen strijders, aangevoerd door vijf helden. Menesthios, Eudoros, Peisandros, Alkimedon. De vijfde was ik. Foinix, de oude. Achilles sprak tot iedereen, met barse stem. 'Myrmidonen, jullie hebben me ervan beschuldigd dat ik een hart van steen had, en dat ik jullie op de schepen vasthield, ver van de strijd, alleen om mijn toorn te koesteren. Welnu, nu krijgen jullie de oorlog waar jullie zo naar verlangden. Vecht met alle moed die je hebt.' Bij het weerklinken van zijn stem werden de gelederen gesloten, en drukten de mannen zich tegen elkaar aan als stenen in een muur. Schild tegen schild, helm tegen helm, man tegen man, ze stonden zo dicht tegen elkaar dat de helmbossen elkaar bij elke beweging raakten in de weerkaatsing van de glanzende helmen. Voor iedereen stond Patroklos – op de wagen waarvoor Automedon Xanthos en Balios had ingespannen, de twee onsterfelijke paar-

den, snel als de wind, en Pedasos, een paard dat wel sterfelijk was, en schitterend.

Achilles ging zijn tent binnen en haalde het deksel van een prachtige kist, helemaal ingelegd, die zijn moeder op het schip had laten brengen om aan hem mee te geven; hij zat vol chitons, mantels en dikke kleden. Er lag ook een kostbare beker in die alleen Achilles mocht gebruiken, en die hij alleen gebruikte om te drinken ter ere van Zeus, en van geen enkele andere god. Hij nam de beker, reinigde hem met zwavel, spoelde hem vervolgens schoon in helder water, waste zijn handen en schonk er ten slotte fonkelende wijn in. Daarna ging hij weer naar buiten, en voor ieders ogen dronk hij de wijn en bad met zijn ogen naar de hemel gericht tot de oppergod Zeus dat Patroklos zou mogen vechten, en winnen, en terugkeren. En wij baden allemaal met hem mee.

We stortten ons ineens op de Trojanen, als een getergde wespenzwarm. Rondom ons weergalmden de zwarte scheepsrompen van ons krijgsgeschied. Patroklos ging schreeuwend voorop, schitterend in de rusting van Achilles. En de Trojanen zagen hem. Fonkelend, op de wagen, naast Automedon. Achilles, dachten ze. En plotseling maakte de chaos zich meester van hun leger en nam de verwarring bezit van hun geest. De afgrond des doods opende zich voor de voeten van hen die probeerden te vluchten. De eerste speer die door de lucht vloog was die van Patroklos, precies midden in het gedrang; hij trof Pyraichmes, de leider der Paionen, hij trof hem aan zijn rechterschouder, de leider stortte met een kreet neer, de Paionen maakten zich overmand door angst uit de voeten en verlieten het schip waar ze al op waren geklommen en dat ze al half hadden afgebrand. Patroklos liet het vuur doven, en toen stormde hij

naar de andere schepen. De Trojanen gaven niet op, ze weken wel achteruit, maar wilden de schepen niet verlaten, en er volgde een grimmig, meedogenloos treffen. Een voor een moesten al onze helden een vijand te lijf gaan en klein krijgen, een voor een stierven de Trojanen tot het zelfs voor hen te veel werd, en ze begonnen uiteen te vallen en te vluchten, als lammeren die worden achtervolgd door een troep roofzuchtige wolven. De paardenhoeven deden een stofwolk opstijgen naar de hemel toen ze in galop overgingen. Ze vluchtten, te midden van het geschreeuw en geraas, en ze vulden alle wegen tot aan de horizon. En waar de grootste massa heen vluchtte, daar stormde Patroklos op af, schreeuwend en moordend, vele mannen vielen onder zijn handen, vele wagens kantelden met geraas. Maar eigenlijk wilde hij Hektor – in zijn hart was hij stiekem op zoek naar Hektor, voor zijn eigen eer en zijn eigen roem. En toen zag hij hem ineens, tussen de Trojanen die al vluchtend probeerden de gracht weer over te steken, hij zag hem en zette de achtervolging in, hij werd van alle kanten omringd door vluchtende strijders, de gracht zorgde voor oponthoud, die maakte alles moeilijker, de dissels van de wagens van de Trojanen braken en de paarden galoppeerden ervandoor, als kolkende rivieren, maar Hektor, die, die had de behendigheid van een groots strijder, hij bewoog zich door de strijd terwijl hij luisterde naar het geluid van de lansen en het gefluit van de pijlen, hij wist waar hij heen moest, hoe hij zich moest bewegen, hij wist wanneer hij bij zijn vrienden moest blijven en wanneer hij bij ze weg moest gaan, hij wist hoe hij zich moest verstoppen en hoe hij zich moest laten zien: snel als de wind werd hij weggevoerd door zijn paarden – en toen draaide Patroklos zich om en begon de Trojanen terug te jagen naar de schepen, hij sneed hun de weg af en drong ze weer tot aan de schepen, daar wilde

hij ze insluiten en uitroeien – hij raakte Pronoös in zijn borst die niet gedekt werd door zijn schild, hij zag Thestor weggedoken in de wagenbak zitten, als verdoofd, en hij reeg hem aan zijn lans, precies hier bij zijn kaak, de bronzen punt doorboorde zijn schedel, Patroklos hief zijn lans op, alsof hij een vis had gevangen, het lichaam van Thestor werd omhoog gehesen tot over de rand van de wagen, met open mond – en Patroklos raakte Erylaos met een rotsblok midden tussen de ogen, zijn hoofd barstte binnen de helm in tweeën. De held viel op de grond en werd overvallen door de dood die het leven verslindt, en die ook nog dat van Erymas, Amfoteros, Epaltes, Tlepolemos, Echios, Pyris, Ifeus, Euhippos, Polymelos verslond, allemaal door Patroklos' hand – 'Schande!' klonk de stem van Sarpedon, zoon van Zeus en leider der Lyciërs. 'Schande, om te vluchten voor die man, ik zal die man het hoofd bieden, ik wil weten wie hij is.' En hij sprong van zijn wagen. Patroklos zag hem, en ook hij stapte af. Ze stonden tegenover elkaar als twee gieren die elkaar te lijf gaan op een hoge rots, met hun gekromde snavels en hun scherpe klauwen. Langzaam liepen ze op elkaar af. De speer van Sarpedon vloog hoog over de linkerschouder van Patroklos, maar die van Patroklos trof hem recht in de borst, waar het hart zit. Sarpedon viel neer als een grote eik die door mannen met bijlen geveld wordt om als scheepskiel te dienen. Languit lag hij voor zijn strijdswagen, rochelend en met zijn handen graaiend in het bloedige stof. Hij lag te zieltoegen als een dier. Met het laatste beetje leven dat hem nog restte begon hij naar zijn vriend Glaukos te roepen, hij riep hem en smeekte hem: 'Glaukos, laat ze me niet van mijn wapens beroven, verzamel de Lycische strijders, kom me verdedigen, ik zal voor altijd de oorzaak van jullie schande zijn als jullie toestaan dat Patroklos mijn wapens wegneemt. Glaukos!' Patroklos

liep naar hem toe, zette een voet op zijn borst en rukte zijn speer los, waarbij de ingewanden en het hart meekwamen. Zo ontrukte hij in één beweging de bronzen punt en het leven aan dat lichaam. Intussen rende Glaukos radeloos van verdriet rond om alle Lycische leiders en Trojaanse helden te roepen. 'Sarpedon is dood, Patroklos heeft hem gedood, kom gauw zijn wapens verdedigen!' Ze snelden toe, getroffen door de dood van die man die een van de sterkste en meest geliefde verdedigers van Troje was geweest, ze snelden toe en gingen rond zijn lichaam staan, Hektor voorop, en alle anderen, om hem te verdedigen. Patroklos zag ze aankomen, en daarop verzamelde hij ons allemaal, en stelde ons tegenover hen op, schreeuwend dat als we echt de allersterksten waren, dit het moment was om dat te bewijzen. Het lijk van Sarpedon lag daar in het midden. Trojanen en Lyciërs aan de ene kant. Wij Myrmi-donen aan de andere kant. En er volgde een hevig gevecht, om dat lijk en om die wapens.

Aanvankelijk waren de Trojanen ons de baas. Maar toen Patroklos zag hoe zijn vrienden om hem heen neervielen onder de klappen, stormde hij naar de voorste linie, en als een havik die kauwen en spreeuwen op de vlucht jaagt stortte hij zich op de vijand en dwong ze achteruit. Van de aarde weerklonk het kabaal van het brons, van het leer, van de stevige runderhuiden, onder de houwen van zwaarden en tweepuntige lansen. Geen enkele man, hoe oplettend ook, had het lichaam van Sarpedon nog kunnen herkennen, want het was inmiddels van top tot teen bedekt door pijlen en stof en bloed. We vochten maar door rondom dat lijk, onvermoeibaar, als vliegen die in een veestal aanhoudend boven de emmers vol witte melk gonzen. En zo ging het door totdat Hektor iets verrassends deed. Mis-

schien was zijn hart bevangen door angst, ik weet niet. We zagen hoe hij op zijn wagen sprong, ons de rug toekeerde en vluchtte, de anderen toeschreeuwend hem te volgen. En inderdaad volgden ze hem allemaal, en lieten ze het lijk van Sarpedon en het slagveld achter zich. *Er was iets wat ik niet begreep.* Ze vluchtten naar hun stad; een paar uur daarvoor stonden ze nog op onze schepen om onze hoop in brand te steken, en nu vluchtten ze naar hun stad. We hadden ze moeten laten gaan. Dat was wat Achilles gezegd had. Verjaag ze van de schepen, maar dan moet je stoppen en terugkeren. We hadden ze moeten laten gaan. Maar Patroklos kon niet stoppen. Groot was de moed in zijn hart. En helder het lot van de dood dat hem wachtte.

Hij zette de achtervolging in, en hij sleepte ons allemaal met zich mee. Hij bleef maar doden, terwijl hij richting de muren van Troje snelde: Adrestos, Autonoös, Eheklos, Perimos, allemaal geveld door zijn slagen, en daarna Epistor, Melanippos, Elastos, Moullos, Pylartes, en toen hij bij de Skaeïsche Poort aankwam wierp hij zich in zijn vaart op de toren, een keer, en toen nog een keer, en toen weer opnieuw, steeds werd hij teruggestoten door de glanzende schilden van de Trojanen, en nog een vierde keer, voor hij zich gewonnen gaf. Ik keek om me heen, op dat moment, om Hektor te zoeken. Hij leek te aarzelen of hij het leger binnen de muren zou laten terugtrekken of door zou gaan met vechten. Nu weet ik dat er geen twijfel heerste in zijn hoofd, maar enkel het instinct van een groot strijder. Ik zag dat hij gebaarde naar Kebriones, zijn wagenbestuurder. Toen zag ik dat zijn wagen zich naar het hart van de strijd spoedde. Ik zag Hektor rechtop in de wagen staand tussen de strijders door rijden zonder zelfs maar de moeite te nemen ze te doden, hij baande zich gewoon een weg door het gedrang en ging recht op Patroklos af: daar wilde hij naartoe. Patroklos

had het door, en hij sprong van zijn wagen. Hij bukte zich om een witte, puntige steen van de grond te rapen. En toen de wagen van Hektor op schootsafstand was, gooide hij de steen met alle kracht die hij in zich had. Hij raakte Kebriones, de wagenbestuurder die de leidsels in handen hield, hij raakte hem midden op zijn voorhoofd, het bot brak, de ogen vielen op de grond in het stof, en daarna viel de man zelf ook van de wagen. 'Wat een souplesse,' riep Patroklos spottend, 'weet je wel dat je een geweldige visser zou zijn, Kebriones, als je net zo lenig in het water zou duiken als je van die wagen weet te duiken? Wie heeft er ooit gezegd dat Trojanen geen goede zwemmers zijn?' Hij lachte. En toen zag hij Hektor tegenover zich staan. Zoals twee uitgehongerde leeuwen elkaar op een berg razend te lijf gaan om een neergeveld hert, zo begonnen die twee te vechten om het lijk van Kebriones. Hektor had de dode bij het hoofd vastgepakt en liet hem niet los. Patroklos had hem bij de voeten vastgegrepen en probeerde hem weg te slepen. Rondom hen ontstond een woest gevecht, Trojanen tegen Achaeërs, allemaal om dat lijk.

We vochten urenlang, rondom die man die inmiddels in het stof lag, zijn wagens en paarden en alles wat zijn leven was geweest vergeten. Toen we er eindelijk in slaagden de Trojanen terug te dringen, grepen enkelen van ons het lijk vast en sleepten het ver van het gedrang, om het te beroven. Maar Patroklos bleef in het hart van de strijd. Hij was niet meer te stoppen. Drie keer stortte hij zich op de Trojanen, schreeuwend met een angstwekkende stem, en negen mannen doodde hij. Maar toen hij voor de vierde keer naar voren stormde, gelijk een god, op dat moment, Patroklos, zagen we ineens allemaal het einde van je leven verschijnen. Het was Euforbos die je tussen je schouders raakte, midden in je rug. Hij kwam aanstormen op zijn wagen, zich een weg

banend in het gewoel, overal hing stof, een enorme stofwolk, je zag hem niet aankomen, hij dook als het ware uit het niets op, plotseling, achter je, en jij kon hem niet zien, maar ik zag hem wel, van dichtbij plantte hij zijn lans in je rug... *herinner je je Euforbos nog, Patroklos, herinner je je dat we hem in de strijd zagen en dat we zijn schoonheid opmerkten, zijn lange haar tot over de schouders, was hij niet de mooiste van allemaal?* ...Hij raakte je midden in je rug, en toen ging hij er meteen vandoor en verschuilde zich tussen de zijnen, uit angst voor wat hij gedaan had.

Patroklos stond roerloos, verbijsterd. Zijn ogen rolden naar achteren, zijn benen droegen nog steeds zijn o zo mooie lichaam, maar ze voelden het niet meer. Ik herinner me zijn hoofd, hoe het naar voren klapte, na die stoot, en hoe de helm in het stof viel, die helm, ik had nooit gedacht dat ik die nog eens onder het stof en het bloed op de grond zou zien liggen, de helm die het hoofd en het prachtige gezicht van Achilles bedekt had, die goddelijke man, die helm zag ik over de grond rollen, tussen de paardenhoeven, in het stof en het bloed.

Patroklos zette een paar stappen, hij zocht iets wat hem kon verbergen of redden. Hij wilde niet sterven. Rondom hem was alles stil blijven staan. *Sommige manieren van sterven zijn rituelen, maar dat kunnen jullie niet begrijpen. Niemand hield Hektor tegen toen hij naar hem toe liep. Dat kunnen jullie niet begrijpen.* In het gedrang liep hij naar hem toe, zonder dat iemand van ons hem wist tegen te houden, hij ging vlak bij hem staan en doorboorde toen zijn buik met de lans. En Patroklos stortte ter aarde. We zagen allemaal hoe hij deze keer wel ter aarde stortte. En toen zagen we hoe Hektor zich over hem heen boog, hem in de ogen keek en tegen hem sprak, in die ijzingwekkende stilte. 'Patroklos, jij dacht dat je hier mijn stad kon komen verwoesten, hè? Je

verbeelde je dat je naar huis zou gaan met je schip vol Trojaanse vrouwen en rijkdommen. Nu weet je dat Troje wordt verdedigd door sterke mannen, en dat de sterkste van allemaal Hektor heet. Jij bent nu helemaal niets meer, je bent voer voor de gieren. Je zult niet veel hebben aan je vriend Achilles, hoe sterk hij ook is. Hij was het, hè, die je hierheen heeft gestuurd, hij was het die tegen je heeft gezegd: "Niet terugkeren, Patroklos, voordat je Hektors borst hebt opengereten en zijn chiton met bloed hebt bevlekt." En jij, stommeling, jij hebt naar hem geluisterd.'

Patroklos was stervende. Maar hij vond nog de kracht om te praten. 'Je kunt nu wel trots zijn, Hektor, omdat je me hebt verslagen. Maar feit is dat het mijn lot was om te sterven. De goden hebben me gedood, en Euforbos als eerste van de mensen. Jij, die nu een eind aan mijn leven maakt, jij bent pas de derde, Hektor. Je bent pas de laatste van degenen die me gedood hebben. En luister nu naar me, en vergeet niet wat ik je te zeggen heb. Jij bent een wandelende dode, Hektor. Niets kan je gruwelijke lot van je afnemen. Het beetje leven dat je nog hebt zal Achilles van je weg komen rukken.'

Toen omhulde de sluier van de dood hem. Zijn ziel vloog weg naar Hades, wenend om zijn verloren kracht en jeugd.

Hektor zette zijn voet op Patroklos' borst en trok zijn bronzen lans uit de wond. Het lichaam kwam omhoog en viel toen opengereten terug in het stof. Hektor bleef ernaar staan kijken. Hij zei iets, met zachte stem. Toen, alsof hij door razernij werd gegrepen, wilde hij Automedon te lijf gaan, en hij zou hem gedood hebben als Automedon niet op tijd was weggevoerd door de snelle paarden, de paarden die de goden aan Achilles hadden gegeven, die voerden hem weg van de klauwen van Hektor, van zijn woede en van de dood.

Ik stierftwee jaar later, tijdens de reis waarop ik probeerde terug te keren naar huis, vanuit Troje. Neoptolemos was degene die mijn lijk verbrandde. Hij was de zoon van Achilles. Nu rusten mijn beenderen in een land waarvan ik de naam niet eens weet. Misschien is het maar goed dat het zo gegaan is. Ik zou er toch nooit in geslaagd zijn om echt terug te keren van daar, van die oorlog, van dat bloed, en van de dood van twee jongens die ik niet heb weten te redden.

ANTILOCHOS

De eerste die doorhad dat Patroklos dood was, was Menelaos. Hij rende naar hem toe en stelde zich naast zijn lijk op met zijn lans en zijn schild voor zich, klaar om eenieder die in de buurt kwam te doden. Euforbos kwam eraan, degene die Patroklos als eerste geraakt had: hij wilde zijn roem oogsten. Maar Menelaos schreeuwde hem toe: 'Blijf uit de buurt, als je niet wilt sterven! Je weet wat je broer is overkomen toen hij me uitdaagde, hij is niet op zijn benen naar huis gekeerd om zijn vrouw en zijn ouders vreugde te brengen. Ik zal ook jou je kracht ontnemen, als je niet maakt dat je wegkomt.' Euforbos was de mooiste van alle Trojanen, hij had prachtige krullen die op zijn hoofd waren samengesnoerd met gouden en zilveren spelden. Hij schreeuwde naar Menelaos dat hij zijn broer zou wreken en gooide zijn speer naar hem toe; de bronzen punt brak af op het schild en vervolgens sprong Menelaos op hem af en plantte hem zijn lans in de keel, waarna hij er met zijn volle gewicht op duwde. De punt drong dwars door de zachte hals heen en Euforbos' haar werd nat van het bloed. Hij stortte ter aarde als een jonge, mooie, sterke olijfboom, vol witte bloesems, die plotseling wordt geveld door een bliksemschicht in de storm.

Menelaos bukte zich om zijn wapens af te nemen, toen hij merkte dat Hektor woest op hem af kwam rennen, met een angstaanjagende kreet. Hij werd bang en liet het lijk van Patroklos in de steek, hij begon achteruit te lopen en keek om zich heen op zoek naar iemand die hem kon helpen. Hij zag Ajas en begon te schreeuwen: 'Patroklos is dood, Ajas,

en Hektor is zijn wapens aan het roven, laten we hem verdedigen, vecht samen met mij.' En Ajas draaide zich om en was diep getroffen. Hij snelde Menelaos te hulp. Ze renden terug naar Patroklos en zagen dat Hektor hem zijn roemrijke rusting had afgenomen en nu het zwaard had vastgepakt om zijn hoofd af te hakken, en het lijk vervolgens daar achter te laten als voer voor de honden. Ajas stortte zich op hem, zo vurig dat Hektor zijn prooi in de steek liet en zich terugtrok tussen de zijnen. Ajas boog zich over het lijk van Patroklos en bedekte hem met zijn immense schild in de vorm van een stier; hij stond daar als een leeuwin naast haar jongen wanneer ze jagers ruikt.

De Trojanen hadden gemerkt dat Hektor was gevlucht voor Ajas, en ze keken hem verward aan, ik weet nog dat ik Glaukos tegen hem hoorde schreeuwen: 'Je bent een lafaard, Hektor, je hebt Ajas niet het hoofd geboden omdat hij sterker is dan jij, en nu heb je het lijk van Patroklos aan hem overgelaten, dat een kostbare krijgsbuit zou zijn geweest voor ons!' Toen deed Hektor iets wat niemand ooit zal vergeten. Hij rende naar zijn mannen die het wapentuig van Patroklos naar de stad vervoerden, als een trofee, hij hield ze tegen, trok zijn eigen rusting uit en hulde zich in dat onsterfelijke wapentuig dat Achilles aan zijn vriend had gegeven opdat deze zich in de strijd zou begeven. Hij trok het aan, en het werd het zijne, het onsterfelijke wapentuig van Achilles, Hektors lichaam in dat tuig, hij leek geschapen te zijn voor dat tuig, en plotseling straalde hij van kracht en vechtlust, stralend liep hij langs al zijn strijders, fonkelend in de rusting die hen jarenlang van schrik had vervuld, en die hij nu langs hun ogen liet glijden. Ze keken hem verbijsterd aan, Glaukos, Medon, Thersilochos, Asteropaios, ze zagen hem verrukt voorbijkomen, Deisenor, Hippothoös, Forkys, Chromios, Ennomos. En Hektor schreeuwde hun

toe: 'Vecht samen met mij, bondgenoten van talloze stammen, ik zeg jullie dat hij van de Trojanen die erin slaagt het lijk van Patroklos weg te slepen en Ajas terug te drijven, dat lijk met mij zal delen. Hem zal dezelfde krijgsroem ten deel vallen als mij.' En vol razernij stormden ze allemaal op de Achaeërs af.

Ajas zag hen aankomen en begreep dat hij noch Menelaos die meute het hoofd zou kunnen bieden. Dus begon hij om hulp te roepen, waarop als eerste Idomeneus, vervolgens Meriones en Ajas van Oïleus, en andere dapperen hem hoorden en hem te hulp kwamen. De Trojanen gingen massaal in de aanval, allemaal achter Hektor aan. Rondom Ajas stelden de Achaeërs zich eensgezind op, beschermd door hun bronzen schilden. De eerste golf Trojanen drong hen naar achteren, zodat ze gedwongen waren het lijk van Patroklos in de steek te laten. Maar Ajas leidde zijn mannen in de tegenaanval tot ze er opnieuw in slaagden het lijk uit handen van de Trojanen te trekken. Het was een gruwelijk gevecht, een angstaanjagende strijd. Uitputting en zweet maakten zich meester van benen en knieën, en voeten en handen en ogen van al diegenen die elkaar rondom dat lijk te lijf gingen. Van alle kanten graaiden strijders naar Patroklos' lijk en trokken eraan, het leek wel een dierenhuid die wordt uitgerekt om hem te laten drogen. Patroklos...

En al die tijd wist Achilles het nog niet eens, dat zijn geliefde vriend dood was. Zijn tent was ver weg, bij de zwarte schepen, en Patroklos had zijn dood gevonden bij de muren van Troje. Achilles kon het niet weten. Ik zie hem voor me, daar in zijn tent, nog altijd in de veronderstelling dat Patroklos wel zo zou terugkomen, nadat hij die Trojanen had verjaagd, en dat hij hem dan zijn wapenrusting zou teruggeven, en dat ze dan samen zouden eten, en... en terwijl hij al die dingen dacht, precies op datzelfde moment, was

Patroklos allang een lijk waar van alle kanten om werd gevochten, en om hem heen maakten de strijders elkaar af, en schitterden de scherpe lansen, en botsten de bronzen schilden met veel kabaal. *Dat zou men moeten leren, over het verdriet: het is een kind van Zeus. En Zeus is een kind van Kronos.*

En dat verhaal van Xanthos en Balios? Tja, over verdriet gesproken... Dat waren de onsterfelijke paarden van Achilles, en ze hadden Patroklos naar de strijd gevoerd. Nou, toen Patroklos was gevallen, bracht Automedon ze ver van het gedrang, hij was van plan ze in veiligheid te brengen door ze tot aan de schepen te laten galopperen. Maar toen ze midden op de vlakte waren, bleven die paarden zomaar ineens staan, ze verroerden zich niet meer, omdat hun hart was gebroken van verdriet om de dood van Patroklos. Hij probeerde ze weer aan het lopen te krijgen, Automedon, hij sloeg ze met de zweep en smeekte ze met lieve woordjes, maar ze wilden van geen terugkeer naar de schepen weten, ze bleven onbeweeglijk staan, als een stenen zuil op het graf van een mens, terwijl ze met hun neus over de grond streken, en huilden, gloeiende tranen huilden ze uit hun ogen, zo luidt de legende. Ze waren niet geboren om te lijden onder ouderdom of dood, ze waren immers onsterfelijk. Maar ze hadden aan de zijde van de mens gereden, en nu leerden ze van hem het verdriet; want er is niets op aarde, niets wat ademt of loopt, niets wat zo ongelukkig is als de mens. Toen begonnen de twee paarden ineens weer te galopperen, maar dan richting de veldslag. Automedon probeerde ze om te draaien, maar er was geen houden aan, ze begonnen door het strijdgewoel te dwalen, zoals ze tijdens het gevecht zouden hebben gedaan, snap je? Maar Automedon stond in zijn eentje op de strijdswagen, hij moest de leidsels in de hand houden, hij kon natuurlijk geen wapens vastpakken, en dus

kon hij niemand doden, die paarden brachten hem naar de strijders, midden in het gevecht, maar feit is dat hij niet kon vechten, feit is dat het een dolgedraaide wagen leek, die als een wind over het gevecht streek, zonder slag of stoot, onzinnig en prachtig.

Toen begrepen de Achaeërs dat ze die veldslag aan het verliezen waren. Sommigen van hen, zoals Idomeneus, verlieten het strijdperk zelfs, en gaven zich gewonnen. De anderen waren van plan om terug te keren naar de schepen, maar zonder te stoppen met vechten, en in een poging om het lijk van Patroklos mee te voeren. Iemand opperde ook dat het een goed idee zou zijn om Achilles op de hoogte te gaan brengen van wat er gebeurd was, en iedereen was het daarmee eens, alleen wisten ze niet wie ze moesten sturen, ze hadden daar strijders nodig, en daarbij wilde misschien niemand echt degene zijn die Achilles het bericht over de dood van Patroklos zou brengen. Uiteindelijk kozen ze een jongen op wie Achilles gesteld was, en die op dat moment ver van het lijk van Patroklos stond te vechten. En die jongen was ik.

Ik heet Antilochos, ik ben een van de zonen van Nestor. Toen mijn vader vertrok naar de Trojaanse oorlog was ik nog te klein om met hem mee te gaan. Dus bleef ik thuis. Maar vijf jaar later heb ik, zonder iets tegen mijn vader te zeggen, een schip genomen en ben ik naar het strand van Troje gevaren. Ik stelde me voor aan Achilles, en ik vertelde hem de hele waarheid, dat ik was weggelopen om aan zijn zijde te komen vechten. Mijn vader zal me vermoorden, zei ik. Achilles bewonderde mijn moed en mijn schoonheid. Je vader zal trots op je zijn, zei hij tegen me. En zo was het ook. Ik werd een van hen, en met de waanzin van een jongen vocht ik in die oorlog aan hun zijde. Tot op de dag dat ik, midden in het gevecht, Menelaos zag komen aanrennen, hij moest uitgerekend mij hebben, en toen hij bij me was keek

hij me in de ogen en zei: 'Patroklos is dood, Antilochos, ik wou dat ik je die boodschap nooit had hoeven vertellen, maar de waarheid is dat Patroklos dood is, gedood door de Trojanen.' Ik kon geen woord uitbrengen, ik barstte alleen maar in huilen uit, ter plekke, midden in het strijd-gewoel. Ik hoorde de stem van Menelaos tegen me schreeuwen: 'Je moet naar de schepen rennen en naar Achilles gaan, en hem zeggen dat Patroklos dood is, en dat hij iets moet doen omdat we proberen zijn lijk in veiligheid te brengen, maar de Trojanen zitten ons op de nek en ze zijn te sterk voor ons. Ga, haast je.' En ik ging. Ik trok mijn rusting uit om lichter te zijn, en ik rende de vlakte over, terwijl de tranen me over de wangen bleven stromen. Toen ik bij de schepen aankwam trof ik Achilles aan, hij stond naar de horizon te turen en probeerde uit te maken wat er gebeurde in de strijd. Ik bleef voor hem staan. Ik weet niet waar ik keek toen ik begon te zeggen: 'Achilles, zoon van de dappere Peleus, er is iets gebeurd wat nooit had mogen gebeuren, en ik moet je het nieuws brengen. Patroklos is dood, en de Achaeërs vechten rond zijn naakte lichaam, omdat Hektor zijn wapentuig heeft geroofd.' Een donkere nevel van droefheid omhulde de held. Hij liet zich op de grond vallen, en met beide handen greep hij het stof en strooide het over zijn hoofd en zijn mooie gezicht. Uit de tenten kwamen de oorlogsslavinnen aanrennen, en ze begonnen om hem heen te krijsen van verdriet, terwijl ze zich op de borst sloegen en op hun knieën zakten. Achilles snikte. Ik boog me over hem heen en nam zijn handen in de mijne, want ik wilde niet dat hij zichzelf zou doden, met die handen van hem en een scherp wapen. Hij slaakte een gruwelijke kreet, en begon zijn moeder aan te roepen. 'Moeder! Ik had je gevraagd om de Achaeërs te laten lijden, om hen te laten boeten voor het onrecht dat ze mij hadden

aangedaan, maar hoe kan ik nu gelukkig zijn, nu ik voorgoed hem verloren heb die ik boven al mijn strijd vrienden eerde, en die ik liefhad als mezelf! Ver van zijn vaderland is hij gestorven en ik was niet bij hem om hem te beschermen. Ik zat immers in mijn tent? Ik zat bij mijn schip, als een nutteloze last voor de aarde. Terwijl hij stierf en velen sterven onder de klappen van Hektor, zat ik hier maar wat te zitten, ik, die van alle Achaeërs de beste ben in de strijd... Ach, mocht de toorn maar voorgoed verdwijnen uit het hart van de mensen, de toorn die in staat is om zelfs de verstandigste mensen razend te maken door zoeter dan honing in hun geest te vloeien, en zich vervolgens als rook te verbreiden in hun hoofd. Ik moet mijn wrok zien te vergeten. Ik moet hier weggaan, op zoek naar de man die mijn geliefde vriend heeft gedood. Daarna zal ook ik sterven, dat weet ik, moeder, maar eerst wil ik die man met mijn lans het leven benemen, en zoveel dood om me heen zaaien dat de vrouwen van Troje zullen terugverlangen naar de tijd waarin deze oorlog zonder mij werd uitgevochten.' Die dingen schreeuwde hij, al huilend, maar hij bleef daar languit in het stof liggen. Dus zei ik tegen hem: 'Sta op, Achilles, de Achaeërs hebben je nu nodig. Ze proberen het lichaam van Patroklos te beschermen tegen de Trojanen, maar de strijd is grimmig, en velen vinden de dood. Hektor is razend, hij wil dat lijk hebben, hij wil het hoofd ervan afhakken om het op een paal te steken en het als een trofee in de lucht te heffen. Wacht niet langer, Achilles, het zou toch een schande zijn als je toestaat dat Patroklos als voer voor de Trojaanse honden eindigt?' Achilles keek me aan. 'Hoe kan ik nou terugkeren in de strijd?' zei hij. 'Mijn wapens zijn in handen van de Trojanen, en het is ondenkbaar dat ik zou moeten vechten met wapens die me onwaardig zijn. Welke held zou dat ooit doen? Hoe zou ik dat ooit kunnen doen?' Daarop zei ik

hem: 'Ik weet het, je wapens zijn in handen van Hektor, maar sta dan zó op, zonder wapens, en laat je zien aan de Trojanen, zodat de schrik hen om het hart zal slaan en onze mannen wat lucht krijgen.' En toen stond Achilles op. En hij liep richting de wal aan de gracht, de strijd tegemoet. We zagen onze mannen die terug kwamen rennen, terwijl ze het lijk van Patroklos hoog boven zich tilden, en Hektor die hun op de hielen zat, met zijn mannen, en hen zonder mededogen najoeg, het was alsof ze een kadaver hadden weggenomen van een uitgehongerde leeuw, de beide Ajan-ten probeerden hem op afstand te houden, en hij kwam elke keer weer bij hen terug, als een brand die plotseling opblaait en een stad bedreigt. Achilles bleef staan op de hoogste rand van de gracht. Hij had geen wapens om, maar hij straalde als een vlam, als een vergulde nevel. Hij keek naar de strijd en slaakte toen een luide kreet, als trompetgeschal. De Trojanen bleven als versteend staan, de paarden met prachtige manen begonnen te steigeren omdat ze de geur van de dood roken. Driemaal schreeuwde Achilles. En driemaal sloeg de Trojanen de schrik om het hart. We zagen hoe ze de wagens wendden en ervandoor gingen, weg van de strijd, verteerd door angst.

Toen onze mannen het lichaam van Patroklos op een baar legden, eindelijk in veiligheid, liep Achilles ernaartoe. Hij legde zijn handen op de borst van zijn geliefde vriend, zachtjes legde hij die handen die gewend waren om te doden op Patroklos' borst, en hij begon te jammeren, zonder ophouden, als een leeuwin wier welpen diep in het bos door een jager zijn geroofd.

AGAMEMNON

Ze beweenden dat lijk de hele nacht. Ze hadden het bloed en het stof eraf gewassen, en in de wonden hadden ze een heel fijne zalf gesmeerd. Opdat hij zijn schoonheid niet zou verliezen, hadden ze ambrosia en nectar in zijn neusgaten laten druppelen. Daarna hadden ze het lichaam op de doodsbaar gelegd, gehuld in een dunne linnen doek, en bedekt met een wit kleed. *Patroklos. Hij was nog maar een jongen, ik weet niet eens zeker of hij wel een held was. Nu hadden ze een god van hem gemaakt.*

De zon kwam op, boven hun gejammer, *en daarmee begon de dag die ik me voor altijd zou herinneren als de dag van mijn einde.* Ze brachten Achilles de wapens die de beste vaklui die nacht met goddelijke vaardigheid voor hem hadden gemaakt. Ze legden de wapens voor hem neer. Achilles zat met zijn armen om het lichaam van Patroklos geslagen te snikken. Hij richtte zijn blik op de wapens. En toen schitterde er een onheilspellende gloed in zijn ogen. Het was een wapenrusting zoals niemand ooit had gezien of gedragen. Hij leek te zijn gemaakt door een god voor een god. *Het was een verleiding waaraan Achilles nooit had kunnen weerstaan.*

Dus stond hij op, eindelijk, hij liet dat lijk los en terwijl hij schreeuwend met grote passen tussen de schepen door beende, riep hij de strijders bijeen. Ik begreep dat onze oorlog daar beslist zou worden toen ik zelfs de stuurliu van onze schepen zag komen aanrennen, en de proviandmeesters uit de keukens, mensen die normaal nooit bij de vergaderingen waren. Maar die dag kwamen ook zij erbij, en verdrongen ze zich om de helden en de vorsten, om te

vernemen wat hun eigen lot zou zijn. Ik wachtte tot iedereen was gaan zitten. Ik wachtte tot Ajas kwam, en tot Odysseus zijn plaats innam, op de voorste rij. Ik zag ze aankomen, strompelend vanwege hun wonden. Toen, als laatste, ging ik de vergadering binnen.

Achilles stond op. Iedereen zweeg. 'Agamemnon', zei hij. 'Het was niet zo'n geweldig idee van jou en mij om ruzie te maken om een meisje. Was ze maar meteen gestorven toen ze op mijn schip stapte, dan zouden talloze Achaeërs niet hun tanden in de onmeetbare aarde hebben gezet terwijl ik ver weg zat, gevangen door mijn toorn. Hoe het ook zij, het wordt tijd om ons hart tot bedaren te brengen en het verleden te vergeten. Ik laat nu mijn toorn varen en werp me weer in de strijd. Verzamel jij de Achaeërs en spoor ze aan met mij te vechten, het moet maar eens afgelopen zijn met die Trojanen die naast onze schepen slapen.'

Van alle kanten begonnen de strijders te juichen. In dat enorme kabaal nam ik het woord. Ik bleef op mijn plaats zitten en vroeg of ze stil wilden zijn. Ik, de koning der koningen, moest vragen of ze stil wilden zijn. Toen zei ik: 'Veel verwijten hebben jullie me gemaakt omdat ik die dag het eergeschenk van Achilles heb afgenomen. En nu weet ik dat het fout was. Maar maken niet zelfs de goden fouten? Verblindings is lichtvoetig en raakt de grond niet, maar loopt in de hoofden der mensen en veroorzaakt hun ondergang; en ze neemt hen, een voor een, wanneer ze er zin in heeft. Mij heeft ze die dag genomen, en ze heeft me van mijn verstand beroofd. Nu wil ik die fout goedmaken door je eindeloze geschenken aan te bieden, Achilles.'

Hij luisterde naar me. Toen zei hij dat hij mijn geschenken aanvaardde, maar niet die dag, die dag moesten we ons in de strijd werpen zonder nog meer tijd te verliezen, aangezien hem een grootse onderneming wachtte. Hij was zo waan-

zinnig belust op oorlog dat hij geen uur meer had kunnen wachten.

Daarop kwam Odysseus overeind. 'Achilles', zei hij. 'Je kunt een leger niet de strijd in sturen zonder het eerst te laten eten. De hele dag zullen ze moeten vechten, tot aan zonsondergang; en alleen iemand die heeft gegeten en gedronken kan de strijd volhouden met vastberaden gemoed en sterke leden. Luister naar me: stuur de strijders terug naar de schepen om zich een maaltijd te bereiden. En intussen laten we Agamemnon zijn geschenken brengen, hier, midden in de vergadering, zodat iedereen ze kan zien en bewonderen. En laat Agamemnon dan in ieders bijzijn op plechtige wijze zweren dat hij niet heeft geslapen met Briseïs, zoals mannen en vrouwen gewoon zijn te doen. Dan kun je met een gerust gemoed de strijd in gaan. En jij, Agamemnon, organiseert een uitgebreide maaltijd in je tent, voor Achilles, zodat hij volledige voldoening krijgt. Het is een koning waardig vergiffenis te vragen, als hij iemand heeft gekrenkt.'

Zo sprak hij. Maar Achilles wilde er niets van weten. 'De aarde ligt bedekt met de doden die Hektor achter zich gezaaid heeft, en jullie willen gaan eten? We eten wel bij zonsondergang, ik wil dat dit leger hongerig gaat vechten. Patroklos is een lijk en wacht op wraak: ik zeg jullie dat er eten noch drinken door mijn keel zal gaan voordat ik hem gewroken heb. Geschenken en maaltijden kunnen me niets schelen, op dit moment. Ik verlang naar bloed, en doodslag, en gekerm.'

Dat zei hij. *Maar Odysseus was niet iemand die zich zomaar liet ompraten. Een ander zou zijn hoofd hebben gebogen, dat zou ik gedaan hebben, maar hij niet.* 'Achilles, beste van alle Achaeers, jij bent sterker dan ik in het hanteren van de lans, dat is zeker, maar ik ben verstandiger dan jij, want ik ben oud en ik

heb veel gezien. Luister naar mijn raad. Het zal een zware strijd worden, en er wachten ons grote inspanningen voor we die strijd kunnen winnen. Het is goed dat we onze doden bewenen, maar moeten we dat doen via onze maag? Is het niet ook ons goed recht om bij te komen van de vermoeienissen, en onze kracht te hervinden met voedsel en wijn? Hij die sterft begraven we met sterke geest, en we bewenen hem van dageraad tot zonsondergang. Maar daarna moeten we aan onszelf denken, zodat we weer vol vuur achter de vijand aan kunnen gaan, zonder oponthoud, zonder verpozing, in onze bronzen rusting. Daarom beveel ik dat niemand de strijd in gaat voor hij heeft gegeten en gedronken. Daarna zullen we ons allemaal samen op de Trojanen storten en de grimmige strijd weer aanwakkeren.'

Dat zei hij. En ze gehoorzaamden hem. En ook Achilles gehoorzaamde hem. Odysseus nam enkele jongemannen mee naar mijn tent. Een voor een droeg hij de geschenken naar buiten die ik had beloofd: ketels, paarden, vrouwen, goud. En Briseïs. Hij bracht alles naar het midden van de vergadering en keek me toen aan. Ik stond op. Ik werd gek van de pijn in mijn gewonde arm, maar ik stond op. Ik, de koning der koningen, hief mijn armen naar de hemel en in ieders bijzijn moest ik deze woorden zeggen: 'Ik zweer, ten overstaan van Zeus, en de Aarde en de Zon, en de godinnen der Wraak, dat ik nooit een hand heb uitgestoken naar dit meisje dat Briseïs heet, noch ooit het bed met haar heb gedeeld. Ze is steeds in mijn tent gebleven, en nu geef ik haar ongeschonden terug. Mogen de goden me vreselijk lijden bezorgen als ik niet de waarheid heb gesproken.'

Ik loog niet. Ik had dat meisje wel genomen, maar niet haar hart. Ik zag haar huilen boven het lijk van Patroklos, en ik hoorde haar dingen zeggen die ik nog nooit van haar gehoord had. 'Patroklos, je lag me zo na aan het hart! Ik heb

je levend achtergelaten, en nu vind ik je dood terug. Er komt nooit een eind aan mijn verdriet. Ik heb mijn man zien sterven, verscheurd door de lans van Achilles, en ik heb al mijn broers zien sterven voor de muren van mijn stad. En toen ik hen beweende heb jij me getroost, en zei je dat je me zou meenemen naar Fthia en dat Achilles me daar tot zijn vrouw zou maken, en dat we allemaal samen de bruiloft zouden vieren, in vreugde. Die vriendelijkheid beween ik nu door jou te bewenen, Patroklos.' En snikkend omhelsde ze dat lichaam, terwijl de andere vrouwen luid jammerden.

Achilles wachtte tot het leger de maaltijd had genuttigd. Hijzelf weigerde enig voedsel of wijn aan te raken. Toen de mannen terugkeerden uit de tenten en van de schepen, klaar voor de strijd, trok hij zijn nieuwe wapentuig aan. De mooie scheenbeschermers, met zilveren enkelbanden; het borstkuras dat zijn bovenlichaam omhulde; het zwaard dat om zijn schouder hing; de helm, op zijn hoofd, fonkelend als een ster. En de lans, de beroemde lans die zijn vader hem had gegeven om helden te doden. Als laatste nam hij zijn schild; het was groot en sterk, en het verspreidde een gloed als die van de maan. De hele kosmos was erin gesmeed: de aarde en de wateren, de mensen en de sterren, de levenden en de doden. *Wij vochten met wapens in de hand – die man ging de strijd in met de hele wereld in zijn vuist.*

Ik zag hem stralend als de zon op zijn strijdswagen stappen, en tegen zijn onsterfelijke paarden schreeuwen dat ze hem naar zijn wraak moesten brengen. Hij was kwaad op ze omdat ze Patroklos niet aan de dood hadden weten te onttrekken door weg te rennen uit de strijd. Daarom stond hij tegen ze te schelden en te tieren. En het verhaal wil dat ze hem antwoord gaven, ze lieten hun snuit zakken en trokken aan de leidsels, en antwoordden hem met een men-

selijke stem. Ze zeiden: we zullen snel als de wind rennen, Achilles, maar sneller dan wij rent jouw lot, de dood tegemoet.

DE RIVIER

Ik had jarenlang oorlog gezien, want een rivier stroomt niet blind tussen de mensen door. En jarenlang had ik gejammer gehoord, want een rivier stroomt niet doof langs de plek waar mensen sterven. Immer onaangedaan had ik de schitteringen van die wrede vete naar de zee gebracht. Maar die dag werd het bloed, en de wreedheid, en de haat me te veel. Op de roemrijke dag van Achilles kwam ik vol walging in verzet. Als je niet bang bent voor sprookjes, luister dan maar.

Bij het ochtendgloren stelden de twee reusachtige legers zich tegenover elkaar op, voor de wal van de Achaeërs. Ik zag talloze bronzen wapenrustingen fonkelen in het licht van de eerste zonnestralen. Achilles stond voor zijn mannen, in zijn nieuwe, indrukwekkende, goddelijke wapentuig. En in de voorste linie, voor de Trojanen, stond Aeneas, zoon van Anchises. Hij kwam dreigend naar voren, knikkend met zijn machtige helm en zwaaiend met zijn bronzen werpspeer. Meer had Achilles niet nodig. Met een sprong verliet hij de gelederen van zijn strijders en ging vlak voor Aeneas staan; hij schuimbekte van woede als een gewonde leeuw, en als een gewonde leeuw was hij belust op wraak en bloed. Hij begon te schreeuwen. 'Aeneas, wat haal je je in het hoofd, wil je me soms uitdagen? Wat denk je eigenlijk, dat Priamos je zijn kroon zal geven als je wint? Hij heeft Hektor toch, en al zijn andere zonen, je denkt toch zeker niet dat hij zijn macht aan jou geeft? Maak dat je wegkomt nu het nog kan. Wij tweeën hebben al eens tegenover elkaar gestaan, en je weet hoe het toen is afgelopen: je wist niet hoe snel je moest wegrennen. Ren deze keer maar meteen weg –

draai je om en ren. En kijk niet meer achterom.'

'Je denkt zeker dat je me bang kunt maken?' antwoordde Aeneas. 'Maar ik ben geen kind, ik ben een held. Er stroomt nobel en goddelijk bloed door mijn aderen, net als door de jouwe. En ik heb geen zin om hier te staan schelden met jou, als een stel kijvende wijven midden op straat, in plaats van helden te midden van het strijdgewoel en het bloedvergieeten. Hou op met praten, Achilles. En vecht.'

Hij omklemde zijn speer en wierp hem. De bronzen punt dreunde tegen het grote, prachtige schild van Achilles. Het was met oneindig vakmanschap gemaakt. Twee lagen brons aan de buitenkant, twee lagen tin aan de binnenkant. En daartussenin een laag goud. De speer van Aeneas drong door het brons heen, maar bleef steken in het goud.

Daarop hief Achilles zijn speer op. Aeneas hield zijn arm met het schild voor zich uit. De bronzen punt schoot razendsnel door de lucht, ging dwars door het schild, vloog rakelings over het hoofd van Aeneas en boorde zich achter hem in de grond. Aeneas stond als versteend van schrik. De worp had hem maar net gemist. Achilles trok zijn zwaard. Met een ijzingwekkende kreet stormde hij naar voren. Aeneas voelde zich verloren. Hij tilde een grote steen op die hij in de buurt zag liggen. Die hief hij omhoog om zich te verdedigen. En ik zag hoe Achilles ineens, als verblind, vaart minderde, alsof er iets in zijn hoofd gebeurde, tot hij verdwaasd bleef staan, met rollende ogen alsof hij iets zocht wat hij was kwijtgeraakt. Aeneas hoefde er niet lang over na te denken. Hij draaide zich om en begon te rennen totdat hij tussen de Trojanen was verdwenen. Dus toen Achilles weer bij zijn positieven kwam, keek hij om zich heen en zag hem nergens meer. De speer die hem op een haartje na gemist had stak nog in de grond, maar Aeneas zelf was er niet meer. 'Dit is tovenarij', mompelde Achilles. 'Aeneas is blijkbaar geliefd

bij een of andere god, dat hij zo kan verdwijnen. Ach, naar de bliksem met hem! Ik hoef me niet met hem bezig te houden. Het wordt tijd dat ik me in de strijd werp.' Zo sprak hij, en hij stortte zich op de Trojanen.

Als eerste doodde hij Ifition, hij trof hem in het hoofd, het hoofd spleet in tweeën, de held viel met geraas en werd overreden door de wielen van de Achaeïsche strijdagens. Daarna doodde hij Demoleon, hij trof hem in de slaap, de bronzen helm was niet sterk genoeg en de punt van de lans maalde zijn hersenen tot moes. De duisternis omhulde de ogen van de held. Daarna doodde hij Hippodamas, terwijl deze doodsbang probeerde te vluchten; midden in de rug getroffen viel hij op de grond, kermend als een dier. De ziel verliet het lichaam van de held. Daarna doodde hij Polydoros, de jongste van Priamos' kinderen, en de meest geliefde. Achilles trof hem midden in de rug, zijn lans doorboorde het lichaam en kwam er aan de voorkant weer uit, de held viel met een kreet op zijn knieën en een donkere wolk omhulde hem. Toen Hektor zijn broertje op de knieën zag zitten, met zijn darmen in de hand, werd hij razend van woede en liet hij alle voorzichtigheid varen. Hij wist dat hij niet in het open veld moest treden, en dat hij Achilles midden in het strijdgewoel moest opwachten, waar hij goed beschermd werd door zijn eigen strijd vrienden. Maar toen hij zijn broer daar zag sterven, op zo'n manier, vergat hij alles en stormde hij schreeuwend naar voren, op Achilles af. Achilles zag hem en er verscheen een triomfantelijke fonkeling in zijn ogen. 'Kom maar, Hektor, kom maar dichterbij', begon hij te schreeuwen. 'Kom maar naar je dood toe!' 'Je maakt me niet bang, Achilles', antwoordde deze. 'Ik weet dat je sterker bent dan ik, maar ook mijn speer is in staat om te doden, net als de jouwe. En het lot zal beslissen wie er gaat sterven.' Toen wierp hij zijn speer, maar de bronzen punt

boorde zich niet veel verderop in de grond. Achilles dacht dat Hektor hem nog in de hand had. Met een vreselijke kreet wierp Achilles zich naar voren, zwaaiend met zijn lans. Maar opnieuw werd zijn blik beneveld, en raakte er iets verloren in zijn hoofd. Driemaal wierp hij zich naar voren, maar als op de tast, alsof hij streed terwijl hij in dichte mist gehuld was. Toen hij weer bij zijn positieven kwam, was Hektor er niet meer – verdwenen te midden van de Trojanen. Woedend ging Achilles alles wat hij tegenkwam te lijf. Hij doodde Dryops, die hij in de hals trof. En Demouchos, die hij eerst in de knie en vervolgens in de buik trof. Laogonos doodde hij met zijn lans, en Dardanos met zijn zwaard. Uit angst viel Tros voor zijn voeten op de knieën neer, smekend om medelijden. Hij was nog maar een jongen, even jong als Achilles. Achilles doorstak zijn lever met zijn zwaard, de lever stulpte naar buiten en het donkere bloed gutste uit het lichaam van de held. Moulios doodde hij met een stoot door het oor, de bronzen punt doorboorde het hoofd en kwam onder het andere oor weer naar buiten. Met zijn zwaard doodde hij Echeklos, wiens schedel hij openspleet. Met de lans trof hij Deukalion in de elleboog; en vervolgens hakte hij hem met zijn zwaard het hoofd af; het merg stroomde uit de wervels, de romp van de held viel op de grond. Met zijn lans stak hij Rhigmos in de buik, en met een stoot in de rug doodde hij diens heraut Areithoös. Hij was als een vuur dat het uitgestrekte woud in lichterlaaie zet, voortgestuwd door een heftige wind. Het bloed stroomde over de donkere aarde. En hij wist niet van ophouden, belust op roem, de handen besmeurd met modder en dood.

Doodsbang vluchtten de Trojanen naar de velden. En toen ze mij zagen, midden in de vlakke, wierpen ze zich als dieren die voor een brand vluchten in mijn wateren om hun heil te zoeken. Achilles kwam tot aan mijn oever, legde daar zijn

lans op de grond en wierp zich, met getrokken zwaard, zelf ook in het water. Hij doodde alles wat binnen zijn bereik kwam. Ik hoorde overal gekerm en gejammer, terwijl mijn wateren zich rood kleurden van het bloed. Ik zag hoe Achilles een voor een twaalf jonge Trojanen oppakte, en ze niet doodde maar naar de kant sleepte, een voor een, als krijgsgevangenen, om ze te offeren voor het lijk van Patroklos. Als bange hertenjongen trok hij ze uit het water, een voor een, om ze later bij de zwarte schepen te doden. Toen draaide hij zich om en wilde hij zich weer in het gedrang storten, om het bloedbad voort te zetten. Hij stond nog op de oever toen hij ineens Lykaon voor zich zag staan: een jongen nog, en zijn vader Priamos had hem net vrijgekocht uit gevangenschap; hij was pas sinds kort teruggekeerd in de strijd. Nu stond hij daar, zonder wapens, hij had alles weggegooid om de rivier te kunnen oversteken, en daar stond hij, onbeschermd en doodsbang. 'Wat zien mijn ogen?' zei Achilles. 'Ik ben je al een keer tegengekomen in de strijd en toen heb ik je levend genomen, om je als slaaf te verkopen op Lemnos. En nu kom ik je hier weer tegen. Zul je zien dat alle Trojanen die ik naar de hel heb gestuurd nu ineens terugkeren. Maar deze keer zul je niet meer terugkeren, Lykaon.' Hij hief zijn lans op om hem een stoot toe te brengen. Maar Lykaon viel op zijn knieën neer en de lans ging rakelings langs zijn rug en boorde zich in de aarde. 'Heb meelij', begon Lykaon te jammeren. 'Ik ben net teruggekeerd in de strijd, en nu sta ik opnieuw voor jou, waarom haten de goden me zozeer? Heb meelij, je hebt mijn broer Polydoros al gedood, spaar mij; van de zonen van Priamos is Hektor degene die je wilt hebben.' Maar Achilles keek hem meedogenloos aan: 'Ellendeling, durf je het met mij te hebben over medelijden? Voordat jullie Patroklos vermoordden had ik nog medelijden, en heb ik vele Trojanen gespaard. Maar

nu... nu zal niemand nog levend aan mijn handen ontkomen. Hou op met dat gejammer. Een man als Patroklos is gestorven, die veel meer waard was dan jij, dus waarom zou jij dan niet moeten sterven? En kijk naar mij, hoe sterk en mooi ik ben, en toch zal ook ik sterven, ooit zal er een dageraad of een zonsondergang of een middaguur getuige zijn van mijn dood. En jij huilt om jouw dood?' Lykaon liet zijn hoofd zakken. Hij strekte zijn armen uit, in een laatste smeekbede. Achilles dreef zijn zwaard tot het gevest in Lykaons lichaam, van boven naar beneden, precies vanaf het sleutelbeen. Lykaon stortte neer. Achilles greep hem aan een voet vast en sleepte hem in mijn wateren. 'Je moeder zal je niet bewenen op je doodsbed', zei hij. 'In plaats daarvan zal deze rivier je naar de zee voeren om je te laten verslinden door de vissen.' Toen begon hij te schreeuwen: 'Jullie gaan er allemaal aan! Deze rivier zal jullie niet redden, ik kom jullie achterna tot aan de muren van Troje. Jullie zullen creperen en allemaal boeten voor wat jullie Patroklos hebben aangedaan.' En hij stapte opnieuw in het water en begon te doden: Asteropaios, en Thersilochos, en Mydon, en Astypylos, en Mnesos, en Thrasios, en Ainios, en Ofelestes. Het was net een tonijnenslacht. En toen begon ik te schreeuwen: 'Ga weg van mij, Achilles, ga weg van mij als je wilt blijven doden. Hou op met al die lijken in mijn prachtige wateren te storten, ik heb niet de kracht om ze allemaal naar zee te voeren. Je vervult me van afgrijzen, Achilles. Hou op of ga weg.' En Achilles antwoordde me: 'Ik ga pas weg als ik ze allemaal gedood heb, rivier.' Dus zat er niets anders voor me op dan een huizenhoge, angstaanjagende golf op te wekken, die zich in de lucht verrees en zich vervolgens om zijn schild krulde en zich over hem uitstortte. Ik zag dat hij iets zocht om zich aan vast te grijpen, er stond een grote, bloeiende olm op de oever, en aan de takken van die boom

greep hij zich vast, maar de golf sleurde zelfs de boom mee, met wortels en al, hij stortte in het water en gooide ook Achilles omver. Daarop krabbelde Achilles overeind met bovenmenselijke kracht, hij slaagde erin zich aan de draaikolken te onttrekken en de oever te bereiken, en hij probeerde te ontsnappen naar de vlakte. Maar ook daar achtervolgde ik hem. Voorbij elke dijk achtervolgde ik hem met mijn wateren, en ik breidde me uit tussen de velden. Hij vluchtte en de grote golf die ik was geworden zat hem op de hielen; en toen hij bleef staan en zich omdraaide stortte ik me over hem uit, maar weer vond hij vaste grond onder zijn voeten en rende hij verder, totdat ik hem op het laatst hoorde schreeuwen, de goddelijke Achilles, die hoorde ik schreeuwen: 'Moeder! Moeder! Komt niemand me dan redden? Waarom heb je dan tegen me gezegd dat ik voor de muren van Troje zou sterven? Had Hektor me dan maar gedood, die de sterkste van allemaal is. Ik ben een held, en een held moet mij doden. Maar nu wil het lot dat ik een zo miserabele dood sterf, omvergeworpen door de rivier als de een of andere berooide varkenshoeder!' Hij rende door het water, terwijl de lijken en de wapens overal rondom hem dreven en kolkten; met een goddelijke kracht rende hij, maar ik wist dat zijn kracht hem niet zou kunnen redden, noch zijn schoonheid, noch zijn prachtige wapenrusting, hij zou op de bodem van het moeras eindigen, onder de modder, en dan zou ik hem bedekken met zand en grind, en dan zou ik voorgoed, voorgoed, zijn ondoordringbare graf vormen. Ik klom in de lucht, in een laatste reusachtige vloedgolf die hem met zich meevoerde, bruisend van het schuim, de lijken en het bloed. Toen zag ik het vuur. Vanaf de vlakte, onverklaarbaar, toverachtig, het vuur. Een muur van vuur die op me af kwam. De olmen, de wilgen, de tamariskenvlogen in brand, de lotus en de bies en de cipres vlogen in brand, de lijken en

de wapens en de mannen vlogen in brand. Ik stopte. Het vuur bereikte me. Wat niemand ooit gezien had, zag iedereen die dag: een rivier in vlammen. Het water kookte, de vissen flitsten doodsbang tussen de gloeiende draaikolken door. Zo zou ik de Trojanen zien vluchten, vele nachten later, toen hun stad in brand stond.

Vanuit mijn bedding, nadat ik verslagen was teruggekeerd tot mijn oorspronkelijke stroom, zag ik Achilles achter de Trojanen aan jagen tot aan de muren van Ilion. Vanaf een toren was Priamos getuige van de nederlaag. Hij liet de poorten openen opdat het hele Trojaanse leger zijn toevlucht kon nemen tot de stad, en hij beval ze weer te sluiten zodra de laatste strijder erdoor was. Maar de laatste strijder was de sterkste, en zijn eerstgeboren zoon, en de held die niet meer door die poorten zou binnenkomen.

ANDROMACHE

Ze vluchtten de stad binnen als verschrikte herten. Priamos had de Skaeïsche stadspoort wijd open laten zetten, en ze kwamen rennend binnen en rennend beklommen ze nog nat van het zweet, stikkend van de dorst, de toren, waar ze zich achter de borstwering verschansten om naar beneden te kijken, naar de vlakte. Met duizenden vonden ze hun heil in de schoot van de stad. Slechts één bleef er buiten de poorten, vastgenageld door zijn lot. En dat was de man van wie ik hield, en de vader van mijn zoon.

Vanuit de verte kwam Achilles aanrennen, voor zijn strijders uit, snel als een winnend paard, fonkelend als een ster, schitterend als een voorteken van de dood. Priamos herkende hem vanaf de toren, en hij begreep het. Hij kon zich niet bedwingen en barstte in huilen uit, die oude, grootse koning, in het bijzijn van iedereen, terwijl hij zich met de handen op het hoofd sloeg en mompelde: 'Hektor, mijn zoon, maak dat je daar wegkomt. Achilles is te sterk voor jou, trotseer hem niet in je eentje. Je ziet het toch, die man doodt een voor een al mijn zonen, laat jij je niet ook doden, je moet eerst jezelf redden en daarna, levend, de Trojanen redden. Ik wil niet door een steek met een lans sterven op de dag dat onze stad wordt ingenomen. Ik wil niet zien hoe mijn zonen worden afgemaakt, mijn dochters worden meegenomen als slavinnen, hun echtelijke bedden worden verwoest, hun kinderen in het stof worden gegooid in een gruwelijk bloedbad. Ik wil niet in het stof eindigen, en worden verscheurd door de honden die ik de dag ervoor nog de restjes van mijn maaltijd heb gevoerd. Jij, Hektor, jij bent jong, jonge men-

sen zijn mooi in de dood, in elke dood, jij hoeft je niet te schamen om te sterven, maar ik... stel je voor, een oude man, en die honden die zich over hem heen buigen en zijn hersenen verslinden, en zijn geslacht afrukken, en zijn bloed drinken. Stel je voor, dat grijze haar, die bleke huid, stel je voor hoe de honden vervolgens met volle buik onder de zuilengalerij gaan liggen... Ik ben te oud, Hektor, om zo te sterven. Laat me in vrede sterven, mijn zoon.'

Hij huilde, de grote koning. En met hem huilde Hekabe, koningin en moeder. Ze had haar kleed aan de voorkant opengemaakt, en met haar borst ontbloot smeekte ze haar zoon terug te denken aan de tijd dat hij naar die borst snelde om troost te zoeken voor zijn kinderverdriet; ze wilde dat hij nu weer naar haar toe zou rennen, net als vroeger, in plaats van zich daar, buiten de muren, te laten vermoorden door een wrede man die geen medelijden met hem zou hebben. Maar Hektor luisterde niet naar haar. Hij bleef vastberaden tegen de muur aan staan wachten op Achilles, zoals een slang vol gif iemand ligt op te wachten voor zijn hol. In zijn hart beweende hij de vele helden die op die oorlogsdag waren omgekomen, en hij wist dat hij hun dood veroorzaakt had door te weigeren het leger terug te trekken op het moment dat Achilles terugkeerde in de strijd. Hij had hen verraden, en nu was het enige wat hem te doen stond de liefde van zijn volk terug te winnen door die man uit te dagen. Misschien overwoog hij even om de wapens neer te leggen en een eind te maken aan de oorlog, door Helena terug te geven en al haar rijkdommen, en nog meer. Maar hij wist dat Achilles zich nu nergens meer door zou laten tegenhouden, en pas zou stoppen als hij wraak had genomen. Hij zag hem aan komen stormen, fonkelend in zijn wapenrusting als een opkomende zon. Hij zag hem stoppen, tegenover hem, met de speer boven zijn rechterschouder gehe-

ven, zo angstaanjagend als een mens er nooit zou kunnen uitzien, alleen een god, de god van de oorlog. En de angst greep zijn hart. Hij ging ervandoor, Hektor, hij rende langs de muren, zo hard als hij kon. Als een valk vloog Achilles achter hem aan, razend van woede. Driemaal renden ze om Troje heen, als renpaarden tijdens een wedstrijd, alleen waren er deze keer geen goud, of slaven, of rijkdommen uitgelooft – de prijs was Hektors leven. En telkens als ze langs de Skaeïsche Poort kwamen, stoof Achilles naar voren en sneed hij Hektor de weg af, waarbij hij hem in de richting van de vlakte dreef om te voorkomen dat hij de stad in kon vluchten. En dan renden ze weer verder; het was net als in zo'n droom waarin je iemand achternazit en hem maar niet kunt inhalen, terwijl die ander ook niet echt kan ontkomen, en dat kan zo een hele nacht doorgaan. Het ging net zolang door tot Deïfobos uit de Skaeïsche Poort kwam en naar Hektor toe rende met de woorden: 'Mijn broer, op deze manier zal Achilles je afmatten, blijf staan, dan bieden we hem samen het hoofd.' Hektor keek hem aan en zijn hart opende zich. 'Deïfobos, dierbare broer, jij alleen hebt me gezien en hebt de moed gehad om de stadsmuren te verlaten en me te hulp te schieten.' 'Vader en moeder wilden me niet laten gaan', zei Deïfobos. 'Maar ik kon er niet meer tegen, de angst was te groot, en nu sta ik hier, aan je zijde. Laten we blijven staan en samen vechten; het lot zal beslissen wie er zal winnen, wij of Achilles.' Zo kwam er een einde aan die vreemde droom. Hektor stopte met rennen. Achilles bleef staan. Langzaam liepen ze op elkaar af. De eerste die sprak was Hektor: 'Ik zal niet meer voor je weglopen, Achilles. Ik heb nu weer de moed gevonden om je het hoofd te bieden. Jij moet me echter zweren dat je, als je wint, wel mijn wapens maar niet mijn lichaam zult nemen. Ik zal hetzelfde doen met jou.' Achilles keek hem vol haat aan. 'Hektor,

ellendeling, ik maak geen afspraken met jou. Er worden geen afspraken gemaakt tussen mensen en leeuwen, tussen wolven en schapen: hun onenigheid duurt eeuwig. Denk liever aan vechten. Het moment is gekomen om te bewijzen of je werkelijk de strijder bent die je denkt te zijn.' Toen hief hij zijn speer op, liet hem in de lucht balanceren en wierp hem met enorme kracht. Hektor zag het wapen aankomen en boog zich vlug opzij, de bronzen punt vloog over zijn schouders en boorde zich in de grond. Het was dus niet waar dat de goden alles al beslist hadden, en dat de naam van de winnaar al vaststond! Hektor omklemde zijn speer, hief hem boven zijn hoofd, en wierp. De bronzen punt raakte het schild van Achilles precies in het midden, maar dat was een goddelijk schild, niets zou het kunnen doorboren, de bronzen punt drong precies in het midden, maar bleef daar steken. Hektor stond er beduusd naar te kijken, en draaide zich om omdat hij Deïfobos een andere speer wilde vragen waarmee hij kon doorvechten. Hij draaide zich om, maar Deïfobos was er niet meer. Hij was de stad in gevlucht, de angst was hem uiteindelijk te machtig geworden. Toen begreep Hektor dat zijn lot hem uiteindelijk had ingehaald. En aangezien hij een held was, trok hij zijn zwaard, om strijdend te sterven, om te sterven op een manier waarover alle mensen die na hem zouden komen voor altijd zouden vertellen. Hij nam een aanloop, als een adelaar die op het punt staat zich op zijn prooi te storten. Tegenover hem concentreerde Achilles zich in zijn prachtige wapenrusting. Toen besprongen ze elkaar, als twee leeuwen. De bronzen punt van de lans van Achilles stak vooruit zoals de avondster fonkelend vooraan prijkt aan de nachtelijke hemel. Hij zocht een onbedekte plek tussen het wapentuig van Hektor, het wapentuig dat ooit van Achilles was geweest, en daarna van Patroklos. Hij zocht tussen het brons naar de spleet waar-

door hij bij het vlees en het leven kon komen. Die vond hij op de plek waar de hals op de schouders rustte, de tere hals van mijn geliefde; de speerpunt boorde zich in zijn keel en kwam er aan de andere kant weer uit. Hektor viel in het stof. Hij keek Achilles aan en zei met zijn laatste ademtocht: 'Ik smeeek je, werp me niet voor de honden, geef mijn lichaam terug aan mijn vader.' Maar het hart van Achilles was meedogenloos. 'Smeeek me niet, Hektor. Je hebt me te veel leed berokkend, het is al heel wat dat ik je niet zelf in stukken snijd en verslind. Patroklos, die zal wel de eervolle begrafenis krijgen die hij verdient. Jij verdient dat de honden en de vogels je verorberen, ver van je doodsbed, en van de tranen van hen die je liefhadden.' Hektor sloot de ogen, en de dood omhulde hem. Zijn ziel vloog weg, naar Hades, wenend om zijn lot, om te moeten sterven in de kracht van zijn jeugd.

Achilles trok zijn lans uit het lichaam van Hektor. Toen boog hij zich over hem heen om zijn wapentuig uit te trekken. Alle Achaeërs snelden toe om van dichtbij te kunnen kijken. Voor het eerst zagen ze dat lichaam naakt, zonder wapentuig. Ze waren vol bewondering voor zijn schoonheid, maar toch kon geen van hen de verleiding weerstaan om hem te steken, met hun zwaard, met hun lans. Ze lachten. 'Die Hektor is nu wel heel wat zachter dan toen hij onze schepen in brand zette.' Ze lachten en staken hem. Totdat Achilles er een eind aan maakte. Hij boog zich over Hektor en doorboorde zijn enkels met een mes, vlak onder het bot. Door de gaten haalde hij leren riemen die hij stevig vastknoopte aan zijn wagen. Hij deed het zo dat het lijk met het hoofd in het stof bungelde. Toen pakte hij het wapentuig van Hektor, zijn krijgsbuit, en beklom de wagen. Hij legde de zweep over de paarden, en die snelden naar voren. Het lichaam van Hektor werd over de grond gesleept en deed

een donkere wolk van stof en bloed opwaaien.

Je gezicht was zo mooi. En nu wordt het over de grond gesleurd, met je mooie donkere haren die worden weggerukt en in het stof opvliegen. We zijn ver van elkaar geboren, wij tweeën, jij in Troje en ik in Thebe, maar één en hetzelfde lot wachtte ons. En het was een ongelukkig lot. Je laat me nu als weduwe achter in je huis, ondergedompeld in het gruwelijkste leed. De zoon die we samen gekregen hebben is nog zo klein – je zult hem niet meer kunnen helpen, en hij zal jou niet kunnen helpen. Als hij deze oorlog mocht overleven, zullen leed en verdriet altijd zijn deel zijn, want wie geen vader heeft verliest zijn vrienden, en kan zijn bezittingen moeilijk verdedigen. Met neergeslagen ogen, het gezicht nat van de tranen, zal hij aan de mantel van andere vaders trekken om bescherming te krijgen, en misschien zal iemand hem wel eens een medelijdende blik schenken, maar dat is net zoiets als het bevochtigen van de lippen van een dorstige. En dan te bedenken dat de Trojanen dit kind ‘de beschermmer van de stad’ noemden, omdat hij jouw zoon was, en omdat jij degene was die in zijn eentje deze stad verdedigde. Hektor... Het lot heeft je ver van mij laten sterven, en dat zal voor altijd mijn grootste verdriet zijn; omdat je laatste woorden niet voor mij zijn geweest. Ik zou ze hebben gekoesterd en ze me mijn hele leven hebben herinnerd, elke dag en elke nacht van mijn leven. Bij de zwarte schepen lig je nu ten prooi aan de wormen en je naakte lichaam, dat ik zo liefhad, dient als voer voor de honden. Prachtige, kostbare kleden, door vrouwenhanden geweven, lagen hier voor je klaar. Ik zal naar het paleis gaan, ik zal ze halen en ze in het vuur gooien. Als dat de enige vuurstapel is die ik ter ere van jou kan maken, zal ik dat doen. Voor jouw roem, in het bijzijn van alle mannen en vrouwen van Troje.

PRIAMOS

En iedereen zag de koning door de modder rollen, krankzinnig van verdriet. Hij ging van de een naar de ander en smeekte hun om hem naar de schepen van de Achaeërs te laten gaan om het lijk van zijn zoon terug te halen. Met geweld moesten ze hem tegenhouden, die oude gek. Dagenlang zat hij daar maar te midden van zijn kinderen, weggedoken in zijn mantel. Enkel droefheid en gekjammer, om hem heen. Ze huilden allemaal, mannen en vrouwen, terugdenkend aan de verloren helden. De oude man wachtte tot de modder tussen zijn haren en op zijn bleke huid hard werd. Toen, op een avond, stond hij op. Hij ging naar het voorraadvertrek en liet zijn vrouw roepen, Hekabe. En toen ze voor hem stond zei hij tegen haar: 'Ik moet daarnaartoe. Ik zal kostbare geschenken meenemen, die Achilles mild zullen stemmen. Ik moet het doen.' Hekabe werd wanhopig. 'Mijn god, waar is je verstand gebleven, waar je zo om geroemd werd? Wil je naar die schepen gaan, jij, in je eentje, wil je terechtkomen bij de man die zovele zonen van je heeft gedood? Die man is meedogenloos, wat denk je nou, dat hij medelijden voor je zal voelen, en respect? Blijf gewoon hier in je eigen huis treuren, voor Hektor kunnen we niets meer doen, het was zijn lot om zich ver van ons te laten verscheuren door de honden, ten prooi aan die man wiens lever ik met mijn tanden uit zijn lijf zou willen rukken.' Maar de oude koning antwoordde haar: 'Ik moet daarnaartoe. En jij zult me niet tegenhouden. Als het mijn lot is om bij de schepen van de Achaeërs te sterven, wel, dan zal ik sterven – maar niet voordat ik mijn zoon in mijn

armen heb geklemd, en al mijn tranen over hem heb uitgestort.'

Zo sprak hij, en toen liet hij al hun kostbaarste kisten openen. Hij koos twaalf prachtige peplossen, twaalf mantels, twaalf dekens, twaalf gewaden van wit linnen en twaalf chitons. Hij woog tien talenten aan goud af, en nam twee fonkelende ketels, vier bekkens en een schitterende beker, een geschenk van de Thraciërs. Toen rende hij naar buiten en tegen al die mensen die in zijn huis zaten te jammeren begon hij woest te schreeuwen: 'Maak dat je wegkomt, ellendelingen, schoften, hebben jullie zelf geen huis om te gaan zitten jammeren? Moeten jullie me nou echt zo nodig hier komen kwellen, is het niet genoeg dat Zeus me Hektor heeft afgenomen, die de beste van al mijn zonen was, ja, de allerbeste, dat horen jullie goed, heb je me gehoord, Paris? En jij, Deïfobos, en jullie, Agathon, Helenos, hij was mijn beste zoon, ellendelingen, waarom zijn jullie niet in plaats van hem gestorven? Nou? Ik had dappere zonen, maar ik ben ze allemaal kwijtgeraakt, en nu zit ik opgescheept met de slappelingen, de slampampers, de leugenaars, die alleen maar goed zijn om te dansen en te stelen. Waar wachten jullie nog op, mislukkelingen, ga naar buiten en maak een wagen voor me klaar, nu meteen, ik moet vertrekken.' Ze beefden allemaal onder het geschreeuw van de oude koning. En je had ze eens moeten zien, hoe ze wegrenden om een wagen klaar te maken en hem vol te laden met alle geschenken, en de muilezels en de paarden in te spannen en alles... Niemand protesteerde meer. Toen alles klaar was kwam Hekabe. Ze hield in haar rechterhand een beker met zoete wijn. Ze liep naar de oude koning en bood hem de beker aan. 'Als je dan zo nodig wilt gaan,' zei ze tegen hem, 'tegen mijn wil in, drink dan tenminste eerst op Zeus, en bid hem om je levend terug te laten keren.' De oude

koning nam de beker aan, en omdat zijn vrouw het hem vroeg hief hij de beker naar de hemel en bad Zeus om medelijden te hebben, en hem vriendschap en mededogen te laten aantreffen daar waar hij heen zou gaan. Toen beklom hij zijn wagen. Alle geschenken waren op een tweede wagen geladen, die werd bestuurd door Idaios, de wijze heraut. Ze gingen op weg, de koning en zijn trouwe dienaar, zonder geleide, zonder strijders, alleen, in het duister van de nacht.

Toen ze bij de rivier aankwamen stopten ze om de dieren te laten drinken. En op dat moment zagen ze die man op hen af komen, hij dook op uit het niets, uit het donker. 'We moeten snel wegwezen, mijn koning', zei Idaios meteen angstig. 'Wegwezen, anders brengt die vent ons om het leven.' Maar ik kon me niet verroeren, ik was versteend van angst, ik zag die man steeds dichterbij komen, en ik kon niets doen. Hij kwam op mij af, recht op mij af, en hij stak zijn hand uit. Hij zag eruit als een vorst, jong en mooi. 'Waar gaat dat heen, oude vader?' vroeg hij. 'Ben je niet bang voor de razernij van de Achaeërs, je dodelijke vijanden? Als een van hen je ziet terwijl je zoveel schatten vervoert, wat doe je dan? Jullie zijn niet meer de jongsten, geen van beiden, hoe moeten jullie jezelf verdedigen als jullie worden aangevallen? Sta mij toe jullie te verdedigen, ik wil jullie geen kwaad doen – je doet me denken aan mijn vader.' Het was alsof een god hem op ons pad had gebracht. Hij dacht dat we waren ontsnapt uit Ilion, dat de stad in de greep van de angst was, en dat wij tweeën ervandoor waren gegaan met alle rijkdommen die we hadden weten mee te slepen. Hij wist van de dood van Hektor, en hij dacht dat de Trojanen op de vlucht waren geslagen. En toen hij over Hektor sprak, zei hij: hij was van geen van de Achaeërs de mindere, in de strijd. 'Ach, jonge vorst, wie ben je eigenlijk, dat je zo over

Hektor spreekt?’ En hij zei dat hij een Myrmidoon was, dat hij Achilles was gevolgd naar de oorlog en dat hij nu een van zijn herauten was. Hij zei dat hij Hektor talloze malen had zien vechten, en dat hij zich nog goed herinnerde hoe Hektor de schepen had aangevallen. En hij zei dat hij uit het kamp van de Achaeërs kwam, waar alle strijders de dageraad afwachtten om Troje opnieuw aan te vallen. ‘Maar als je daarvandaan komt, dan heb je Hektor dus gezien. Zeg me de waarheid, ligt hij nog in de tent van Achilles of hebben ze hem al voor de honden geworpen?’ ‘Honden noch vogels hebben hem verslonden, oude man’, antwoordde hij. ‘Je zult het misschien niet geloven, maar zijn lichaam is intact gebleven. Twaalf dagen zijn verstreken sinds hij gedood is, maar toch lijkt hij nog maar net dood. Elke dag als de zon opkomt sleept Achilles hem meedogenloos om het graf van Patroklos heen, om zijn eer te schenden, maar elke dag blijft zijn lichaam intact, zijn wonden gaan dicht, het bloed verdwijnt. Er is een god die over hem waakt, oude man. Ook al is hij dood, er is een god die hem liefheeft.’ O, die woorden klonken me als muziek in de oren... Ik bood hem die beker aan, de beker die ik had meegenomen voor Achilles, die bood ik hem aan en ik vroeg of hij ons in ruil daarvoor binnen kon laten in het Achaeïsche kamp. ‘Oude man, stel me niet op de proef’, zei hij. ‘Ik kan geen geschenken van je aannemen buiten medeweten van Achilles. Wie iets inpikt dat hem toekomt wacht grote rampspoed. Maar ik wil je ook zonder vergoeding wel naar hem toe brengen. En je zult zien dat niemand je zal durven tegenhouden als ik erbij ben.’ Zo sprak hij, en hij klom op de wagen, nam de leidsels in handen en spoorde de paarden aan. En toen hij bij de gracht aankwam, en bij de wal, zeiden de bewakers niets tegen hem, hij reed door de geopende poorten en bracht ons snel naar de tent van Achilles. Het was

een statig bouwwerk, ondersteund door dennenstammen en met een grote binnenplaats. De enorme deur was van hout. Die man deed open, en hij zei dat ik naar binnen moest gaan. 'Het is niet goed als Achilles mij ziet, oude man. Maar jij hoeft niet bang te zijn, ga en kniel voor hem neer. Moge je zijn onbuigzame hart tot deernis bewegen.' Daarop ging de oude koning naar binnen. Hij liet Idaios de wagens bewaken. En zelf ging hij de tent van Achilles binnen. Er zaten enkele mannen aan de tafel, die nog gedekt was. Achilles zat in een hoek, alleen. De oude koning liep op hem af zonder dat iemand het merkte. Misschien had hij hem wel kunnen doden. Maar in plaats daarvan knielde hij aan zijn voeten neer en sloeg zijn armen om zijn knieën. Achilles was verbijsterd, versteend van verbazing. Priamos pakte zijn handen vast, die wrede handen die zovele zonen van hem hadden gedood, en bracht ze naar zijn lippen, en kuste ze. 'Achilles, je ziet me, ik ben al oud. Net zoals je vader ben ik over de drempel van de droeve ouderdom gegaan. Maar hij leeft tenminste in zijn land met de hoop dat hij op een dag zijn zoon zal terugzien, terugkerend uit Troje. Groot is daarentegen mijn rampspoed: vijftig zonen had ik, om mijn land te verdedigen, en de oorlog heeft ze me bijna allemaal afgenomen. Ik had alleen Hektor nog over, en jij hebt hem gedood, voor de muren van de stad waarvan hij de laatste en heldhaftige beschermer was. Ik ben hierheen gekomen om hem mee naar huis te nemen, in ruil voor prachtige geschenken. Heb meelij met me, Achilles, denk aan je eigen vader. Als je meelij hebt met hem, heb dan ook meelij met mij die zich als enige van alle vaders niet schaamt om de hand die mijn zoon heeft gedood te kussen.' De ogen van Achilles vulden zich met tranen. Met een handgebaar duwde hij Priamos zachtjes van zich af. De twee mannen huilden, denkend aan de vader, aan de ge-

liefde jongen, aan de zoon. Hun tranen, in die tent, in de stilte. Toen stond Achilles op van zijn zetel, nam de oude koning bij de hand en hielp hem overeind. Hij keek naar zijn grijswitte haren, zijn grijswitte baard, en zei ontroerd tegen hem: 'Jij, ongelukkige, die zoveel leed heeft moeten dragen. Waar heb je de moed vandaan gehaald om naar de schepen van de Achaeërs te komen en neer te knielen voor de man die zoveel dappere zonen van je gedood heeft? Je hebt een sterk hart, Priamos. Ga hier zitten, op mijn zetel. Laten we samen de ellende vergeten, want jammeren helpt toch niets. De mens is voorbestemd om in ellende te leven, alleen de goden leiden een gelukkig leven. Het ondoorgrondelijke lot verdeelt goed en kwaad. Mijn vader, Peleus, was een gelukkig man, de voornaamste van alle mensen, koning van zijn land, getrouwd met een vrouw die een godin was. Niettemin gaf het lot hem slechts één zoon, geboren om te heersen, en nu raast die zoon ver weg van hem zijn dodelijk lot tegemoet, intussen dood en verderf zaaiend onder zijn vijanden. En jij, die ooit zo gelukkig was, koning van een groot land, vader van vele zonen, bezitter van een ongekende rijkdom, bent nu elke dag gedwongen te ontwaken te midden van oorlog en dood. Wees sterk, oude man, en kwel jezelf niet: je zoon bewenen zal hem niet tot leven wekken.' En hij wenkte de oude koning om op zijn zetel plaats te nemen. Maar dat wilde deze niet, hij zei dat hij het lichaam van zijn zoon wilde zien, met zijn eigen ogen, dat was het enige wat hij wilde, hij wilde niet gaan zitten, hij wilde zijn zoon. Achilles keek hem geïrriteerd aan. 'Maak me nu niet kwaad, oude man. Ik zal je je zoon teruggeven, want als je levend tot hier bent gekomen wil dat zeggen dat je door een god geleid bent, en ik wil de goden niet ontspreken. Maar maak me niet kwaad, want ik ben ook in staat om ongehoorzaam te zijn aan de goden.' Toen beefde

de oude koning van angst, en hij ging zitten, zoals hem was opgedragen. Achilles vertrok uit de tent, met zijn mannen. Hij ging de kostbare geschenken halen die Priamos voor hem had uitgekozen. En twee linnen gewaden, en een chiton, liet hij op de wagen liggen, zodat ze daar het lichaam van Hektor in konden wikkelen als het klaar zou zijn om naar huis te worden gebracht. Toen riep hij zijn slavinnen en beval hun het lijk van de held te wassen en te zalven, en om dat alles ergens anders te doen, zodat de ogen van Priamos het niet zouden zien, en niet hoefden te lijden. En toen het lichaam klaar was, nam Achilles het persoonlijk in zijn armen, hij tilde het op en legde het op het doodsbed. Vervolgens keerde hij terug naar zijn tent en ging tegenover Priamos zitten. 'Je zoon is je teruggegeven, oude man, zoals je wilde. Bij dageraad zul je hem zien, en dan kun je hem meenemen. En nu beveel ik je om met me te eten.' Er werd een soort begrafenismaal bereid, en toen de maaltijd was afgelopen bleven we daar tegenover elkaar zitten praten, tot diep in de nacht. Onwillekeurig bewonderde ik zijn schoonheid, hij leek net een god. En hij zat zwijgend naar me te luisteren, verrukt door mijn woorden. Hoe ongelooflijk het ook moge lijken, we zaten vol bewondering bij elkaar. Zozeer dat ik op het laatst helemaal vergat waar ik was, en omdat ik daar was, vroeg ik een bed, aangezien ik al in geen dagen had geslapen, verscheurd van verdriet; en er werd een bed voor me klaargemaakt, met kostbare kleden en purpergekleurde dekens, in een hoek, zodat geen van de andere Achaeërs me zou zien. Toen alles klaar was, kwam Achilles naar me toe en zei: 'We zullen de oorlog onderbreken om je de tijd te geven je zoon te eren, oude koning.' En toen pakte hij mijn hand vast en drukte hem, en ik was niet meer bang.

In het holst van de nacht werd ik wakker, terwijl iedereen om me heen lag te slapen. Ik moest gek zijn geworden, dat

ik van plan was geweest om de dageraad daar af te wachten. Ik stond stilletjes op, liep naar de wagens, maakte Idaios wakker, we spanden de paarden in en vertrokken zonder dat iemand ons zag. In het donker staken we de vlakte over. En toen de goudkleurige godin van de dageraad over de hele aarde gleed, bereikten we de muren van Troje. Vanuit de stad zagen de vrouwen ons en ze begonnen te roepen dat koning Priamos was teruggekeerd, en met hem zijn zoon Hektor, en iedereen stroomde door de poorten naar buiten en rende ons tegemoet. Allemaal wilden ze het mooie hoofd van de dode liefkozen, huilend en doffe jammerkreten slakend. Met moeite slaagde de oude koning erin de wagens tot binnen de muren te brengen, en vervolgens in het paleis. Ze namen Hektor en legden hem op een ingelegd bed. Rondom hem verhief zich de lijkzang. De vrouwen gingen een voor een naast hem staan, en terwijl ze zijn hoofd in hun handen hielden zeiden ze hem vaarwel. Andromache als eerste, want zij was zijn vrouw. 'Hektor, je sterft jong en laat mij als weduwe achter in ons huis, met een klein kind dat nooit zal opgroeien. Deze stad zal worden verwoest, want jij die haar beschermde bent dood. De edele vrouwen zullen op de schepen worden gesleept, en ik zal een van hen zijn. Je zoon zal door een van de Achaeërs worden vastgegrepen en van de hoge torens worden geslingerd, een gruwelijke dood tegemoet, uit haat en verachting jegens jou die zoveel Achaeïsche zonen hebt gedood, en broers, en vrienden. Je ouders bewenen je vandaag, de hele stad beweent je, maar niemand beweent je met zoveel verdriet als je vrouw, die nooit zal vergeten dat je ver van haar bent gaan sterven.'

Vervolgens werd hij beweend door Hekabe, zijn moeder. 'Hektor, van al mijn kinderen de meest dierbare. De goden die je tijdens je leven hebben liefgehad, hebben je ook na je dood niet in de steek gelaten. Achilles heeft je over de grond

gesleept, om zijn dierbare Patroklos gelukkig te maken, maar nu zie ik je hier en ben je mooi, en fris, en ongeschonden. De speer van Achilles heeft je doorboord, maar je ziet eruit alsof je een zachte dood bent gestorven, mijn zoon.'

En ten slotte werd hij beweend door Helena van Argos. 'Hektor, mijn vriend. Twintig jaren zijn verstreken sinds Paris me wegvoerde uit mijn land. En in twintig jaar heb ik niet één keer een verkeerd woord van jou gehoord, of een krenking. En als iemand me verwijten maakte, hier in het paleis, nam jij het altijd voor me op, met zachte, vriendelijke woorden. Ik treur om je omdat ik met jou de enige vriend die ik had ben kwijtgeraakt. Je bent weggegaan en hebt me alleen gelaten, overgeleverd aan ieders haat.'

Zo jammerden de vrouwen en de mannen van Troje, de hele nacht, rondom het lichaam van Hektor, de paarden-temmer. De volgende dag staken ze de brandstapel aan ter ere van hem, en ze lieten de vlammen hoog oplaaïen, in het rozige licht van de dageraad. Zijn witte beenderen borgen ze op in een gouden urn, gewikkeld in een purperkleurige doek. Nu rusten ze in het diepst van de aarde, waar geen enkele Achaeïsche strijder ze nog zal kunnen storen.

DEMODOKOS

Lange tijd na deze gebeurtenissen bevond ik me aan het hof van de Phaiaken, en toen spoelde daar, als schipbreukeling uit de zee, een geheimzinnige man zonder naam aan. Hij werd als een vorst ontvangen, en geëerd met alle rituelen der gastvrijheid. Tijdens de overvloedige feestmaaltijd die ter ere van hem werd gehouden, bezong ik de avonturen van de helden, want ik ben een zanger, ik zing voor mijn beroep. Die man luisterde, gezeten op de ereplaats, zwijgend zat hij naar me te luisteren, hevig ontroerd. En toen ik klaar was, sneed hij een stuk vlees voor me af en reikte het me aan, en zei tegen me: 'Demodokos, een of andere Muze, dochter van Zeus, heeft je de kunst geleerd, want je bezingt op volmaakte wijze de wederwaardigheden van de Achaeïsche helden. Ik zou graag van jou het verhaal van het houten paard horen, de list die de goddelijke Odysseus bedacht om Ilion te vernietigen. Zing dat verhaal, dan zal ik tegen iedereen zeggen dat je hebt leren zingen van een god.' Dat vroeg hij me, die man zonder naam. En dit is wat ik zong voor hem, en voor iedereen.

Het tiende jaar was reeds verstreken en nog altijd duurde de oorlog tussen de Achaeërs en de Trojanen voort. De speren waren het doden moe, de versleten riemen van de schilden scheurden, en de uitgerekte pezen van de bogen lieten de snelle pijlen vallen. De oud geworden paarden stonden droevig in de wei, met neerhangend hoofd, de ogen gesloten, treurend om hun makkers met wie ze hadden gered en gevochten. Achilles rustte onder de grond, naast

zijn dierbare Patroklos, Nestor beweevende zijn zoon Antilochos, Ajas van Telamon dwaalde door de Hades nadat hij zichzelf van het leven had beroofd; gestorven was Paris, de oorzaak van alle rampspoed, en Helena leefde aan de zijde van haar nieuwe man, Deïfobos, zoon van Priamos. De Trojanen treurden om Hektor, en Sarpedon, en Rhesos. Tien jaar. En nog steeds verrees Troje intact, beschermd door haar onneembare muren.

Odysseus was degene die het einde van die eindeloze oorlog bedacht. Hij beval Epeios om een reusachtig houten paard te bouwen. Epeios was de allerbeste als het erom ging oorlogsapparaten en toestellen te bouwen. Hij ging aan het werk. Vanuit de bergen liet hij vele boomstammen komen, het was hetzelfde hout waarmee de Trojanen vele jaren daarvoor de schepen hadden gebouwd van Paris, de oorsprong van alle rampspoed. Epeios gebruikte het om het paard te bouwen. Als eerste maakte hij de ruime, holle buik. Toen bevestigde hij de hals, en over de purperkleurige manen goot hij zuiver goud. Op de plaats van de ogen bracht hij edelstenen aan: het smaragdgroen schitterde naast het bloedrode amethyst. Aan de slapen bevestigde hij de oren, gespitst, alsof ze in de stilte het schallen van de oorlogstrompet hoorden. Vervolgens maakte hij de rug eraan vast, de flanken, en ten slotte de benen, die hij bij de knieën omhoog, alsof ze in volle galop renden, een roerloze maar levensechte galop. De hoeven waren van brons, bedekt met glanzende schildpadschubben. In de flank van het dier sneed die geniale Epeios een klein deurtje, onzichtbaar, en hij maakte een trap waarmee de mannen zo nodig in en uit het paard konden klimmen, die vervolgens in het paard verdween. Er werd dagenlang gewerkt. Maar ten slotte verscheen voor de ogen van de Achaeërs het reusachtige paard, prachtig en angstaanjagend.

Daarna riep Odysseus de vorsten bijeen in vergadering. En met die diepe stem waarover alleen hij beschikte begon hij te praten. 'Vrienden, jullie hebben nog steeds vertrouwen in jullie wapens, en in jullie moed. Maar intussen worden we hier oud, zonder roem, en slijten we ons leven in een oorlog zonder einde. Geloof me, we zullen Troje niet innemen met kracht, maar met intelligentie. Zien jullie dat geweldige houten paard dat Epeios heeft gebouwd? Luister naar mijn plan: enkelen van ons klimmen daarin, onbevreesd. Alle anderen zullen, nadat ze het kamp hebben verbrand, het strand leeg achterlaten en naar volle zee varen, waar ze zich zullen schuilhouden achter het eiland Tenedos. De Trojanen moeten denken dat we echt zijn vertrokken. Ze zullen het paard zien; ze zullen het aanzien voor een eerbetoon aan hun dapperheid, of voor een geschenk aan de godin Athene. Vertrouw me: ze zullen het meenemen binnen de muren, en dat zal hun einde betekenen.'

Zo sprak hij. En ze luisterden naar hem. En ze hadden vertrouwen in hem. Ze trokken loten om te besluiten wie er in het paard zouden kruipen. En het lot wees vijf van hen aan: Odysseus, Menelaos, Diomedes, Antiklos en Neoptolemos, de zoon van Achilles. Ze lieten hen in het paard klimmen, en sloten daarna het deurtje dat Epeios in het hout had gesneden. De mannen zaten ineengedoken in het donker, met bonzend hart. Ze leken net dieren die, geschrokken van een onweersbui, waren weggevlucht in hun hol, en nu wachtten tot de zon zou terugkeren, ten prooi aan honger en ellende.

De anderen wachtten intussen tot het nacht werd, en toen het donker was vernietigden ze hun kamp en lieten ze de schepen te water. Voordat de zon opkwam bereikten ze de open zee en verdwenen ze achter het eiland Tenedos. Op het strand, waar het enorme leger tien jaar lang zijn kamp had

opgeslagen, lagen enkel nog wat smeulende karkassen en lijken.

In de eerste schemering van de aanbreekende dag zagen de Trojanen in de verte de rook van de vuren. Luid verhief zich het nieuws dat de Achaeërs waren gevlucht, en duizenden malen weerkaatste het van de een naar de ander, terwijl het met steeds grotere hoop en blijdschap werd uitgeroepen. Ze begaven zich buiten de muren, eerst in kleine groepjes, en toen in steeds groteren getale, en ze staken de vlakte over om te gaan kijken. Toen Priamos er aankwam, omringd door de ouden van Troje, zag hij een uitgestrekt, verlaten strand, waarop in het midden een reusachtig houten paard prijkte. Iedereen verdrong zich om dat wonder: sommigen wilden het uit haat jegens de Achaeërs in zee gooien of met bijlslagen in stukken slaan; maar anderen vonden het paard zo mooi dat ze opperden om het aan de goden te offeren en het binnen de stadsmuren te halen als groots monument voor de gewonnen oorlog. En uiteindelijk waren zij in de meerderheid, want mensen zijn nietig, en het is hun niet gegeven om in de toekomst te kijken, maar enkel om gehuld in de nevel van het heden te leven. Ze duwden het paard op snelle wielen over de hele vlakte, onder begeleiding van zang en dans. Luid klonken de kreten van de mannen die aan de dikke touwen trokken en het dier met de giftige ingewanden met grote inspanning naar hun woonplaats sleepten. Bij de muren aangekomen bleek het paard zo enorm te zijn dat ze de poorten hoger moesten maken om het in de stad te krijgen. Maar ook dat deden ze, begeleid door zang en dans, terwijl ze een bloementapijt uitstrooiden waar het dier langs zou komen, en overal rondom honing en fijne geuren sprenkelden.

Op dat moment verscheen Cassandra, de dochter van Priamos, die de goden hadden behept met het geluk dat

ze in de toekomst kon kijken en het ongeluk dat ze nooit geloofd werd. Ze verscheen als een furie te midden van dat feest, terwijl ze haar haren uitrukte en haar kleren kapotscheurde en schreeuwde: 'Ellendelingen, wat is dat voor ongelukspaard dat jullie als gekken voortduwen? Jullie razen je allerzwartste nacht tegemoet. Dat beest is zwanger van vijandelijke strijders, en daar zal ze in de nacht van bevallen, onder de liefkozende blik van Athene, de stedenveroverende godin. En een oceaan van bloed zal door deze straten stromen, en alles meesleuren in een grote golf des doods. O, dierbare stad van mijn voorouders, weldra zul jij verworden tot as, dwarrelend in de wind. Vader, moeder, ik smeeek jullie, kom tot inkeer en wend de gruwelen van ons af. Vernietig dat paard, steek het in brand, dan zullen we wel kunnen feesten, met zang en dans, pas dan kunnen we ons overgeven aan de vreugde om onze hervonden vrijheid, de vrijheid waar we zoveel van houden.'

Ze stond te schreeuwen, Cassandra. Maar niemand wilde naar haar luisteren. En haar vader, Priamos, foeterde haar uit. 'Onheilsprofete, door welke kwaadaardige godheid word je nu weer bezeten? Zat onze blijdschap je niet lekker? Kon je het niet uitstaan dat we vredig deze zo lang verwachte dag van de vrijheid vierden? De oorlog is voorbij, Cassandra. En dit paard is geen ramp, maar een waardig geschenk voor Athene, de patrones van onze stad. Maak dat je wegkomt, ga terug naar het paleis, we hebben je niet meer nodig. Vanaf vandaag heerst er geen angst meer in de schaduw van de muren van Troje, maar enkel vreugde, en feest, en vrijheid.' Zo werd Cassandra met geweld naar de duisternis in het paleis gesleept. In haar ogen brandde Troje reeds, in de hoge verwoestende vlammen.

Het paard werd tot voor de tempel van Athene gebracht en op een hoog voetstuk geplaatst. Overal rondom gaf het volk

zich over aan de meest ongeremde vreugde, ze lieten zich gaan in hun gekte en betrachtten geen enkele voorzichtigheid meer. Bij de poorten hielden nog maar enkele bewakers de wacht, als overblijfselen van een oorlog die men voorbij achtte. In het rozige licht van de zonsondergang verscheen ten slotte Helena van Argos, prachtig gekleed. Onder de bewonderende blikken van de Trojanen liep ze de stad door tot aan de voet van het reusachtige paard. Toen deed ze iets vreemds. Ze liep er drie keer omheen en imiteerde de stemmen van de vrouwen van de Achaeïsche strijders die daarbinnen verstopt zaten. ze riep hen en smeekte hun om zich in haar armen te werpen. Opgesloten in de blinde duisternis van de paardenbuik voelden de vijf Achaeërs een steek in hun hart. Het waren echt de stemmen van hun vrouwen, hoe ongelooflijk het ook was, het waren hun stemmen, en die riepen hen. Het was een wrede tederheid en allemaal voelden ze de tranen in hun ogen komen, en de angst opwellen in hun hart. En ineens opende Antiklos, de zwakste en meest naïeve onder hen, zijn mond om te roepen. Odysseus dook op hem af en drukte hem de handen voor de mond, allebei zijn handen, uit alle macht. Antiklos begon te worstelen, hij probeerde zich wanhopig los te wurmen. Maar Odysseus drukte onverstoorbaar zijn handen tegen zijn mond, en hij liet pas los toen Antiklos sidderde, en toen nog eens, en nog een laatste keer heftig schokte, en uiteindelijk stierf, gestikt.

Aan de voet van het paard wierp Helena van Argos een laatste blik op de zwijgende buik van het dier. Toen draaide ze zich om en keerde terug naar het paleis.

Daarna zakte de hele stad in een diepe slaap. Fluiten en citers gleden uit handen, en het laatste hondengeblaf klonk op in de stilte die gepaard gaat met vrede.

In de roerloze nacht schitterde een toorts, om het teken te

geven aan de Achaeïsche vloot. Een verrader liet hem schitteren, hoog in het duister. Maar sommigen zeggen dat het Helena van Argos zelf was, die verraad pleegde. En terwijl de Achaeïsche schepen terugkeerden naar het strand, en het leger in stilte de vlakte overspoelde, klommen Odysseus, Menelaos, Diomedes en Neoptolemos uit het paard. Als leeuwen stortten ze zich op de bewakers bij de poorten, waarmee ze het eerste bloed van die gruwelijke nacht vergoten. De eerste kreten stegen naar de hemel boven Troje. Moeders werden wakker, niet wetend wat er aan de hand was, ze klemden hun kinderen tegen zich aan en slaakten zachte jammerkreten, als lichte zwaluwen. De mannen wandelden in hun slaap, met een voorgevoel van het naderend onheil, en droomden over hun eigen dood. Toen het Achaeïsche leger door de poorten binnenstroomde, begon de slachtpartij. Nu ze het zonder haar strijders moest stellen, begon de stad lijken te spuwen. De mannen stierven, zonder dat ze zelfs maar de tijd hadden naar hun wapens te grijpen, de vrouwen stierven zonder dat ze zelfs maar probeerden te ontsnappen, in hun armen stierven de kinderen en in hun buiken de ongeboorte schepsels. De ouden stierven, zonder waardigheid, terwijl ze languit op de grond hun armen omhoog hieven en smeekten om te worden gespaard. Honden en vogels werden krankzinnig van opwinding en vochten om het bloed en het vlees van de doden.

Te midden van de slachtpartij renden Odysseus en Menelaos rond, op zoek naar de vertrekken van Helena en Deïfobos: ze wilden terughalen waar ze zo lang voor gevochten hadden. Deïfobos werd door hen verrast terwijl hij probeerde te vluchten. Menelaos stak hem met zijn zwaard in de buik; zijn darmen vielen op de grond, en Deïfobos viel, oorlog en strijdwegens vergetend, voorgoed. Helena troffen ze aan in haar vertrekken. Bevend volgde ze haar

vroegere gemaal; in haar binnenste droeg ze de opluchting om het einde van haar ellende, en de schaamte om wat was geweest.

Nu zou ik die nacht moeten bezingen. Ik zou moeten zingen over Priamos, gedood aan de voet van het altaar voor Zeus, en over de kleine Astyanax, door Odysseus van de muur omlaag geworpen, en over het gejammer van Andromache, en over de schaamte van Hekabe, als een slavin meegesleurd, en over het afgrijzen van Cassandra, verkracht door Ajas van Oïleus op het altaar van Athene. Ik zou moeten zingen over een volk dat werd afgeslacht, en over een prachtige stad die veranderde in een brandende vuurstapel en een verstilde graftombe voor haar kinderen. Ik zou die nacht moeten bezingen, maar ik ben slechts een eenvoudige zanger. Laten de Muzen dat maar doen, als ze ertoe in staat zijn; een dergelijke nacht vol smart wil ik niet bezingen.

Dat zei ik. Toen merkte ik dat die man, die man zonder naam, zat te huilen. Hij hilde als een vrouw, als een vrouw die zich buigt over de man die ze liefheeft en die nu door de vijand is gedood, hij hilde als een meisje dat is ontvoerd door een strijder, voor altijd slavin. Het werd ook opgemerkt door Alkinoös, de koning, die naast hem zat, en hij gaf me een teken om te stoppen met zingen. Toen boog hij zich over de vreemdeling en zei: 'Waarom huil je, vriend, terwijl je het verhaal van Ilion aanhoort? De goden hebben die nacht vol bloed gewild, en die mensen zijn gestorven om vervolgens tot in de eeuwigheid te worden bezongen. Waarom doet het je zo'n pijn om naar hun verhaal te luisteren? Is er die nacht misschien een vader of een broer van je omgekomen, of heb je een vriend verloren, in die oorlog? Blijf niet zwijgen, en zeg wie je bent, waar je vandaan komt, en wie je vader is. Niemand komt zonder naam ter wereld, hoe rijk of arm hij

ook is. Zeg me je naam, vreemdeling.'

De man sloeg zijn ogen neer. Toen zei hij zachtjes: 'Ik ben Odysseus. Ik kom van Ithaka, en daar zal ik op een dag terugkeren.'

Een andere schoonheid.
Kanttekening bij de oorlog

Dit zijn geen gewone jaren om de *Ilias* te lezen. Of om hem te 'herschrijven', zoals mij ten deel is gevallen. Dit zijn jaren van oorlog. En hoewel 'oorlog' me nog altijd een verkeerde term lijkt om te definiëren wat er in de wereld gebeurt (een term die voor het gemak is gekozen, denk ik), zijn het hoe dan ook jaren waarin een zekere hoogmoedige barbaarsheid, die millennialang bij de beleving van oorlog heeft gehoord, nu weer aan de orde van de dag is. Gevechten, moordpartijen, gewelddadigheden, martelingen, ont-hoofdingen, verraderspraktijken. Heldendaden, wapens, strategische plannen, vrijwilligers, ultimatus, proclamaties. Vanuit een of andere diepte waarvan we dachten dat hij veel hermetischer was afgesloten, is het wrede en blinkende wapenarsenaal weer komen bovendrijven dat sinds mensenheugenis de uitrusting van een vechtende mensheid heeft gevormd. In een dergelijke context – duizelingwekkend broos en schandelijk – krijgen zelfs de kleinste details een bijzondere betekenis. De *Ilias* voor publiek voordragen is een detail, maar het is niet zomaar een detail. Voor de duidelijkheid wil ik zeggen dat de *Ilias* een oorlogsverhaal is, en wel zonder enig voorbehoud en zonder halve maatregelen; en dat het verhaal is opgesteld om een strijdende mensheid te bezingen, op een wel zo gedenkwaardige wijze dat het tot in de eeuwigheid zou voortbestaan, tot aan de laatste mens, en zou blijven zingen over de plechtige schoonheid, en de onherstelbare emotie, die de oorlog ooit was geweest, en altijd zal blijven. Op school zullen ze het misschien anders vertellen. Maar

dit is waar het op neerkomt. De *Ilias* is een monument voor de oorlog.

Dan rijst als vanzelfsprekend de vraag: wat heeft het voor zin om in zo'n tijd als deze zoveel ruimte, en aandacht, en tijd aan een monument voor de oorlog te wijden? Er waren zoveel verhalen, waarom dan juist die fascinatie voor dat ene verhaal, als ware het een baken dat een kans biedt om te ontsnappen aan de duisternis van deze dagen?

Ik geloof dat hierop alleen een echt antwoord gegeven kan worden als we in staat zouden zijn om onze houding ten opzichte van álle oorlogsverhalen volledig te begrijpen, en niet alleen onze houding ten opzichte van dít verhaal; als we konden begrijpen waar onze drang vandaan komt om ze steeds maar weer te blijven vertellen. Maar dat is een zeer ingewikkelde kwestie, die echt niet zomaar even kan worden opgelost op deze plek, en door mij. Wat ik wel kan doen is bij de *Ilias* blijven en twee zaken opmerken die ik me, gedurende het jaar waarin ik zeer intensief met deze tekst heb gewerkt, gerealiseerd heb: ze vatten samen wat mij in dat verhaal heeft getroffen met een kracht en een helderheid die kenmerkend zijn voor de ware leermomenten.

De eerste. Een van de verrassende dingen van de *Ilias* is de kracht, ik zou bijna zeggen het mededogen, waarmee de motieven van de overwonnenen erin zijn overgeleverd. Het is een verhaal dat is geschreven door de overwinnaars, maar toch blijven ook, of misschien wel vooral, de menselijke figuren van de Trojanen in de herinnering: Priamos, Hektor, Andromache, en zelfs minder belangrijke personages als Pandaros of Sarpedon. Dat bovennatuurlijke vermogen om als stem voor de hele mensheid te dienen, en niet alleen voor zichzelf, heb ik teruggevonden terwijl ik aan de tekst werkte en ontdekte hoe de Grieken in de *Ilias*, tussen de regels van een oorlogsmonument door, het historisch besef

van een hardnekkige liefde voor de vrede aan ons hebben overgeleverd. Op het eerste gezicht heb je het niet in de gaten, omdat je verblind wordt door de schitterende wapens en helden. Maar in de schemering van de overpeinzing verschijnt er een *Ilias* die je niet verwacht. Ik zou willen zeggen: de vrouwelijke kant van de *Ilias*. Het zijn vaak de vrouwen die, zonder omwegen, het verlangen naar vrede uitspreken. Verbannen naar de marges van de strijd, belichamen ze de hardnekkige en bijna clandestiene hang naar een alternatieve beschaving, vrij van de oorlogsplicht. Ze zijn ervan overtuigd dat er een andere manier van leven mogelijk is, en dat zeggen ze ook. Het allerduidelijkst zeggen ze dat in boek VI, een klein meesterwerk van emotionele geometrie. In een opgeschorte, lege tijd, waarin hij zich even terugtrekt uit de strijd, gaat Hektor de stad binnen en ontmoet hij drie vrouwen; en het is alsof hij naar de andere kant van de wereld is gereisd. Goed beschouwd spreken ze alle drie dezelfde smeekbede uit, vrede, maar ieder met haar eigen emotionele nuance. Zijn moeder vraagt hem om met haar te bidden. Helena vraagt hem aan haar zijde te komen liggen, om uit te rusten (en nog wat meer, misschien). Andromache, ten slotte, vraagt hem om zijn rol als vader en echtgenoot zwaarder te laten wegen dan zijn rol als held en strijder. Vooral in deze laatste dialoog is de synthese van een bijna didactische helderheid: twee mogelijke werelden staan tegenover elkaar, en elk heeft zijn eigen motieven. Die van Hektor zijn wat onbuigzamer, kortzichtiger; die van Andromache modern en zoveel menselijker. Is het niet bewonderenswaardig dat een masculiene, oorlogszuchtige beschaving zoals die van de Grieken ervoor heeft gekozen om het geluid van de vrouwen en hun verlangen naar vrede tot in de eeuwigheid over te leveren?

Door hun stem leer je hem kennen, die vrouwelijke kant

van de *Ilias*; maar als je hem eenmaal hebt leren kennen vind je hem vervolgens overal terug. Vaag, onmerkbaar, maar ongelooflijk hardnekkig. Ik zie hem heel sterk in de talloze passages van de *Ilias* waarin de helden zitten te praten in plaats van te vechten. Het zijn vergaderingen waar nooit een eind aan komt, eindeloze debatten, waar je je aanvankelijk aan ergert, tot je begint te begrijpen wat ze in feite zijn: het is hun manier om de strijd zoveel mogelijk uit te stellen. Het is Sheherazade die zich het leven redt door te vertellen. Het woord is het wapen waarmee ze de oorlog bevriezen. Ook al bespreken ze hoe ze de oorlog zullen aanpakken, ondertussen wordt er in elk geval geen oorlog gevoerd, en dat is nog altijd een manier om je het leven te redden. Ze zijn allemaal ter dood veroordeeld, maar ze laten hun laatste sigaret een eeuwigheid duren – en die roken ze op met woorden. Als ze dan vervolgens echt de strijd in gaan, veranderen ze in helden die blind zijn voor alles, die alle uitvluchten vergeten en zich fanatiek aan hun plicht wijden. Maar daarvóór: daarvoor is er een lange, vrouwelijke, periode van bewust tijdrekken, en achterom kijken, net als bij kinderen.

Dit soort tegenzin van de held komt op de meest verheven en verblindende manier tot uiting, zoals het hoort, in Achilles. Hij is degene die er het langst over doet, in de *Ilias*, om zich in de strijd te werpen. Hij is degene die, als een vrouw, vanuit de verte getuige is van de oorlog, spelend op zijn citer en in de nabijheid van hen die hem dierbaar zijn. Juist hij, die de meest woeste, fanatieke, en letterlijk bovenmenselijke belichaming van de oorlog is. De geometrie van de *Ilias* is in dat opzicht van een duizelingwekkende precisie. Waar de triomf van de oorlogscultuur het grootst is, daar is de vrouwelijke neiging tot vrede het hardnekkigst en duurt die het langst. Uiteindelijk komt in Achilles datgene waar geen van

de helden voor uit durft te komen aan de oppervlakte, in de compromisloze duidelijkheid van een expliciete, alleszeggende toespraak. Zijn woorden gericht aan de afvaardiging die Agamemnon naar hem toe heeft gestuurd, in boek IX, vormen misschien wel de heftigste en meest onbetwistbare schreeuw om vrede die onze voorvaders aan ons hebben overgeleverd:

*Niets immers kan me het leven vergoeden, niet al wat aan rijkdom, naar wordt verteld, het bezit is geweest van het prachtige Troje, vroeger in dagen van vrede, nog voor de komst van de Grieken, noch wat de tempel van Foibos Apollo, de feilloze schutter, achter zijn stenen drempel verbergt, in het rotsachtig Python. Meester kan men zich maken van koeien en zwaarvettelijke schapen, en het bezit van ketels en roodbruine paarden verwerken, maar bij een man keert nooit, door het buit te maken of kopen, 't leven terug, nadat het de haag der tanden ontsnapt is.**

Het zijn woorden die je van Andromache zou verwachten; maar in de *Ilias* worden ze uitgesproken door Achilles, de hogepriester van de oorlogsreligie; en daarom weerklinken ze met een autoriteit die haar weerga niet kent. In die stem – die, begraven onder een oorlogsmonument, vaarwel zegt tegen de oorlog, en voor het leven kiest – laat de *Ilias* een beschaving doorschemeren waartoe de Grieken niet in staat waren, en waarvan ze niettemin het bestaan intuïtief vermoeden, en kenden, en zelfs koesterden in een geheim, verborgen hoekje van hun wezen. Die intuïtie te verwezenlijken is misschien wel wat ons in de *Ilias* wordt aangereikt als nalatenschap, en opdracht, en plicht.

* Uit: Homerus, *Ilias*, vertaling H.J. de Roy van Zuidewijn (De Arbeiderspers, Amsterdam 1980, 1993).

Hoe moeten we die opdracht ten uitvoer brengen? Wat moeten we doen om de wereld ertoe aan te zetten haar eigen neiging tot vrede op te volgen? Ook hierover kan de *Ilias* ons iets leren, lijkt me. En dat gebeurt in het meest uitgesproken en gruwelijke deel: het oorlogszuchtige, masculiene gedeelte. Het is ongetwijfeld waar dat dit verhaal de oorlog voorstelt als een bijna natuurlijke uiting van de beschaafde samenleving. Maar daar blijft het niet bij; er gebeurt iets wat nog veel belangrijker, en misschien ook wel veel onverdraaglijker is: dit verhaal bezingt de *schoonheid* van de oorlog, en dat doet het met een gedenkwaardige kracht en passie. Van vrijwel elke held wordt gememoreerd hoe hij moreel en fysiek schittert in de strijd. Vrijwel elke dood is een altaar, rijk gedecoreerd en versierd met poëzie. De fascinatie voor wapens klinkt onophoudelijk door, net als de bewondering voor de esthetische schoonheid van de bewegingen van de legers. Prachtig zijn de dieren, in de oorlog, en statig is de natuur wanneer deze wordt opgeroepen om als omlijsting te dienen voor het bloedbad. Zelfs de klappen en de verwondingen worden bezongen als de magnifieke werken van een paradoxale ambachtelijkheid, wreed maar bekwaam. Je zou zeggen dat alles, van de mensen tot aan de aarde, in de beleving van de oorlog zijn moment van de hoogste esthetische en morele verwezenlijking vindt – als het glorieuze hoogtepunt van een parabool die alleen in de wreedheid van een dodelijk treffen zijn voltooiing vindt. De *Ilias* dwingt ons om iets te onderkennen wat misschien niet leuk is, maar wel onontkoombaar waar: duizenden jaren lang is de oorlog voor mensen dé omstandigheid geweest waarin de intensiteit – de schoonheid – van het leven in al haar potentie en waarheid naar buiten kwam. Het was bijna de enige mogelijkheid om je eigen lot te veranderen, om je eigen waarheid te vinden, om

te komen tot een hoger ethisch bewustzijn. Tegenover de fletse emoties van het leven, en het middelmatige morele gehalte van het dagelijks bestaan, zette een oorlog de wereld weer in beweging en wierp individuen over hun normale grenzen heen, naar een plekje van de ziel dat hun waarschijnlijk het gevoel gaf dat ze eindelijk het doel van al hun zoeken en verlangen hadden gevonden. En dan heb ik het niet over lang vervlogen, barbaarse tijden; nog maar enkele jaren geleden zochten niet bepaald de minste intellectuelen als Wittgenstein en Gadda koppig de voorste linie op, het front, in een onmenselijke oorlog, in de overtuiging dat ze alleen daar zichzelf zouden vinden. Zij waren beslist geen zwakke individuen, of mensen zonder bestaansmiddelen en cultuur. Maar toch leefden ze, getuige hun dagboeken, nog in de overtuiging dat die extreme ervaring – de wrede praktijk van de strijd op leven en dood – hun kon bieden wat het dagelijks leven niet in staat was om over te brengen. In hun overtuiging weerklinkt het profiel van een nooit gestorven beschaving waarin de oorlog gold als de gloeiende kern van de menselijke ervaring, als de motor van elke willekeurige ontwikkeling. Ook nu nog, in een tijd waarin het idee om zich in de strijd te werpen voor de meeste mensen weinig meer dan een absurde hypothese is, wordt, met oorlogen bij volmacht door middel van korpsen beroepssoldaten, het oude vuur van de oorlogszuchtige geest nog steeds opgestookt, wat duidt op een wezenlijk onvermogen om een zin in het leven te vinden die zonder dat moment van waarheid kan. De onverholen masculiene trots waarmee, in het westen zowel als in de islamitische wereld, de laatste oorlogsuitingen gepaard gingen, geeft blijk van een instinct dat kennelijk geenszins is afgenomen door de shock van de twintigste-eeuwse oorlogen. De *Ilias* verhaalde van deze manier van denken en voelen en vatte

hem samen in één volmaakt beeld: de schoonheid. De schoonheid van de oorlog – van elk afzonderlijk detail ervan – benadrukt de centrale rol die deze speelt in het menselijk bestaan, en verspreidt de gedachte dat er niets anders is, in het menselijk bestaan, om echt voor te leven.

Wat de *Ilias* misschien suggereert is dat geen enkele pacifistische beweging vandaag de dag die schoonheid moet vergeten, of ontkennen; alsof deze nooit bestaan heeft. Zeggen en onderwijzen dat de oorlog een hel is en meer niet, is een leugen die schadelijke gevolgen kan hebben. Hoe wreed het ook moge klinken, het is noodzakelijk om te onthouden dat de oorlog een hel is; *maar wel een mooie*. Al sinds mensenheugenis storten mannen zich erin als nachtvlinders die worden aangetrokken door het dodelijke licht van het vuur. Geen enkele angst, of afkeer van zichzelf, is erin geslaagd hen weg te houden van de vlammen: omdat ze die altijd hebben beschouwd als de enige mogelijke verlossing uit de schemering van het bestaan. Daarom zou een waar pacifisme het nu niet zozeer als zijn taak moeten zien om de uitwassen van oorlog te demoniseren, maar om te begrijpen dat we het pas zullen kunnen stellen zonder de schoonheid die de oorlog ons sinds mensenheugenis heeft geboden, als we in staat zijn tot een andere schoonheid. Een andere schoonheid bewerkstelligen is wellicht de enige weg naar de ware vrede. Laten zien dat we in staat zijn de schemering van het bestaan te verlichten, zonder onze toevlucht te nemen tot het vuur van de oorlog. Zin geven aan de dingen, zonder ze in het verblindende licht van de dood te hoeven brengen. Je eigen lot kunnen veranderen zonder in te hoeven grijpen in dat van een ander; een manier weten te vinden om geld en rijkdommen in beweging te krijgen zonder je toevlucht te hoeven nemen tot geweld; een ethische, net zo hoge dimensie zien te vinden zonder deze aan

de rand van de dood te hoeven zoeken; jezelf vinden in de intensiteit van plekken en momenten die geen loopgraaf zijn; emoties ondergaan, zelfs de meest duizelingwekkende, zonder te hoeven grijpen naar de doping van de oorlog of de methadon van de kleine dagelijkse gewelddadigheden. Een andere schoonheid, als je begrijpt wat ik bedoel.

Vrede is tegenwoordig weinig meer dan politieke correctheid: het is beslist geen echte wijdverbreide manier van denken en voelen. Oorlog wordt beschouwd als een te vermijden kwaad, dat wel, maar het wordt bij lange na nog niet beschouwd als een absoluut kwaad: zodra de gelegenheid zich voordoet, omkleed met mooie idealen, wordt het binnen de kortste keren weer een reële optie om zich in de strijd te werpen. Soms wordt die optie zelfs met een zekere trots gekozen. De nachtvlinders blijven zich maar in het licht van het vuur storten. Een waarlijk, profetisch en moedig streven naar vrede zie ik alleen in het geduldige, verborgen werk van miljoenen ambachtslui die elke dag werken aan de schepping van *een andere schoonheid*, en het schijnsel van heldere lichtjes die niet dodelijk zijn. Het is een utopische onderneming, die een duizelingwekkend vertrouwen in de mens vooronderstelt. Maar ik vraag me af of we ooit eerder zo ver vooruit zijn gekomen als nu, op een dergelijke weg. En daarom geloof ik dat niemand meer in staat zal zijn om die weg te stoppen, of om hem om te buigen in een andere richting. Vroeg of laat zullen we erin slagen om Achilles weg te voeren van die moordende oorlog. En het zullen noch de angst noch de afkeer zijn die hem terug naar huis brengen. Het zal een ander soort schoonheid zijn, verblindender dan die van de oorlog, en oneindig veel zachtmoediger.

Alessandro Baricco bij De Geus

City

Het geniale jongetje Gould, het meisje Shatzy Shell (geen familie van die van de benzine) en vele andere onvergetelijke personages drukken hun stempel op Baricco's stad.

Land van glas

In het opmerkelijke plaatsje Quinnipak is meneer Rail, bedenker van dwaze projecten, niet de enige die een absurde droom weet te verwezenlijken.

Novecento

De jongen Novecento is als baby te vondeling gelegd aan boord van een oceaanstomer. Hij ontwikkelt zich tot een fabelachtig pianist, die het schip nooit meer zal verlaten.

Oceaan van een zee

De herberg Almayer biedt onderdak aan een bonte verzameling bizarre gasten, die allemaal gefascineerd zijn door het mysterie van de zee.

Zijde

Zuid-Frankrijk, 1861. Door een onverklaarbare ziekte onder ziderupsen in Egypte en Klein-Azië moet Hervé Joncour zijn handel naar Japan verleggen. Daar raakt hij onder de bekoring van een geheimzinnige vrouw.

Zonder bloed

Het meisje Nina overleeft de bloedige wraakactie die haar vader en broer het leven kost. Een van de wrekers ontdekt haar schuilplaats, maar doet of hij haar niet ziet.

nbd|biblion

10000007967249

0101

Een moderne versie van een van de meesterwerken uit de wereldliteratuur

Alessandro Baricco (Turiijn, 1958) is uitgegroeid tot een internationale bestsellerauteur en zijn boeken worden wereldwijd vertaald. Zijn werk is bekroond met vele prijzen:

Oceaan van een zee won de Premio Viareggio, *Land van glas* werd bekroond met de Prix Médicis étranger en Zijde werd uitgeroepen tot Booksellers International Book of the Year. De novelle *Novecento* is door Giuseppe Tornatore verfilmd als *The Legend of 1900*. Bij De Geus verschenen daarnaast ook *City* en *Zonder bloed*.

Rond de achtste eeuw voor Christus schreef Homerus zijn wereldberoemde epos *Ilias*, dat een korte episode beschrijft uit de Trojaanse Oorlog, die volgens de overlevering tien jaar geduurd heeft.

Homerus vertelt over de belegering van Troje door de Grieken, terwijl de aanvoerders Agamemnon en Achilles ruziën over een slavin. Uiteindelijk wordt de stad middels de beroemde list van Odysseus, het paard van Troje, door de Grieken ingenomen.

Alessandro Baricco herschreef de *Ilias* tot een modern verhaal. Hij moderniseerde goden, mensen en helden, hun moed en hun sluwheid, hun wraakzucht en hun mededogen, op een slagveld dat overal in de wereld zou kunnen zijn.

ISBN 90-445-0713-3

9 789044 507133

www.degeus.nl